

T.C.

İSTANBUL AREL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Grafik Tasarım Programı

**TOPLUMSALLAŞMIŞ KORKUNUN
GRAFİK ANLATIMI**

Sanatta Yeterlik

Başak ÇAKMAK

YEMİN METNİ

Sanatta Yeterlik eser metni olarak sunduğum “Toplumsallaşmış Korkunun Grafik Anlatımı” başlıklı bu çalışmanın, bilimsel ahlak ve geleneklere uygun şekilde tarafımdan yazıldığını, yararlandığım eserlerin tamamının kaynaklarda gösterildiğini, çalışmanın içinde kullanıldıkları her yerde bunlara atıf yapıldığını belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

28.05.2019

Başak Çakmak

ONAY

Tezimin/raporumun kağıt ve elektronik kopyalarının İstanbul Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim/Raporum sadece İstanbul Arel yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin/Raporumun yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

28.05.2019
Başak Çakmak

ÖZET

TOPLUMSALLAŞMIŞ KORKUNUN GRAFİK ANLATIMI

Başak Çakmak

Sanatta Yeterlik Tezi, Grafik Tasarım Programı

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Demet Karapınar

Mayıs, 2019 - 136 sayfa

Korku, içgüdüsel olarak insanın hayatta kalma çabasının kaynağıdır. Aynı zamanda toplumda ortak bir davranış kalıbı yaratmanın ön koşuludur. Korku duygusuyla biçimlenmiş bir toplum, özgürlük duygusunu yitirir ve güven duygusu geliştiremez. Bu durum o topluma ait kurallar çerçevesinde gerçekleşir. İnsanları kontrol altında tutmak, yasaklayıcı ve zorlayıcı davranış kalıplarıyla iktidarlarını sürdürmek isteyenler ise insanlık tarihi kadar eskidir. Bir toplumun uymak zorunda olduğu davranış kalıplarını üreten gelenek ve görenek sayesinde birey, içinde yaşadığı toplumla iletişim kurar ve uyum sağlar. İnsan bu kural ve yaptırımların dışına çıkamaz, aksi takdirde dışlanma korkusu yaşar. İnsanda kaygı ve korku duygularını besleyen sınıfsal adaletsizlik, sermaye düzeni gibi kavramlar üzerinden yürütülecek bu tezin amacı; toplumdaki bireylerin geneline yayılmış olan farklı türdeki korkuları grafik tasarım diliyle anlatmaktır. Bununla bağlantılı olarak bir dizi eser üretilmiştir. Zorlanma, dışlanma, kenara itilmişlik, cezalandırma gibi kavramların normalleştirilmesi ve buna bağlı olarak ortaya çıkan insan davranışlarının görsel yansımaları kapsam dahilindedir. İnsanı çevreleyen görsel mesajların dönüşüme uğramasıyla ilgili kaynak ve materyaller, çalışmanın odak noktasını oluşturmaktadır. Bu doğrultuda iletişim kanallarının, toplumu dönüştürmekte kullandığı görsel dilin etkisinde bir dizi poster üretilmiştir. Ayrıca eser metninde, çalışmayı destekleyici örneklere de yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kolektif Korku, Kaygı, Grafik Tasarım

ABSTRACT

GRAPHICAL EXPRESSION OF SOCIALIZED FEAR

Başak Çakmak

Proficiency in Art Thesis, Graphic Design Programme

Supervisor: Asst. Prof. Demet Karapınar

May, 2019 - 136 pages

Fear is a prerequisite for creating a common pattern of behavior in society and instinctively the source of human survival. A society that which shaped by fear, loses its sense of freedom and cannot develop confidence. This situation occurs within the framework of the rules of society. Keeping people under control those who want to maintain their power with prohibitive and compelling behavior patterns are as old as human history. Individuals communicate with the society in which he/she lives through tradition and custom which produced behavioral patterns that a society must comply with. Man cannot go beyond these rules and sanctions, otherwise he/she experiences fear of exclusion. Aim of this thesis is the concept of class inequality, capital order that feeds the feelings of anxiety and fear in man; to explain through graphic design the different types of fears that have spread throughout the society. A number of works have been produced in connection with this. It includes the visual reflections of the resulting human behavior in consequence of the normalization of concepts such as strain, exclusion, marginalization, punishment. The focus of the study is resources and materials related to the transformation of visual messages surrounding human. A series of posters were produced in this direction influenced by the visual that communication channels use to transform society. In addition, supporting examples of the work were included in the text of the work.

Keywords: Collective Fear, Anxiety, Graphic Design

ÖNSÖZ

“Toplumsallaşmış Korkunun Grafik Anlatımı” başlıklı eser-metin çalışmasında, korku duygusunun kavramsal ve günümüz görsel sanatında yer alan araştırmaları incelenmiştir. Korku duygusunun kolektif bilinç üzerindeki etkisi sorgulanmış, bu doğrultuda üretilen eserlerle korkunun kontrolcü gücü görsel olarak ifade edilmeye çalışılmıştır.

Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilgi, deneyim ve yardımlarıyla yol gösterici olan kıymetli danışman hocam, Sayın Dr. Öğr. Üyesi Demet Karapınar’a emeklerinden ötürü çok teşekkür ederim.

Ayrıca değerli katkılarından dolayı Doç. Dr. Okan Ormanlı ve Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Süreyya Koçtürk’e teşekkürü borç bilirim. Manevi destekleri ile bu çalışmayı sonuçlandırmamı sağlayan arkadaşlarıma, aileme minnet ve şükranlarımı sunarım.

İSTANBUL, 2019

Başak Çakmak

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	V
ABSTRACT.....	VI
ÖNSÖZ.....	VII
RESİMLER LİSTESİ.....	X
1. BÖLÜM.....	1
GİRİŞ.....	1
1.1. Çalışmanın Amacı.....	1
1.2. Çalışmanın Kapsamı.....	1
1.3. Çalışmanın Yöntemi.....	1
2. BÖLÜM.....	2
KORKU KAVRAMINA GENEL BAKIŞ.....	2
2.1. Korku Nedir?.....	2
2.2. Korku ve Kaygı İlişkisi.....	5
2.3. Temel Korku Türleri.....	7
2.3.1. Hayvan Korkusu.....	9
2.3.2. Doğa Kaynaklı Korkular.....	9
2.3.3. Havasız Kalma Korkusu.....	10
2.3.4. Ulaşım Korkusu.....	10
2.3.5. Kan ve Yara Korkusu.....	11
2.4. Toplumsal Korkular.....	11
2.4.1. Tanrı Korkusu.....	13
2.4.2. İktidar Korkusu.....	16
2.4.3. Mahalle Korkusu.....	19
2.4.4. Gelecek Korkusu.....	21
3. BÖLÜM.....	24
KORKU VE SİYASİ İKTİDAR İLİŞKİSİ.....	24
3.1. Korku ve İktidar.....	24
3.2. Medya ve Korku.....	26
3.3. Teknokapitalizmde Korku.....	29
3.4. Toplumsal Denetleme Aracı: Gözetleme.....	31
4. BÖLÜM.....	34

KORKUNUN GÖRSEL İMGELERLE ANLATIMI.....	34
4.1. Korku Temalı Eserler.....	34
4.2. Korkunun Günümüz Görsel Sanatında Temsil Edilme Biçimleri	38
4.2.1. Korku ve Sembol İlişkisi	39
4.2.2. Korku ve Renk İlişkisi	55
4.2.3. Korku ve Anlam İlişkisi.....	65
4.2.4. Korku ve Mekân İlişkisi.....	69
4.3. Eserler Hakkında.....	72
4.4. Uygulama: Poster Serisi.....	75
4.5. Eskizler	89
5. BÖLÜM.....	115
SONUÇ.....	115
KAYNAKÇA.....	118
ÖZGEÇMİŞ.....	123

RESİMLER LİSTESİ

4. BÖLÜM KORKUNUN GÖRSEL İMGELERLE ANLATIMI Korku Temalı Eserler

Resim 4.1.1. 35.000 Yıllık Mağara Resimleri ve İnsanlığın İlk Animasyonları	35
Resim 4.1.2. Hieronymus Bosch, The Haywain Triptych, 1516	36
Resim 4.1.3. William Hogarth, Hovardanın Yazgısı: Hovarda Bedlam Akıl	37
Resim 4.1.4. Francis Bacon, Three Studies for Figures 1944	37

Korkunun Günümüz Görsel Sanatında Temsil Edilme Biçimleri

Resim 4.2.1.1. Christopher Scott, Put Yourself in Their Shoes, 2011	40
Resim 4.2.1.2. Christopher Scott, Put Yourself in Their Shoes, 2011	41
Resim 4.2.1.3. Christopher Scott, Put Yourself in Their Shoes, 2011	42
Resim 4.2.1.4. Christopher Scott, Put Yourself in Their Shoes, 2011	43
Resim 4.2.1.5. Christopher Scott, Put Yourself in Their Shoes, 2011	44
Resim 4.2.1.6. Christopher Scott, Put Yourself in Their Shoes, 2011	45
Resim 4.2.1.7. Ali Alışır, Virtual Wars, 2013	46
Resim 4.2.1.8. Ali Alışır, Virtual Wars, 2013	47
Resim 4.2.1.9. Ali Alışır, Virtual Wars, 2013	48
Resim 4.2.1.10. Ali Alışır, Virtual Wars, 2013	49
Resim 4.2.1.11. Mohamad Jamshidi, Fear and Mental Hurts, 2010	50
Resim 4.2.1.12. Mohamad Jamshidi, Fear and Mental Hurts, 2010	51
Resim 4.2.1.13. Mohamad Jamshidi, Fear and Mental Hurts, 2010	52
Resim 4.2.1.14. Ogilvy & Mather, Japonya, 2016	53
Resim 4.2.1.15. Ogilvy & Mather, Japonya, 2016	54
Resim 4.2.1.16. Ogilvy & Mather, Japonya, 2016	54
Resim 4.2.1.17. Ogilvy & Mather, Japonya, 2016	55
Resim 4.2.2.1. Nur Gürel, Mementomori, Marilyn, 2016	57
Resim 4.2.2.2. Song Ling, Face 60, 2012	58
Resim 4.2.2.3. Song Ling, Face 61, 2013	59
Resim 4.2.2.4. Song Ling, Face 80, 2013	60
Resim 4.2.2.5. Song Ling, Face 82, 2013	61
Resim 4.2.2.6. Ebrahim Haghighi, All Mankind Are Equal, 1977	62
Resim 4.2.2.7. Beyza Boynudelik, Saving Young Wild Boar 2015	63
Resim 4.2.2.8. Beyza Boynudelik, Strong enough (2) 2012	64
Resim 4.2.2.9. Beyza Boynudelik, Nükleer çocuklar, 2016	65
Resim 4.2.3.1. Dan Monick - Lola Dupré, Sadness, Fear and Happiness, 2016	66
Resim 4.2.3.2. Özer Toraman, One, 2016	67
Resim 4.2.3.3. Miami Ad School, Published/Aired, 2015	67
Resim 4.2.3.4. Miami Ad School, Published/Aired, 2015	68
Resim 4.2.4.1. Claire Fontaine, They Hate Us For Our Freedom, 2008	70
Resim 4.2.4.2. Claire Fontaine, They Hate Us For Our Freedom, 2008	70
Resim 4.2.4.3. Claire Fontaine, They Hate Us For Our Freedom, 2008	71
Resim 4.2.4.4. Claire Fontaine, They Hate Us For Our Freedom, 2008	71

Uygulama: Poster Serisi

Resim 4.4.1. Başak Çakmak, Güvende Değilsin! 2019.....	77
Resim 4.4.2. Başak Çakmak, Mülteciler Hoş Geldiniz, 2019	78
Resim 4.4.3. Başak Çakmak, Geleceğin Benim! 2019	79
Resim 4.4.4. Başak Çakmak, Adaleti Bekle!, 2019	80
Resim 4.4.5. Başak Çakmak, Nerede Olsan Bulurum, 2019	81
Resim 4.4.6. Başak Çakmak, Sınırı Geçme! 2019	82
Resim 4.4.7. Başak Çakmak, Karşı Gelme, 2019	83
Resim 4.4.8. Başak Çakmak, Hoş Gelmedin! 2019	84
Resim 4.4.9. Başak Çakmak, Gerçek Yok! 2019	85
Resim 4.4.10. Başak Çakmak, Havada Bulut Yok! 2019	86
Resim 4.4.11. Başak Çakmak, Geçit Yok! 2019	87
Resim 4.4.12. Başak Çakmak, İtaat Et! 2019	88

Eskizler

Resim 4.5.1.	89
Resim 4.5.2.	90
Resim 4.5.3.	91
Resim 4.5.4.	92
Resim 4.5.5.	93
Resim 4.5.6.	94
Resim 4.5.7.	95
Resim 4.5.8.	96
Resim 4.5.9.	97
Resim 4.5.10.	98
Resim 4.5.11.	99
Resim 4.5.12.	100
Resim 4.5.13.	101
Resim 4.5.14.	102
Resim 4.5.15.	103
Resim 4.5.16.	104
Resim 4.5.17.	105
Resim 4.5.18.	106
Resim 4.5.19.	107
Resim 4.5.20.	108
Resim 4.5.21.	109
Resim 4.5.22.	110
Resim 4.5.23.	111
Resim 4.5.24.	112
Resim 4.5.25.	113
Resim 4.5.26.	114

1. BÖLÜM

GİRİŞ

1.1.Çalışmanın Amacı

İnsanda kaygı ve korku duygularını besleyen sınıfsal adaletsizlik, sermaye düzeni, toplumsal statü, toplumsal cinsiyet, ekonomik üst yapı gibi kavramlar üzerinden yürütülecek bu tezin amacı; toplumdaki bireylerin büyük bir çoğunluğu tarafından hissedilen farklı türdeki korkuları grafik tasarım diliyle anlatmaktır. Bununla bağlantılı olarak bir dizi eser üretilmiştir. Eser üretimiyle toplumdaki dönüşümün metaforik ifadesi görselleştirilmiştir.

1.2.Çalışmanın Kapsamı

Korkunun toplumu yöneten bir duyguya dönüşmesi/dönüştürülmesi araştırma sorularından birini oluşturmaktadır. Zorlanma, dışlanma, kenara itilmişlik, cezalandırma gibi kavramların normalleştirilmesi ve buna bağlı olarak ortaya çıkan insan davranışları araştırmaya kaynak oluşturan diğer sorulardır. İnsanı çevreleyen görsel mesajların dönüşüme uğramasıyla ilgili kaynak ve materyaller, çalışmanın odak noktasını oluşturmaktadır. Toplumu dönüştüren etki doğrultusunda üretilen posterler araştırmaya kaynak oluşturan soruların neticesidir. Ayrıca eser metninde, çalışmayı destekleyici örneklere de yer verilmiştir.

1.3.Çalışmanın Yöntemi

Bu çalışma; araştırma, bulgu ve yoruma dayalı bir çalışmadır. Yorum bölümünde sanatsal uygulamalara yer verilmiştir. İlgili alandaki kaynaklar açıklanması gereken konular için önemli veriler sağlamıştır. Bu eser metnini oluşturan sorular aynı zamanda eser üretim tekniğini de belirlemiştir. Dolayısıyla araştırma ve bulgu kısmında eser üretimine katkı sağlayacak konular ele alınmıştır.

2. BÖLÜM

KORKU KAVRAMINA GENEL BAKIŞ

2.1.Korku Nedir?

Korku, insanoğlunun hayatta kalmasını sağlayan en temel duygusudur. Öte yandan iç güdüsel olan bu duygu, sadece insana özgü değildir. Korku, sadece insana özgü bir duygu olmayıp, belirli bir beyin büyüklüğüne sahip olan canlılarda ortaya çıkar. İnsanın korkularına karşı geliştirdiği çeşitlilik ve bu korkularla yüzleşme biçimi, onu diğer canlılardan ayıran en temel unsurlardandır (Dursun, 2017:24).

Bir mücadele içine sürüklediği gibi kaçma ve uzaklaşma davranışını ortaya çıkartan duygudur. Korku duygusu, en basit anlamıyla insanın tehlike karşısında gösterdiği tepkinin kaynağıdır. İnsanoğlunun nedenini bildiği olaylar karşısında verdiği tepkiler, salt korku duygusunun kontrolünde değildir. Varoluşundan bu yana, açıklayamadığı olaylar ise insanın karşısına tehlike unsuru olarak çıkmış ve bunlara karşı çeşitli savunma biçimleri geliştirmiştir. Bu savunma biçimlerinden en eskisi ise 'korkmaktır' (Dursun, 2017:24).

Korku duygusu insanın ezeli rakibidir fakat onun doğal olarak var olması, bu duygu karşısında insanı çaresizleştirir. İnsan ne kadar korkmamak istese de korku onu doğal olarak sarar. Ancak anlamlandırdığı sürece korkusu hafifler ya da yok olur. Bilinmeyene olan merakı, korkuyla karışık bir hissiyatla insanı tehlikeye sürükler ya da hayata bağlar. Korkmak doğal bir davranıştır ve insanın yaşamını sürdürebilmesi için gereklidir (Gençöz, 1998). İnsan açıklayamadığı ya da anlayamadığı şeylerden korkar. Bu nedenle karanlıktan, şimşekten, vahşi hayvanlar, vb. korkmak insanın temel korkularındandır. İnsanın bunlar hakkındaki bilgileri artıkça bilinmeyenden kaynaklanan korkuları yenmesi mümkün olmuştur. İnsanoğlu var oluşu sürecinde olağan korku duygusunu anlamlandırdıkça, onu tanımlamaya da başlamıştır. Karmaşık bir doğası olan korkuyla ilgili farklı tanımlar mevcuttur. Örneğin Young, korkuyu "içinde bulunulan ortamın algılanmasıyla ortaya çıkan, iç organları harekete geçiren, bedende, davranışta ve bilinçte kendini belli eden öz-duygusal süreç" olarak tanımlamıştır. Bununla birlikte, genel olarak korku, bir uyarının tehdit edici olarak algılanmasıyla ortaya çıkan savaşıma ya da kaçma tepkisiyle sonuçlanan bir duygudur. Bu özelliği ile canlıların hayatta kalması için destekleyicidir ve gereklidir (Eren, 2005:24).

Korkma anında her insanda fizyolojik değişimler meydana gelmektedir. Sinir sistemi ve vücudun bazı fonksiyonları irade dışı tepkiler verir. Bu duygunun kontrol edilemediği düşünülür. Çimen, kontrolü zor olan bu değişimden şu şekilde bahsetmiştir: “Korku anında verilen tepkilerin en çok algılandığı yer insanın yüz kısmıdır. Ağız ve gözler korku anında belirgin bir biçimde şekil değiştirir. Gözler olabildiğine açılarak, gözbebekleri büyür ve tamamen görülebilir. Gözler, korkulan nesne ya da olaya odaklanır, kıpırdama durur, yanaklar çöker. Ağız ise, o anın verdiği şaşkınlıkla yarı açık bir şekil alır ve alt çene kemiği düşer (Çimen, 2010:300).”

İnsanı iradesi dışında kontrol eden korku duygusu, nedensellik içerir. Tehlike karşısında ortaya çıkan ve iç güdüsel kaçınma duygusu öğrenilmiş, bilinç düzeyindeki koşullanmanın da sonucudur. Psikolojik veya fiziksel olan korkmanın; korkutan bir tehlike, kaza ihtimali, bizi bekleyen bir ceza, ya da korktuğumuz bir acı gibi mantıklı bir sebebi vardır. Korku, rasyonel bir nedenden kaynaklanmaktadır. (Nesin, 2016:8)

Korkunun sonradan öğrenilebilir bir duygu olduğu da bilimsel olarak kanıtlanmıştır. Bilim adamları, primatlar üzerindeki deneylerinde ilginç sonuçlara ulaşmıştır. Bu hayvanların yer aldığı çeşitli deneylerde, yılanlara tepkileri oldukça yüksektir. Bir yılanla ilk kez karşılaşan yavru primatların, şiddeti oldukça fazla korku yaşadıkları tespit edilmiştir. Denemenin başka bir aşamasında deneklere, yılan çiçekle birlikte gösterilmiştir. Bir süre sonra, hayvan sadece çiçekten korkmaya başlamıştır. Bu deneylerde elde edilen bulgular, yılan korkusu gibi bazı korkuların, doğuştan gelse de, daha sonra öğrenilebileceğini göstermektedir. Bu nedenle, korku biyolojiktir fakat aynı zamanda kültürel bir yönü vardır ve bu özellik ile örgütsel yapının, özellikle de sosyal yapının ana bileşenini oluşturmuştur. Toplumu oluşturan kültürel kodlar, korku duygusunun gelişmesinde etkili bir rol oynamıştır. Bu anlamda korku, bireyin toplum içindeki rolünü belirleyen bir enstrüman olarak da görülebilir. Kültürel yön, korkunun toplumsal bütünleşme aracı olarak işlev görmesinin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Buna göre, toplumun üyesi olan bireyin bazı şeylerden korkması istenir ve de beklenir. Böylece birey, hayatının ilk yıllarından itibaren nelerden korkması gerektiğini öğrenmeye başlar. Esas olarak, korku ve sosyal ilişki, kökeni derinlerde saklı olan bir ilişki türüdür. İlk insan için sosyalleşmek, bilmediği birçok şeyden korktuğundan, korkularını hafifletmenin ve onlardan kurtulmanın bir yoludur. İnsanoğlu bir arada, kalabalık bir ortamda yaşadığı sürece korkularının azalacağını ve güvende olacağını düşünür. Ancak, insanın korkularından kaçınmak için girdiği sosyalleşme süreci, yeni

korkularının kaynağı haline gelmiştir. İnsanlık tarihi, korkunun kültürel yönlerinin örnekleri ile doludur. Bazen, otoriter ve baskıcı rejimlerin esaretle güçlendirilmiş kültürel yapının korkusu, bazen bir okula mutlak itaat sağlama aracı olmuştur (Eren, A. 2007).

Korkunun insan beyinde yaşandığı bölüm, “amigdala” olarak bilinmektedir. Beynin evrim sürecinde ilk oluşan bölümlerinden biri olan amigdalada duygusal aktiviteler gerçekleştirilir, hafıza oluşturulur ve kaydedilir. Amigdala beyin en iç kısmında yer almaktadır. Korku ve hafızanın birleşimi sayesinde, canlı varlıklar bir savunma biçimi geliştirirler ve hayatta kalırlar. Amigdalasında hasar oluşmuş olan bir geyiğin, aslan tarafından avlanması muhtemeldir. Bu durum korku duygusundan yoksun olmak demektir. İlk defa 1929 yılında bir kadında tespit edilen Urbach-Wiethe sendromu olarak bilinen bu hastalık, hiçbir şeyden korkmamak olarakta bilinir ve bu hastalar dışarıdan gelen tehditleri algılayamazlar. Amigdala hayati bir öneme sahiptir, korku duygusunu gerçekleştirerek tehlikelere karşı hayatta kalmayı sağlar (Dursun, 2017: 24).

Dieter Duhm'a göre ise korku, “... bireysel ihtiyaçlar ve toplumsal talepler arasındaki çelişkiden kaynaklanmaktadır. Bireysel ihtiyaçlar ile toplumsal taleplerin çelişkilerinden doğmamış korkular da vardır. Örneğin, aniden önümüze çıkıveren birisi bizi korkutabilir. Benzer şekilde, birden arkamızdan itilirsek korkarız. Buna benzer korkularımız, bireysel ihtiyaçlarımızla toplumsal taleplerin çelişkilerinden doğmaz.” Bu korkuların nedeni psikolojik, fizikopsikolojik ya da psikanalitik olsa da, bunlar doğal ve yalın korkulardır. Bu anlamda, her insan korkar ve her insanın belli bir oranda korkması doğaldır; aksine hiç korkmamak doğal değildir. Bir insanın yalın ve doğal korkular hissetmediğini söylemesi, insan olmadığını söylemesiyle eş anlamlıdır. Korku insancıl bir duygudur, her insan korkar (Duhm, 2009:13).

Korku, beklenmeyen ve öngörülemeyen bir durumla karşılaşıldığında insan zihninin odaklanmasını sağlayan bir mekanizmadır. Yine de bugün yaşadığımız korkuların çoğu, hayal gücümüzü ve korkularımızı şekillendiren kişisel deneyimlerimizden kaynaklanmaz. Furedi, bugünün toplumlarının yaşadığı korku duygusunu tarif ederken “batı toplumlarında yaşayan insanlar, geçmişe kıyasla, hastalık, acı ve ölüm gibi deneyimlerin oldukça uzağında olduğundan; bunun yanında kişisel güvenliğin de görülmedik ölçüde arttığından; ama korkunun giderek hayatımıza daha çok yayıldığından, batı toplumlarının bir korku kültürünün etkisine

girmesinden söz etmektedir. Ayrıca bu kültürün temelinde, insanın, gündelik yaşamını tehdit eden yok edici güçlerle kuşatılmış olduğu inancının bulunduğu bahsetmektedir (Furedi, 2014:8)”.

2.2.Korku ve Kaygı İlişkisi

Kaygı, psikolojide insanın deneyimlediği zihinsel bir duruma işaret eden anksiyete durumudur. Bu kavram ilk kez Freud tarafından, egonun bir işlevi olarak tanımlanmıştır. Daha önce biyolojik bir kavram olarak kabul edilen kaygı, Freud ile birlikte psikolojik literatüre girmiştir. Kaygı, günümüzde psikanalizm için önemli kavramlardan biri haline gelmiştir (Manav, 2011:202).

Var olan bir tehlikenin algılanması veya tehlike işaretine bağlı olan korku; içinde bulunulan ortama bağlı olarak bir anda ortaya çıkan duygudurumdur. Korku en yüksek noktasına ulaştığında, insanı donduruyorsa, bu duygu “*dehşet*” ya da “*ürküntü*” (Freud’da Schreck) olarak adlandırılabilir: “Ani bir sıkıntı durumuyla hazırlıksız yakalanan tehliktedir (Freud).” Bu yüzden dehşet ve ürküntü beklenmedik nedenlerden kaynaklanan, çok yoğun yaşanan duygulardır (Gall, 2012:8-9). Kaygı, korku kavramına benzerliğiyle karıştırılmaktadır. Genel olarak kaygı, korku duygusunun bir yansıması olarak ortaya çıkan, irrasyonel korku durumu olarak tanımlanabilir. Korkunun insan ya da olay gibi nesnesi bellidir, kaygının ise nesnesi belirsizdir. Kaygı sahibi biri her şeyden korkar, rahatsızlık hisseder, huzursuz ve kuruntulu bir ruh hali içindedir (Manav, 2011:202).

Kaygı duygusunun düşmanı belli olan, korku duygusunun bir sonucu olduğunu ifade eden Dağ’a göre: “...yaşam mücadelemizde organizmamızın evrimsel olarak hissetmeye alışık olduğu ve düşmanı belli olduğundan yenmesi nispeten kolay olan korku duygusu benliğimiz gelişip, insan olmamızın sonucu olarak yerini düşmanı belli olmayan, yenmesi zor kaygı duygusuna bırakıyor.” (Dağ, 1999:173). Buna göre kaygı; sürekliliği olan dolayısıyla devam eden ve genişleyen bir duygudur. Korku ve kaygı arasında bazı temel farklılıklar vardır. Bunlardan ilki; korkunun kaynağı açıktır, nettir. Kaygının kaynağı ise belirsiz ve algının yorumuna dayalıdır. Diğer tehliktedir: Korku, kaygıdan daha şiddetlidir. Bir başka özellik ise süresel farklılıklarıdır; korku kısa, kaygı uzun bir süre devam eder. Kaygının ortaya çıkması, olağan ortamın yitilmesiyle ilgilidir ve olumsuz sonuçların gerçekleşmesi bu duyguyu devamlı kılar (Cüceloğlu, 2016:277-278). Kişinin tehdit olarak algıladığı ortama, gerçek dışı

anlamlar yüklemesiyle korku duygusu fiziksel olma özelliğini yitirir, yerini kaygıya bırakır.

Korktuğumuz şey genel olarak gördüğümüz, duyduğumuz ve nesnel olarak ayırt edilebilir bir şeydir. Bu nedenle korku sözel yollardan ifade edilebilir; örneğin: "yükseklikten korkuyorum" veya "köpeklerden korkuyorum" şeklinde nesnelleştirilebilir. Bununla birlikte kaygı, nesnesiz bir korkma olduğu için bizi kaygılandırıran şeyi kolayca ifade edemeyiz. Bu anlamda kaygı, korkudan beterdir (Salecl, 2011:26). Kaygı üretilebilir bir duygudur ve her defasında dolaylı yollardan yeniden üretilebilir. Yaklaşmakta olan bir tehlikeye verilen korku düzeyindeki tepki; ilişkilendirildiği göstergelerle kaygıya dönüşebilir. Örneğin; doğal korkunun kaynağı; gökyüzü olayları, seller, yangınlar gibi bilinmeyen kaynaklı korkular iken, insan eliyle de üretilen felaketlere dönüşebildiğinden yerini ölüm korkusu, kendini güvende hissetmeme gibi kaygı düzeyindeki duygulara bırakabilir.

Korku insanı korur, alarm işareti gibidir, tehlikeye karşı mücadele edilmesini sağlar. Kaygı ise nevrotik bir durumdur, kişiliğin ilkel yönünün bastırılmasıdır. Belirli bir nesnesi olan korkudan tümüyle farklıdır, insana göre hayvanda olmayan bir niteliktir (Kierkegaard, 2015). Kaygı, bir tür huzursuzluk, ruhsal olarak kendini güvende hissetmeme haliyle devam eden bir iç sıkıntısıdır. Ayrıca kaygı daha çok kişisel bir durumdur. Genel olarak toplumun tamamına yayılmış ya da küresel bir kaygıdan da bahsetmek mümkündür. Fakat kişiye özgüdür, tasalandırır ve bu anlamda ayırtecidir. Yapısındaki en temel şey belirsiz bir gelecektir. Bu belirsizlik hali, her seferinde başlanılan yere döndürür, kaygı duyulan şey bu döngüde başka konuları da doğurur. Kaygı verici soruların çıkış noktasının belirsiz olması, olaylar dizisinin üretilmesine sebep olur. Kaygı, korku duygusuna göre hastalık derecesinde acı çektirir. Üzüntü duymak, mutsuz ve pesimist olmak kaygılı bir insanı tarif eden özelliklerdir. İnsanı sürekli teyakkuzda tutan kaygıyı, olumlu bir duygu olarak görmek de mümkündür. Bireyin gelecek yaşam koşulları için tedbir alması ve yönlendirmesi anlamında olumlu katkısından bahsedilebilir.

Freud'a göre gerçeklik kaygısı "korku" ile eş anlamlıdır. Burada normal insanların yaşadıkları kaygıyı nevrotik kaygıdan ayırır. Arada bir yaşanan kaygıyı 'gerçekçi kaygı' olarak niteler, bu mantıklı ve anlaşılardır. Gerçeklik kaygılarının öğrenilmiş kaygılar olduğunu da kabul eder. Nevrotik olmayan kaygı yaşamı sürdürme ve korunma içgüdülerinin belirtisidir. Nevrotik kaygı ise nedensizdir ve mantık dışıdır,

id'in içgüdüsel gerçek dışı istemleridir. Bunun yanında utanç duygusunu besleyen, vicdani duygulara yaklaşan tehlikelere duyarlı, cezalandırıcı ebeveyn simgeleriyle örtüşen ve nesnel olan törel kaygıdan da bahsetmektedir. Kişinin yetiştiği ortam ve ilişkileri kaygı oluşumunda etkilidir. Birey deneyimlediği olaylar sonucunda gizli ve öznel olan kaygılar edinir. Anlık var olan ve tehlike geçince kaybolan korku duygusuna göre kaygıda, içsel tehlikeler devam eder.

Psikanalizin temsilcilerinden Otto Rank, insanın doğduğu anda ilk kaygısının başladığını düşünür. Çünkü, rahat şartlardan sonra, yeni bir ortama geçişi insanın ilk kaygısıdır. Bu kaygı, insanın hayatı boyunca davranışlarını etkilemeye devam edecektir. Diğer bir deyişle, insanın yaşayacağı tüm kaygı durumları, ilk kaygının yansımalarıyla ortaya çıkarılmış olur. Örneğin kurduğu ilişkiler bittiğinde, ilk kaygı olarak tanımlanan “doğum travması - *ayrılma kaygısı*” ortaya çıkar.

2.3.Temel Korku Türleri

Korku türlerinin kaynağı olarak bilinen birçok nesne ve durum vardır; ama bunlar kabataslak dört gruba ayrılabilirler: hayvanlardan, doğal unsurlardan, kandan ve yaralardan korkmak. Hayvan korku ve fobileri: Kuşlar (özellikle güvercinler), böcekler (örümcekler, hamamböcekleri ve eşekarıları), köpekler, kediler, yılanlar. Doğal olaylardan korkular ve fobiler: Su, boşluk, fırtına, karanlık. Durum korku ve fobileri: Klostrofobi (kapalı alanlar, asansör, kalabalık mağazalar, tüneller), ulaşım araçları (uçak, tren, araba). Kan ve yara korku ve fobileri: İğneler, kan aldirmalar, diş tedavileri (Andre, 2016:190) korku türleri arasında yer almaktadır.

Aşırı korku biçimleri gibi, normal korkular ve fobik korkular arasındaki eşik birçok ögeye dayanmaktadır. Korku duygusunun yoğunluğu, korkulan şeyden kaçma ve yüz yüze gelmekte zorluk çekme korkunun şiddetini belirleyen unsurlardır. Araştırmalara göre insanların %10-20'sinin özel korkuları vardır. Bu korkular genellikle kadınları erkeklere göre iki misli etkilemektedir. Bu bağlamda cinsiyet eşitliği sadece kan ve yara fobisinde görülür (Andre, 2016:191). Korkuların cinsiyete göre değişiklik göstermesinin yanı sıra (Steimer, 2002); genetik unsurların belirleyici olması ve yaşa bağlı olarak değişim göstermesi de dikkat çekicidir.

Örneğin; köpeklerden çok korkan biri daha önce ısırılmış olmanın sonucu olarak bu korkuyu geliştirmiş olabilir. Yine de köpekler tarafından ısırılan bütün çocukların köpek korkusu olduğu söylenemez. Bunun gibi ortaya çıkan bazı

korkuların ortaya çıkmasında, yaşam deneyimi ve genetik faktörler belirleyicidir (Steimer, 2002). Buna göre kişinin aile geçmişinde bu tip korkuların olması, gelecek nesillere aktarılma ihtimalini güçlendirmektedir. Yaşa bağlı olarak değişiklik gösteren korkulardan hayvan korkusu; gençlerde daha etkili ve başatması daha güçtür, fakat insan bu korku türüne yavaş yavaş hakim olmayı öğrenebilir. Zamanla daha da ağırlaşan uçak korkusu ise tam tersine daha yaşlı insanlarda görülür ve bu korkunun kademeli olarak azalma ihtimali düşüktür. Neticede korkulan hayvanla karşı karşıya kalmamak için çaba harcanabilir ya da daha farklı alıştırmalar yapılarak bu korku türünün şiddeti hafifletilebilir. Ama uçak korkusunun, uçağın herhangi biri tarafından kontrol edilememesi dolayısıyla, üstesinden gelmek çok daha karmaşıktır. (Clark & Rock, 2016)

Özel korkulara sahip olan insanlar (fobikler), genelde korktukları şeyin özelliklerini abartma eğilimindedirler. Bu şekilde algılamaları korkularının şiddetine bağlıdır. Korku halinde insanlar, kendilerini rahatlatacak şeyi düşünemezler, korktukları şey üzerine yoğunlaşırlar. Bu noktada korku sahibi kişi artık diğer insanların dünyasında ve onları algılayabilecek durumda değildir. İnsan korkulan şey üzerine yoğunlaştığında, rahatlatıcı düşünceleri ya da olayları unuttur. Örneğin ne kadar sevimli ve sıcak kanlı olsa da bir köpek karşısında rahat olamaz. İnsan beyni burada bir tehlikeyle karşı karşıya olmadığını bilir fakat amigdala daha çabuk tepki vereceğinden teyakkuz hali geçerli olacaktır (Andre, 2016:191-193).

2.3.1. Hayvan Korkusu

Yaygın bir korku türü olan hayvan korkusu kategorisinde; kedi, köpek ve kuş korkuları oldukça yaygındır. Böcekler, fareler ve yılanlar ise en çok korkulan hayvanlardır. Bu korkuların ortaya çıkmasına bir hayvan tarafından saldırıya uğrama ya da ısırılma neden olabilir. Ayrıca bu hayvanlardan korkulduğu için iğrenme ve tikslenme duygusu da ortaya çıkabilir. Hayvan korkusu yaşa, cinsiyete, kültürel geçmişe ve coğrafyaya bağlı olarak değişmektedir. Birçok ülkede, yılanlar, örümcekler, köpekbalıkları, yaban arıları ve timsahlar gibi tehlikeli hayvan korkuları nispeten yaygındır (Armfield, 2007).

Birçok kültürün karşılaştırıldığı araştırmalara göre, bu tikslenme iğrenme duyguları korkulardan daha yaygındır. Örneğin; Hintliler, Batılılara göre örümceklerden daha az korkarlar ama onlar kadar iğrenirler. Öte yandan gerçekten tehlikeli olan hayvanlarla (kaplanlar, timsahlar, köpekbalıkları) ilgili korkuların bütün kültürlerde normal ve yararlı oldukları kabul edilmektedir. Hayvan korkuları olan insanlarla yapılan bir araştırmada korkularının özellikleri analiz edilmiştir: Bu insanların %77'si hayvanın hareketine tepki göstermektedir (korkudan yerlerinden sıçramak gibi), %64'ü fiziksel görünümünden (güvercinlerin göz kapaksız gözleri, köpeklerin dişleri gibi), %27'si ise hayvanların çıkardığı seslerden (havlama, vızıltı gibi) korkmaktadırlar. %40 gibi bir oran ise korkulan hayvanla karşılaşmanın delilik ya da panik atak gibi rahatsızlıkları ortaya çıkaracağından endişelendiklerini ifade etmiştir. Hayvan korkularının genellikle spesifik olduğu görülmüştür. Örneğin; güvercinlerden korkan biri, serçelerden korkmamaktadır, bütün kuş türlerinden ya da bütün böcek türlerinden şiddetli derecede ve aynı oranda korkulmamaktadır (Andre, 2016:195-197).

2.3.2. Doğa Kaynaklı Korkular

Doğa kaynaklı korkular; yükseklik ve boşluk, su, karanlık, fırtına ve gök gürültüsü gibi doğal çevre unsurlarının oluşturduğu korkulardır. Bu korku türü genellikle (%75-90) kadınlarda, bu kategoride yer alan yükseklik korkusu (akrofobi) (Yakupoglu, 2016) ise erkeklerde daha fazla görülmektedir. Yükseklikten korkan biri üst katlardaki pencerelere yaklaşamaz; köprüden geçemez, dağlarda yürüyüş yapamaz. Yükseklik korkusu insanların, %12'sini etkilemektedir. Boşluğa yaklaşan birini gören bir akrofobik kendini oldukça huzursuz ve kaygılı hisseder. Dolayısıyla bu korku vekâlet yoluyla da hissedilmektedir. İnsanların %2 ila 5'inde ise yaygın olarak su

korkusu görülmektedir. Bu korku türünden etkilenen insanlar; su içerler, yıkanırklar fakat onlar için çok kolay boğulabileceklerini düşündüklerinden, suya dalma fikri dayanılmazdır (Andre, 2016:197-201).

Karanlık korkusu, çocuklarda yaygındır ve onlar için biraz da doğal bir korku olarak bilinir (Garcia, 2017). Yetişkinlerde de rastlanan bu korku türünün temelinde ölüm korkusu yatmaktadır. Bu insanlar genelde ışık olmayan ortamlarda uyuyamazlar ve kabuslar göreceklerini düşünürler. Bu korku türü mantıksal olmamakla beraber, özellikle travma yaşamış insanlarda yaygın olarak görülmektedir (Andre, 2016:197-201).

2.3.3. Havasız Kalma Korkusu

Klostrofobi olarak da bilinen kapalı alan ya da havasız kalma korkusu yetişkinlerin %2-5'inde görülmektedir. Klostrofobinin kişinin sosyal yaşantısına oldukça olumsuz yönde etkileri vardır. İnsanlar kapalı kaldıklarını düşündükleri ve hissettikleri anda panik korkusu yaşamaktadırlar. Dolayısıyla bu korku türüne sahip olanlar, küçük, penceresiz alanlarda, asansörlerde ya da sıkıştıklarını düşündükleri havasız ve kalabalık (toplu taşıma araçları gibi) ortamlarda bulunmakta güçlük çeker, korkuya kapılırlar (Loken, Hetteima, Aggen, & Kendler, 2014).

Klostrofobiklerin yaklaşan bir felaket ve bir şey olacaktı korkusuna, ölüm korkusu veya aklını yitirme korkusu gibi korkular da eşlik edebilir. Oysa gerçek bir tehlike karşısında gelişen korku duygusunda bu belirtiler görülmemektedir (Yakupoglu, 2016).

2.3.4. Ulaşım Korkusu

Toplu taşıma araçları korkularından uçak korkusu; ulaşım korkularının en bilinenidir (Clark&Rock, 2016) ve insanların yaklaşık %8-11'inde vardır (Andre, 2016). Uçaktan korkan insanlar arasında havada ve boşluğa asılı kalmış olmaktan korkanlar vardır. Bunlar görece daha rahattırlar; ama uçuştan önce ve uçuş sırasında kaygılı olurlar. Kaygıları çok fazla olanlar, uçağın içinde sıkışıp kalacakları korkusuna kapılırlar. Başka bir grup uçaktaki yolcularla karşı karşıya gelmekten korkarlar. Bu insanların uçak korkusu daha çok sosyal kaygılarıyla alakalıdır ve genellikle başka yolcularla çok yakın oturmak ya da göz teması kurmak istemezler.

Uçaklar, toplu taşıma araçları arasında en güvenli olan ulaşım biçimi sayılsa da uçak korkusu olan biri için asla güvenli değildir. Çünkü uçuş sırasında durumu kontrol edememek kişiyi şiddetli bir kaygıya sürükler.

2.3.5. Kan ve Yara Korkusu

Kan görmekten korkma; iğneye, yaraya, ya da tıbbi cerrahi müdahaleye karşı duyulan endişeler özel korkular arasında yer almaktadır. Bu korkular genellikle görme duyusuyla ilgilidir. Kan ya da açık yara görmenin karşısında bayılmayla sonuçlanabilecek tepkiler söz konusudur (Wani, Ara, & Bhat, 2014). Görmeye ek olarak kokuya duyarlılıkta bu tip korkuların tetiklenmesine sebep olabilir. Örneğin; hastane kokusu, bununla ilişkili diğer unsurları (kan, dezenfektan gibi) çağrıştırdığından aynı şekilde rahatsızlık verecektir.

Bu korku türüne sahip birinin, başkalarının kanını veya kimi zaman kendi kanını görmesi de zordur. Burada kişinin tepkisi duyduğu acıyla ilişkilidir. Bayılmanın altında yatan neden de budur. Kan gören kişinin, duyduğu acıya bağlı olarak kalp ritmi yavaşlar, tansiyonu düşer ve bayılır. Aslında kanayan bir yara görüldüğü anda beyin bir şeylerin yolunda gitmediğini fark eder ve uyarı verir. Bu doğal bir tepkidir çünkü kan akmaya devam ettiği sürece kişinin ölme ihtimali yüksektir. Beyin bu durumda alarm vererek vücudun savunma mekanizmasını harekete geçirmektedir.

Onu diğer korkulardan ayıran fizyolojik özellikleriyle; bu korku türü nüfusun %4'ünde görülmektedir. Fakat kadınlarda, erkeklere oranla daha az görülmektedir. Kan korkusu, çocuk yaşlarda (10 yaş altında) başladığından genetik miras olması muhtemeldir (Andre, 2016:202-210).

2.4. Toplumsal Korkular

Korku duyan biri; özgürlük, haysiyet, sağlık, sosyal statü ve yaşamın kendisiyle ilgili önemli şeylerin mahvolmasından kaygı duyar. Sadece kendisi için değil değer verdikleri için de korkar. Elbette ki insan tehlikelere karşı kendisini ve de önemsediklerini korumak ister. Aslında insan hayatı kolay değildir ve de yeterince korkutucudur. İnsan; sağlığının bozulmasından, ekonomik olarak zor durumda kalmaktan, itibarını yitirmekten ya da ölmekten korkar. İncil'de bahsedilen ilk duygu da korkudur. Âdem, Bilgi Ağacı'ndan yiyip de çıplak olduğunu fark etmeden önce korkuya kapılmıştır.

Yaşadığımız dünyada korkulması gereken pek çok şey olabilir. İnsanoğlunun doğaya verdiği zararın kalıcı olmasından korkulabilir ya da yolda yürürken bir saldırıya hedef olmaktan. Fakat her şeyi korkuyla ilişkili bakış açısından görmek sorun oluşturabilir (Svendsen, 2017:16-18). Yaşamın korku duygusu üzerine inşası nedeniyle; ekonomik, sosyal ve siyasal yaşamın her alanında giderek daha fazla zorlayıcı olması söz konusudur. Ateşin zarar veren bir şey olması ya da bazı doğa olaylarının olumsuz sonuçları karşısında hayatta kalma iç güdüsüyle ortaya çıkan bu basit duygu, günümüz gerçekliğinde yeniden üretilen toplumsal korku aracına dönüşmüştür. İnsanoğlunun var oluşundan beri bilinmeyene karşı hissettiği korku duygusu, artık toplumsal kaynaklı korkudur. Toplumsal korkular; bireyin toplumsal güçlerin ve varlıkların kolektif gücüne sahip olamamasından ve onlardan yararlanamayacağı gerçeğinden doğabilir. Bu durumda birey, yabancılaştığı toplumsal güçler tarafından baskı altında tutulmaktan korkar. Yaşadığı topluma yabancılaştırılan toplumsal korkulara sahip birey, resmi makamlardan, resmi üniformalılardan, hükümeti temsil edenlerden, emniyet güçleri ve adliye salonları gibi aynı zamanda toplumsal gücü temsil eden yapıdan çekinir ve de korkar. Dolayısıyla bu insan doğasında olan doğal korku değildir, sistem tarafından üretilmiş toplumsal kaynaklı korkudur (Nesin, 2016:8-9).

Bu, toplumsal korkuların insanların hareket alanını nasıl sınırlandırdığını göstermektedir. Korkunun yaşanmadığı çok az anlarda bile tedirginlik ve huzursuzluk hali devam etmektedir. Korku her şeyi sarıyormuş gibi halkı kontrol eden bir duygudur artık. Bugünün toplumlarının “korku kültürü” olarak tarif edilmesinin temel nedenidir bu. Korku, dünyayı değerlendirdiğimiz kültürel bir büyüteç haline gelmiştir (Svendsen, 2017:16). Sadece bireye özgü olmayan, toplumun geneline yayılmış korku türleri - gelecek korkusu, iktidar korkusu ve tanrı korkusu - bir nevi koz işlevi görmektedir. Örneğin; iktidar eliyle yaratılan terör olayları gibi toplumda ciddi baskı kuran durumlar, toplumu şekillendirmede iktidar için önemli bir kozdur. Huzuru bozmamak adına vicdanlarının sesini dinlediklerini söyleyenler, üstbenlerini biçimlendiren toplumsal güçlerin sesini dinlemektedirler (Nesin, 2016:16). Toplumsal birlik ve beraberlik söylemiyle yaratılmaya çalışılan dağılma ve yok olma korkusu temelde güven duygusu üzerine inşa edilmiştir. Güvenlik arayışı ise farklı bir seçenemiş gibi siyasal iktidara sığınma gereksinimini pekiştirmiştir. Toplumsal korkuları şekillendiren siyasal iktidar, önce bir tehdit ortamı yaratıp sonrasında çözümün kendisi olduğu bir toplumsal gerçeklik kurgulamıştır. Bu toplumsal yapıda

halk, korku kültürünün vazgeçilmez bir üyesidir. Çetin'e göre ortak korkunun yarattığı; tanrısal ve organik toplumsal ahlak ile bütünleşip yeni "kardeşlik" toprağı üstünde yeşertilmiştir (Çetin, 2012:20). Bölünme ve parçalanma korkusuyla; insanlar zihinsel ve ruhsal açıdan bu fikre alıştırmışlardır. Özellikle bu toplum "kardeşir" fakat zaman zaman kardeşlerin bölünmesi ve parçalanmasında bir sakınca yoktur gibi bölünme ve parçalanma söylemleri toplumda hiç bitmeyecek öteki korkuların da afyonudur.

Terör korkusu, günah işleme korkusu, tanrı korkusu ve bütün tabular ortaklaşa toplumsal korkularımızdır. Bütün bu ortaklaşa toplumsal korkular, kendini özgür sanıp aldatan insanın iç ve dış egemen güçlerin çıkarları doğrultusunda kolayca yönetilmesine yaramaktadır (Nesin, 2016:22). Birey korkuyu yaratan güce ve de yaratılan korku kültürüne uyum sağlayarak, korkusunu yendiğini düşünebilir. Aslında bu uyumlanma onu sistemin gönüllü bir kölesi haline getirmiştir. Korku üreten toplumsal güce uyumlanmak, ona boyun eğmek, ona karşı sessiz kalmak kendini güvende hissetmenin ve korkmuyormuş gibi yaşamının bir yoludur.

2.4.1. Tanrı Korkusu

Uygarlık tarihi boyunca insanoğlu, bilinmeyen ilahi bir güce inanmak istemiştir. Anlamlandıramadığı pek çok şeye tapınmıştır. Gök gürültüsünü duyduğunda gökyüzüne, güneşin ve yağmurun bereketli olduğuna inanarak bunlara tapınmıştır. Kimi zaman kutsal bulduğu hayvanları Tanrı edinmiştir. Grekler, Tanrıların Olimpos dağının tepesinde oturduğuna, Eski Türkler her dağda bir kurtarıcı "Baba"nın olduğuna inanmışlardır. Çinliler dağlara tapmış, Japonlar ise Tanrı ve Dağ'a aynı ismi vermişlerdir (Baydar, 1999:32).

İnsan bilinmeyene merak ve inançla bağlanmış, cevaplandıramadığına tapınmıştır. Bilinmeyenden duyduğu korku kendi mevcudiyetini ve gücünü zorladığında onu Tanrı edinmiştir. İlkel toplumlar, korktukları nesnelere gücünü gördüklerinde onlara tanrılık değeri vermişlerdir (Baydar, 1999:12). Tanrı'yı korku mu yaratmıştır? İnsanın yapısında tanrıya öykünme vardır. Bir tarafı tanrısal emareler taşıdığına inanırken, bir tarafı kul olmaya inanır. Hayatı zıddıyla anlamlandırır. Bir tarafı korku duyarken, bir tarafı güvende hisseder, itaat eder ya da karşı çıkar.

İnsanoğlu, bir zamanlar tanrıların insan olduğuna da inanmıştır. Yakındoğu, Mezopotamya, Sümer ve Akad inanışlarında birbiriyle çoğu zaman çatışma içinde olan

iki tanrı vardır: Sümerlerde An ve Enlil baş tanrıdır; An gökyüzü tanrısıdır ve göksel katmanların en üstünde oturur, Enlil ise yeryüzünün beyi olarak bilinir. Hititlerde; Teşub fırtına tanrısı, Kumarbi Bilge Kral ve Tanrıların Babası olarak nitelendirilmiştir (Çetin, 2012:14-15). İnsanlar inandıkları tanrılar adına tapınaklar inşa etmiş, heykeller yapmışlardır. İsteklerini yerine getirmeleri için onlara, adaklar sunmuşlardır. Yarattıkları tanrılardan korkmuş ama tehlikelerden korunmak için yine onlara sığınmışlardır. Korkunun tapınılacak bir duygu olduğunu keşfeden Yunanlılar, tanrı ilan ettikleri Kaygı (Deimos) ve Korku (Phobos) adına tapınaklar ve heykeller üretmişlerdir. Aynı tanrılar; Pallor ve Pavor (Kaygı ve Korku) Romalılar'da da kutsal kabul edilmiştir (Çetin, 2012:17). Bir tanrıya korku ya da kaygı ismini vermek, Tanrı fikrinin korku duygusu tarafından üretilme olasılığını da güçlü kılmaktadır. Ya da tam tersi belki de Tanrı kendisinin anlaşılabilmesi için korkuyu yaratmıştır. Duhm, birçok insanın kaçınılması mümkün olmayan bir korku içinde yaşadığından; bu korkunun gözle görülür olmamasına rağmen hep var olduğundan bahsetmektedir (Duhm, 2009:61). İnsanlar gözle görülmeyen ilahi bir güçten her zaman korkmuştur. Tanrı, ya varsa sorusu korkudan ziyade kaygıyı var eder, çünkü korkunun fiziksel sonuçlarını ortaya çıkarmamaktadır. Ya varsa sorusu; bilinmeyene duyulan şüpheyle tanrı korkusunun sürekliliğini sağlamaktadır. Ya varsa ve cezalandırırsa, hayatımız altüst olur, işimizi, sağlığımızı kaybedersek, peki ya sonunda cehenneme gidersek gibi kaygı kökenli düşünceler sürekli var olacaktır. Tanrı korkusu insanı yöneten ve denetleyen bir mekanizmadır.

İnsan sınırlandığında ya da onu üzen, canını acıtan şeyler karşısında; kaçma, mağlup olma gibi duygulara sahip olur. Bu durumda korkmaya başlar ve onu güvende tutacak ilahi bir güce sığınmak ister. Sığındığı güç aynı zamanda korktuğu güçtür de. Tanrı'nın koruyucu ve korkutucu gücü, kutsal kitaplarda açıkça ortaya konmuştur. İncil; Adem ve Havva'da yasak ağacın meyvesini yedikten sonra başlayan ilâhi korkudan bahsetmektedir. Yasak ağaç aslında iyilik ve kötülüğü bilme ağacıdır; ilâhi makamın yüceliğinden korkmalarını sağlamıştır. Kur'an'da da korkunun geçtiği pek çok ayet bulunmaktadır:

1- ... Size verdiğim nimetimi hatırlayın, bana verdiğiniz sözü yerine getirin ki ben de size vaad ettiklerimi vereyim. Asıl bana itaatsizlikten korkun (Kur'an-ı Kerim: 2/40).

2- Sizi bir tek nefisten yaratan ve ondan eşini yaratıp ikisinden bir çok erkekler ve kadınlar üreten Rabbinizden korkun (Kur'an-ı Kerim: 4/1).

3- Ve işte bu sizin ümmetiniz bir tek ümmet ve ben de sizin Rabbinizim. Öyle ise benden korkun (Kur'an-ı Kerim: 23/52).

4- Onlar görmedikleri halde Rablerinden korkarlar (Kur'an-ı Kerim: 21/49)

5- Görmedikleri halde rablerinden korkup saygı duyanlara gelince, onları da hem bir bağışlanma hem de büyük bir ödül beklemektedir (Kur'an-ı Kerim: 67/12).

Bütün kutsal kitaplarda, Tanrı korkusu kutsal ve yüce bir duygu olarak ifade edilmektedir. İnsan cezalandırılmak istemiyorsa Tanrı'nın korkutucu gücünü her zaman hatırlamalıdır. "Allah'tan, ancak bilenler korkar" (Kur'an-ı Kerim'de geçen bu ayet, bilmenin korkuları yenmeyle pek de ilgisi olmadığını göstermektedir. Çünkü Tanrı'yı bilmek korku duygusuyla eş anlamlıdır. Görülmeyen Tanrı'dan nasıl korkulur? "Allah'tan korkuyorum" diyen kimse korkmuş olur mu? (Baydar, 1999:9). Toplumsal yaşamın ilk düzenleyicileri olarak da bilinen kutsal kitaplar; iktidar sahiplerince, inanç sisteminin emir ve uygulamaları dışına taşınmıştır. Korku da Tanrı da insanların kontrolündedir (Akyüz, 2014). Tanrı korkusu, insan tarafından kutsanan korku tanrısına dönüşmüştür. Korkunun maliki ve yaratıcısı olarak bilinen Tanrı, insanların korku politikalarının aracı olmuştur. Tanrı adına üretilen korku araçları; kutsal kitaplar, tapınaklar, kurbanlar, saraylar, tahtlar, sunaklar, emirler, yasaklar, güçler, zenginlikler korku tanrısına hizmet etmektedirler. İnsanlar Tanrı korkusundan korku tanrıları ürettiler ve onların kutsallıklarına korkarak inanmaktadırlar (Çetin, 2012:19).

İnsanın toplulukları kontrol etme hırsı dışında, inanç ve korku duygusunun insanlığın ilerlemesine sağladığı katkıdan da bahsetmek mümkündür. Taşan nehirleri, yağın yağmuru, kayan toprağı Tanrının yıkıcı ve cezalandırıcı gücü olarak kabul etmesine rağmen zamanla doğayı gözlemleyen insanın korkusunu anlamlandırarak sonunda çözüm üretmesi mümkün olmuştur. Dicle ve Fırat nehirlerinin taşmasından korktukları için yıldızların hareketlerini izleyen Mezopotamyalılar, korkuları sayesinde bilimsel bir ilerleme sağlamıştır.

Tanrı korkusunun efsaneler, kahramanlar, tarihsel ve toplumsal mitler aracılığıyla beslenerek, korku siyasetine dönüştürülmediği hiçbir zaman dilimi yaşanmamıştır. Tabular, tanrılar veya tanrı-krallar, bir soyun, dinin, kişinin, devletin

ve siyasetin üstünlüğüne ve imtiyazlarına dayanan kutsallıklar, dogmalarla sınırlandırılmış özgürlükler ve toplumsal iradenin bir kişi, grup, sınıf, elit veya devlette toplandığını iddia eden dini ve ideolojik söylemlerin üretimi devam etmektedir (Çetin, 2012:19). Bireyin eğitiminde Tanrı ve ölüm korkusu hiçbir zaman ihmal edilmez. Her türlü kötülük, çirkinlik, cehennem azabı, sırat köprüsü, kaynar kazanlar, yanıp kül olan ve yeniden dirilerek yananlar gibi şeyler insanların kafasına güzelce yerleştirilir. Evde, okulda, camide Tanrı sevgisi yerine Tanrı korkusu verilir. Oysa insan kendisine zarar veren şeylerden, kaygı duyduğu şeylerden korkar (Nesin, 2016:30).

2.4.2. İktidar Korkusu

Tüm insan medeniyetinin kökenine korku duygusu yön vermiştir; evler ve köyler, aletler ve silahlar, kurallar ve kanunlar, kurumlar, bilim, sanat ve din gibi konuların ortaya çıkmasını sağlamıştır. Yıldırım korkusuyla başlayan medeniyet, zaman içerisinde insanın insandan korktuğu döngüye girmiştir. Toplumda korkuyu kontrol eden, tüm toplumu kontrol etmektedir (Svendsen, 2017:136). Korkudan kaçınmanın en iyi yolu uyum sağlamaktır. İnsan, çatışma yaşamamak ve zor durumda kalmamak için toplumu yöneten güçlere boyun eğmeyi tercih eder. Böylesi bir ortamda korku, egemenliğin en çok kullandığı araçlardan biri olur (Duhm, 2009:64).

Hükümetler, yaşanan toplumsal karışıklıkları, toplulukları kontrol edecek biçimde örgütsel yapının içine yerleştirmektedir. Örneğin; 11 Eylül saldırısından sonra dünyanın korku medeniyetine dönüştüğü ve insanlığın bir korku çağıyla karşı karşıya olduğu iddiası ortaya konulmuştur (Zadeoğlu ve Adem, 2013:328). Bu tip terör saldırıları sürekli üretilen felaket senaryolarına dönüştürülmüştür. Toplum her an bir saldırıya uğrayacakmış gibi tetikte tutmak, devletin sağladığı güvenlik önerisidir. Toplumsal yapı içerisinde hiç bitmeyen huzursuzluk hali, iyi örgütlenmiş bir devletin göstergesi olarak yorumlanmaktadır. Çünkü iyi örgütlenmiş bir devlet; baskı, zorlama ve daimi bir şiddet tehlikesi üzerine inşa edilmelidir (Svendsen, 2017:137). Modern toplumlardaki iktidar sahipleri, kendi gücünün devamı için insanları yokluklarındaki olası felakete inandırmak isterler. Halkın; iktidar olmazsa düzenin bozulacağı ya da kaosa sürükleneceği düşüncesiyle meşgul olması yönetenlerin en önemli kozudur. İktidar korkusuyla, iktidarın bir uzantısı ve varlık sebebi olduğu inancı geliştiğinde halkın karşı koyacağı hiçbir şey kalmamıştır. Toplum, iktidarın tam uyumlanmış bir uzantısıdır. Şurası bir gerçektir ki, modern iktidarın her türlüşünün temel hedefi, insanı tek bir özne olarak görmekten ziyade, parçalara ayırıp, “bir bütünün ya da iktidar

örüntüsünün parçası” haline getirmektir (Zadeoğlu ve Adem, 2013:329). Korku kültürünü üreten ve politize eden devlet, toplumda yarattığı kutuplaşmayla birlikte küresel düşmanlar da ilan etmektedir. Korku medeniyetlerinde sanal küresel düşmanlarla savaşmak kutsal bir görev gibidir ve milli mücadele ruhunu temsil etmektedir.

Korkularımızın beslendiği esas kaynaklar, bilmezlik ve çaresizliktir. Geçmişte anlamlandıramadığı tehlikelerden korkup kaçan insan, günümüzde iktidarın otokontrolü sağlamak adına yaptığı bilinçli saldırılar karşısında korkup içe kapanmıştır. İktidar, bu saldırıları çoğunlukla kendi haber kaynakları vasıtasıyla yapmaktadır. Gerçek bilgiye erişimi engelleyip, kendi kanallarının yaydığı bilgiyle toplumu şekillendirmektedir (Aktaş, E. 2017:45). Toplumun çeşitli unsurlarını ötekileştirerek düşmanlaştırması da söz konusudur. Modern toplumlardaki “öteki” kavramının temelinde iktidar kanalından üretilen bilgiler yer almaktadır. Korku psikolojisiyle hareket eden kitleler yaratmak zor değildir. Bu psikolojiyle yaşayan kitleler, sürekli bir tehdit ortamı içeren yaşam örgüleri kurmaktadır. Hem kendilerine yabancılaşır hem de düşmanı oldukları sözde yabancılar yaratırlar. Bauman’a göre her toplum yabancılar yaratır ve bunları istediği biçimde kullanır (Bauman, 2013:29). Sonuçlarına katlanmak zorunda oldukları olumsuzluklardan, yarattıkları bu yabancıları sorumlu tutarlar. Korku psikolojisi iktidar korkusunu, iktidar korkusu ise halkın düşmanlık beslediği günah keçisini yaratmıştır.

Tedirgin edici kişiler, durumlar ya da olaylar - korku unsurları - karşısında insanların korkarak içe kapanması onların her türlü etkinlik ve eylemden uzak durmasına neden olmaktadır. Toplumun bir kesimi artık aşırı kuşkuculukla, paranoya geliştirerek yaşamaktadır. Her yerden her şeyden şüphelenerek, kendisini korumak için hayatını mümkün olduğunca sınırlandırarak yaşamaktadır (Sezen, 2016). Nedensiz var olan bu korku patolojiktir. Her an kötü bir şey olacaktı korkusuyla yaşamak ve de bunun nedensizliği nevrotik bir ruh halini tanımlamaktadır. Modern toplumlar için terör saldırısıyla karşılaşmak onları şaşırtan bir durum değildir. Tam tersine onlar bu konuda önlem alırlar ve yaşam koşullarını buna göre planlarlar. Bu anlamda korkuları nevrotik bir kaygıya dönüşmüştür. Kaygı, günümüzün hastalığıdır hatta bu hastalığa sahip olmamak mümkün değildir. Bir kaygı çağının ortaya çıkışı, toplumun aşırı bir şiddetle yüz yüze gelmesinin ardından insanların yaşadığı travmalarla bağlantılandırılmıştır.

Geçtiğimiz yüzyılda yaşanan uzun savaşlardan sonra toplum kaygı çağına girmiştir. Günümüzde, çıkan yeni savaşlar bir yandan yine kaygının tırmanmasına katkıda bulunmaktadır (Salecl, 2011:25). Gücü elinde tutmak isteyen iktidar sahipleri, suni savaşlar üreterek halka hiç bitmeyen bir korku salmaktadırlar. Bu duygu toplumların afyonu gibi kullanılmakta ve iktidarların meşruiyetlerini sağlamaktadır. Örneğin; terör saldırısı iktidarın ürettiği bir şey olabilir ama iktidarın yokluğunda daha büyük saldırıların olması da söz konusudur. Bu ikircikli durum toplumu bir tercih yapmaya zorlar. Bu tercihi yine korkarak yapar. Kaos ortamında yaşamaktansa, iktidarın tehditlerine boyun eğerek yaşamayı tercih eder. Uyum sağlayarak en azından ölümler yüz yüze gelmeyecektir fakat her an ölümü çağrıştıran iktidar korkusuyla yaşayacaktır.

Zorbalıkla yönetilen toplumlarda mevcut siyasi güçler irrasyonel davranırlar, herkesi girdaba sokar hale getirdiklerinde toplumun önemli bir kesimi darbe gibi tamamen anti demokratik bir durumdan medet umar hale gelebilir (Sezen, 2016). Böyle bir durumda kurtarıcının başka bir tehdit ortamı olması ironidir. Güvenlik algısı bozulan toplumun bu duyguyu küresel düzeyde deneyimlemesi de söz konusudur. İnsanlığın bunalımının altında yatan iradenin, küresel yasa koyucuya ait olduğu iddia edilmektedir. Küresel yasa koyucu, ekonomik ve siyasi gücü elinde tutup, bunu dünya üzerine yaymak için çaba gösteren iradenin adıdır. Eğer iddia edildiği gibiyse modern dünyanın düşman ya da yabancı yaratma fobisi, ötekinin geleneği ve yerelliğiyle bastırılması toplumun dört bir tarafında sıkışmış bir basınç yaratmıştır (Zadeoğlu ve Adem, 2013:329). Yerel yasa koyucular, küresel yasa koyuculara hizmet etmek için toplum üzerindeki baskıları artırmakta ve korkularını pekiştirmektedirler. Bu bir çeşit sadakat zinciridir. Zincirin en son halkası, iktidar korkusunu büyütme adına zincirin en üstündeki için çalışmaktadır. Bu çaba küresel düzeyde korkuların üretimini sağlamış ve her devlet kendine özgü bir güvenlik anlayışı geliştirmiştir. Yerel yasa koyucular bu şekilde kendi toplumunu şekillendirme ve dönüştürme görevini üstlenmiştir. Bu aynı zamanda devletlerin yeni dünya düzeninde bahçıvanlık rolüne soyunduğunu da göstermektedir (Zadeoğlu ve Adem, 2013:330). Yerel bahçıvanlar, korku kültürünün bakımını üstlenmişlerdir. Bu sayede küresel güçler, egemen korku kültürünü denetim altında tutabilmektedir.

Yeni dünya düzeninde iktidar sahipleri toplumların, küreselleşmenin gerekli olduğuna ama aynı zamanda tehlikeli olduğuna da inanmasını isterler. İnsanların

yapay korkularla meşgul olmaları, onları sorgulamayan bireylere dönüştüreceğinden memnun edicidir. Artık sorgulamakta korkutucu bir deneyimdir. Gerçekte toplumsal bir infial yaratacak pek çok konuya reaksiyon gösteremeyen toplumlar yaratılmıştır. Örneğin; 11 Eylül 2001 olaylarından önce Amerika’da Irak savaşına karşı toplumsal ve ahlaki bir tepki varken, olaylardan yaklaşık yirmi gün sonra Irak savaşını destekleyenlerin sayısının arttığı görülmüştür (Zadeoğlu ve Adem, 2013:330). Toplum burada yaşadığı ahlaki çöküntünün da farkında olmayacaktır. İktidardan duyulan korku, toplumu yeni ahlaki gerçekliğe göre dönüştürmektedir.

İnsanın ölüm korkusu ya da anlamlandıramadıklarına karşı geliştirdiği doğal korkular, sonradan bireye kazandırılan korkularla eş zamanlı olarak gelişir. Fakat gelecek korkusu, savaş korkusu, mülteci olma korkusu ya da yakın gelecekte dünyanın yok olma ihtimaline karşı geliştirilen korkular birey ile toplum ya da sistem arasındaki etkileşimden oluşmaktadır. İktidarların toplumu yapay bir korku ya da kaygı içine iterek manipüle etmesi daha kolaydır. Gelecek kaygısı taşıyarak yaşayan toplumlar doğal reaksiyonlarını gizlemek zorunda kalırlar. Bu nedenle sistemin yarattığı korkuların şiddeti daha baskındır ve üzerinde durulmayı gerektirmektedir (Akın, 2004:21). Korku insanı denetleyen, davranışlarında olabilecek aşırılığı engelleyen bir duygudur. Aynı zamanda iktidar sahiplerinin iyi kullandıkları bir enstrümandır.

Dünyanın her yerinde toplumlar, iktidarların kurdukları korku imparatorluklarında yaşamaktadırlar. Vadedilen tek şey daha büyük korkularla yaşamak. Bu koşullarda yaşayan halkın artık sağlıklı ve rasyonel düşünebilmesi söz konusu değildir (Sezen, 2016).

2.4.3. Mahalle Korkusu

Korku duygusu insanı olası tehlikelere karşı uyanık tutar. Ancak sınırlandırıcı özelliği dolayısıyla istenmeyen davranışları denetleyen gözetleme mekanizmasına dönüştürülebilir. İnsan yaşadığı ortamda güvende olmak ister. Bunun için bazı kuralları uygulaması, bu yönde tedbir alması onu kendi güvenlik çemberinde tutmaktadır. Fakat yaşam koşullarını garanti altına almak isteyen birey gittikçe benliğini de zora sokacak teslimiyetler içerisine girebilir. Toplumsal bir varlık olan birey, sisteme ait ortak bilgilere sahiptir. Bu bilgiler onun yaşadığı topluluğun bir parçası olmasını sağlayan kurallardan oluşur. İnsan kendi varlığını bu kurallara uygun ürettiği sürece sistem tarafından kabul edilir ve koruma altına alınır.

İnsanoğlu var olduğu tüm zamanlarda yaşadığı topluluğun alt elemanı olan bir grubun üyesi olmuştur. Bu evrenseldir; bütün toplumlarda, toplumsal alt sistemler ve gruplar yer almaktadır. Bu noktada bireyin teslimiyeti de başlar. Örneğin bir mahallede geçerli olan kurallar vardır: Namus, şeref, haysiyet anlayışı, ölüm-evlilik ritüelleri, kılık kıyafet anlayışına uygun giyinmek, uygun görülen dilde konuşmak bu kurallardan bazılarıdır ki buna “komşuluk” da denir. Bütün bunlar toplumsal belleği oluşturur ve bunlara harfiyen uyan, teslim olan birey onaylanır. Topluluğun oluşturduğu kültüre, inanişaya, gelenek ve göreneklere katkı sağlayan kişi, toplumun beklentilerine göre davranış geliştirmek zorundadır. Koşullar ve uyulması gereken kurallar, sistemin kendisidir. Bu sistem, varoluş sınırlarını birey üzerinden inşa etmektedir. Bunun dışına çıkan, sisteme aykırı davranan üye dışlanma ihtimaliyle karşı karşıya kalır.

Mahalle korkusu, mahalle baskısına karşı gelişen bir duygudur. Her mahallede yaratılan denetleyici unsurlar toplum üzerinde baskı kurmak isteyen iktidarın bir uzantısı gibi çalışır. Çetin, *Korku Siyaseti ve Siyaset Korkusu* isimli kitabında; ilahi ve ölümsüz tanrı için yapılan her şeyin bu kez dünyevi ve ölümlü tanrı için ve adına yapıldığından, bu ölümlü tanrıların sadece bir siyasal örgüt olarak değil çoğu zaman bir ilahi misyon, bir medeniyet algısı, bir ideolojik inşa aklı, bir toplum mühendisliği projesi, bir mahalle baskısı veya başka bir kategorik alt korku kaynağı olarak karşımıza çıktığından bahsetmektedir (Çetin, 2012:11-12). Bir devletin toplumsal sermayesi güven duygusudur. Korku ve güven duygusu arasında doğal bir bağ vardır. Güven duygusu azaltıkça, korku artar. Güçlü özgüvene sahip toplumların daha fazla toplumsal barış ve iç huzura sahip oldukları, aynı zamanda ekonomik açıdan başarılı oldukları tespit edilmiştir (Svendsen, 2017:126). İktidar, önce toplumun kendisine güvenmesini ister sonra bu duygunun yerini korku duygusuna bırakmasını sağlayacak yollara başvurur. Bu yollardan biri gözetleme ve izlemedir. Her mahalleye iktidarın gözü olabilecek unsurlar yerleştirir. Bireyin attığı her adım kontrol edilmektedir. Gerekiyorsa hangi okula, camiye, pazara gittiği, ne giydiği ve nasıl konuştuğu takip edilir. Kendini suç işlemiş gibi hisseden birey eleştirilmekten ve zarar görmekten korkar. Mahalle baskısı, mahalle korkusuna dönüşür.

Korku en basit haliyle ortak bir duygudur ve toplumsal ortaklık için referans noktasıdır. Bireyin bir başkası karşısında hissettiği korku da başka türlü bir toplumsal ortaklığın kurulmasına neden olur. Birinin bir diğeri üzerinde kurduğu egemenlik,

tehditkâr ve cezalandırıcıdır. Şiddet görmekten kaçınan taraf bu anlamda bir ortaklık yürütecektir. Günümüz toplumlarında mahalle baskısı, çoğunlukla siyasi düşünce ve inanç sistemi üzerinden yürütülmektedir. Parti ya da örgüt sempaticanı olduğu için, laik-anti laik, demokrat-anti demokrat, müslüman, yahudi, hristiyan, ateist, deist olarak etiketlenmekten korkan büyük bir mahalle var artık. Siyasi düşüncesi ya da dini inancı belli olmasın diye egemen güce karşı gerçekte olmadığı gibi davranmak zorunda olan bir grup, korkuyla yaşamını sürdürmektedir. Korku kültürünü benimseyen mahalle sakini artık bundan uzaklaşmak da istememektedir. Öğrenilmiş çaresizliğini normalleştirmiştir. Toplum izleyen iktidarın gözü ise mahalleden korkan bireyler sayesinde var olmaktadır. Çünkü korkuyu kontrol eden, toplumu da kontrol eder.

2.4.4. Gelecek Korkusu

Gelecek korkusu modern zamanın hastalığı olarak da bilinmektedir. Geçmişte sosyal değişimin evreleri yavaş olduğundan insan, bu anlamda bir korku yaşamamıştır. İnsanoğlu değişimin hızına uyum sağlamaya çalıştıkça, yaşama dair kaygıları artmıştır. İnsan psikolojisi; otoriteye karşı düşmanlık, bunalım, duygusuzluk gibi özellikler kazanmıştır. Birey; sosyal, entellektüel ve duygusal uğraşlardan vazgeçmiş, izole bir yaşam sürdürmektedir. Gelecekte işini, evini, malını, mülkünü hatta ailesini kaybetme korkusuyla yaşamaktadır. Bu anlamda gelecek korkusunun itici gücü kaybetme korkusudur.

Bu korku türü tedbir üzerine inşa edilmiştir. Kapitalist toplumlar bireyi önlem alması gereken bir dünyaya hapseder. Hemen hemen her konuda tedbiri elden bırakmamak toplum tarafından benimsenen bir telkindir. Yaşamsal koşullarının zora girme ihtimaline karşı önlem almak zaruridir. Önlem alınmamışsa her türlü felâket hak edilmiş demektir. Tedbirli bir dünyada gelecek korkusunu güçlendiren şeyler tehlikelerdir. Felaket senaryolarıyla yaşayan birey için değişim riskli ve tehlikelidir (Svendsen, 2017). Her değişim “ya işler daha kötü olursa” ihtimalini taşır. Gelecek korkusu, risk kültürünün üretimindedir. İş değiştirmek, ev satın almak, evlenmek, çocuk sahibi olmak aslında radikal değişimlerdir ve hepsi risklidir. Gelecek hakkındaki her seçim bireyi kaygılandırmakta, yaşamını sınırlandırmaktadır.

Gelecek korkusu yaşamın devamı için kanıksanmıştır. Buna göre ancak geleceği için kaygılanan biri başarılı olur. Bu bilgi modern dünyada öylesine kabul

görmektedir ki birey kendisini karşılaştırırken ve sürekli bir yarışın içerisinde bulmaktadır. Kendini ideolojik, psişik, hattâ fiziksel açılardan bir başkası ile karşılaştıran biri, onun gibi olmaya çalışırken, olamamak korkusu yaşar. Karşılaştırmanın olduğu yerde, kaçınılmaz olarak korku vardır (Krishnamurti, 2012:12-13). Kapitalist toplumlar, bireyin gizli bir yarış içerisinde olmasında bir sakınca görmez. Çünkü bu sermaye sahiplerinin sermayelerini büyütmelerine katkı sağlayacak bir silahtır. İşini kaybetmek istemeyen birey, rekabet ortamına maruz kalmaktadır. Rekabetten vazgeçmesi işini kaybedeceği anlamına gelecektir. Bu da başarı üzerine kurulmuş gelecek planlarına uymayacaktır ve belki de rakipleriyle küçük çaplı psikolojik savaşlar yaşayarak çalışmaya devam edecektir. Daima gelecekte nasıl bir hayata sahip olacağını düşünecek, onu gerçekleştirme telaşı içine girecek ama yaşadığı kaygı yüzünden olumsuz senaryolar üretecektir.

Gelecek korkusu yaşayan biri pasif ve yilgın bir haldedir ve geleceğinden emin olmadığı için karamsardır (Nesin, 2016:31). Dolayısıyla toplumun gerçek bir üyesi gibi de hareket edemez. Bir birey olarak topluma sağlayacağı katkıdan habersizdir. Daha doğrusu bunun için enerjisi yoktur. Birilerinin onun adına karar alması ya da uygulaması bir önem teşkil etmez. Çünkü yaşam onun için o kadar zor ve çetrefillidir ki ancak kendi sorunlarıyla başedebildiğini düşünmektedir. Bu durum egemen sınıfın işine gelir. Bireyi meşgul eden gelecek korkusu onun sorgulamasına engel olduğundan, egemenler bunu istedikleri gibi kullanacaklardır. Çok uzun saatler çalışsa da işini kaybetmemek uğruna hakkını isteyemeyen bir yığın insan, gelecek korkusunun yarattığı kaygı dolu dünyada var olacaktır. Bu koşullar kabul gördükçe egemenlerin talepleri sürekli artacaktır. Aşırı talepkâr patronlar, sömürdükleri boyun eğicilerin gelecek korkularını pekiştirecektir.

Bu korku türü toplumsal bir korkudur. Toplumsal refah ve huzurun olmadığı coğrafyalarda gelecek korkusu yönetim şeklinin bir parçasıdır. İktidarın kendine esir etmek için kullandığı bir araçtır. Bu tip toplumlar huzur ve refah gibi kavramların anlamlarından mahrumdurlar. Onlar için huzur, iktidar sahiplerine tam itaat demektir. Zaten her daim kendi mülkünü koruyan, başkasınıninkine de el koymak isteyen ayrıcalıklı sınıfın karşısında yapacak bir şey yoktur. Toplumun belirli bir kesiminin özgürlüğü ve refahı için öteki kesimi baskı altında yaşamaya gönüllüdür (Bauman, 2016:33). Devlet de halkın çoğunluğunun yoksul kalmasını ister. Çünkü yoksulluk ve mecburiyetler söz konusu olunca baskın olan duygu gelecek korkusudur. Korku

kültürlerinde insanların yaşadığı gelecek korkusu ölüme dairdir. Mülksüzleşerek yaşayan bir toplum için daha da kötüsü ölmektir. Onlara göre en kötü yaşam koşulları bile ölmekten iyidir. Nasıl olsa bütün felaketler onlar içindir. Şimdi iyi kötü yaşıyorken, gelecekte ölüm dışında olabileceklerden korkmak yersizdir. Gelecekte korkmak yerine koşulları kabullenmek işleri kolaylaştırmaktadır. Korku; yaşam farkındalığı sağlayan bir duygudur ve kaybedecek bir şey yoksa korku da yoktur.

3. BÖLÜM

KORKU VE SİYASİ İKTİDAR İLİŞKİSİ

3.1.Korku ve İktidar

Korku, yöneten ile yönetilen arasındaki en önemli iletişim aracıdır. Bu nedenle de iktidarın en eski aracıdır. Korku ile inşa edilen siyasal düzenlerde barış, düzen, disiplin ve kontrol, kolektif korku iklimi içinde sağlanır. Bu yüzden korku toplumları kendi içinde uyumluymuş gibi gözükseler de içlerinde daimi bir öfke barındırırlar. Yönetilenler yani korkanlar, ortak korku duygusuyla iktidara bağlılık gösterir ve ona bağımlı hale gelirler. Korku siyaseti toplumda herkesin aynı davranışları sergilemesini sağlamak ister. Bu durumda farklılıklardan korkan toplumsal korku düzeni kurulmuş olur (Çetin, 2012:24).

Korku kültüründe iktidarın ürettiği tüm yasalar Tanrı tarafından kutsanmıştır, ve aslında Tanrı iktidarın kendisidir. İktidar yasaların ne/nasıl olacağına, devletin dini gibi konulara karar verir. Halk, bu kararlara uymak zorundadır aksi takdirde psikolojik ya da fiziksel bir şiddetle karşılaşabilir. Dünyayı yönetenler, dinlerin ve imparatorlukların kurucuları, peygamberler, tanınmış devlet adamları ve bunların yanında daha küçük insan topluluklarının liderleri, kitlelerin ruhları hakkında, bir psikoloğun bilgisine sahiplerdir. Bu kişiler, kitlelerin ruhunu iyi tanıdıklarından, onlara kolaylıkla hükmetmişlerdir (Le Bon, 1997:15). Güçlünün güçsüz üzerindeki egemenliği doğanın kanunlarından biridir. İnsan çatışma yaşamamak ve şiddete maruz kalmamak için özgürlüklerini egemen gücün eline bırakır. Özgürlüklerini sınırsız güce sahip egemene devretmesi duyduğu korkunun boyutunu göstermektedir. Tarih boyunca insanlar korku ile terbiye edilip kayıtsız şartsız itaate zorlanmışlardır (Çetin, 2012:9). İyi örgütlenmiş bir devlet baskı ve zorbalık üzerine inşa edilmiştir. Bu şekilde şiddet tehlikesini var eder ve yönetilenler bu korkuyla itaalarını sürdürür. Her an bir patlama içerisinde kalma ihtimali, terör saldırılarının hiç bitmeyecek olması gibi tehditler itaati güçlendirir. Bu duyguyla yaşayan insanlar aniden özgürleştiğinde ise derhal kendilerini yeniden esir edecek liderler seçerler (Tavşancı, 2017:31). Yeni seçilen lider ne kadar baskıcı/dayatmacı da olsa kaosun doğurduğu korkudan iyidir. Burada korkunun sıradanlaşması söz konusudur çünkü iktidar korkuyu kendi varlığında sıradanlaştırmıştır. Yönetenler tehdit eder/korkutur, yönetilenler korkar. Tehdit ederek yönetmek toplumsal birlik ve dirliği sağlamaktadır. Bu nedenle siyasal iktidarın en büyük meşruiyet kaynağı ve aracı kolektif korkulardır. Kolektif korku ne

kadar güçlüyse devlete bağlılık da o kadar güçlüdür (Çetin, 2012:10). Başka bir deyişle, iktidar var oldukça korku da var olacaktır.

Uygarlıklar değişse de insanların egemene karşı hissettiği korku değişmemiştir. İktidar karşısında haklı bir başkaldırı hiçbir zaman olağan karşılanmaz. Kavimlerin düşünce ve görüşlerinde meydana gelen değişimler egemenler tarafından bertaraf edilmiş ve her zaman korku hakim olmuştur. Siyasi iktidarlar kendilerinden kaynaklı memnunsuzluklara karşı meydana gelebilecek karışıklıkları önlemek için tehdit ederek dirliği sağlamıştır. Kendisine itaat edilmesi durumunda halka sahip çıkacağını ve bazı haklara sahip olabileceklerini taahhüt etmiş, bu şekilde toplumu sindirmiştir. Korku salıp, boyun eğdirmiştir. Korku birliğin, siyasi iktidar da dirliğin teminatı olmuş, hem korkunun hem toplumun hem de insanın doğasını bozmuştur (Çetin, 2012:10).

Korkunun denetimi iktidarın denetimidir. Böylesi bir iktidar karşısında cesur olmak zordur ancak cesursan korkuyorsundur. Montaigne “Denemeler” kitabında, “Korku kimi zaman topuklarımıza kanat takar, kimi zaman da ayaklarımızı yerlere çiviler” der (Mukavemet, 2017:37). Şu halde iktidar-korku ilişkisinde çoğunlukla ayaklar yerlere çivilenmiştir. Karşı gelenler baskıyla, zorbalıkla, korkutularak sindirilmiş ölümle yüzleştirilmişlerdir. Hobbes’a göre insanlar “kendi kişiliklerini taşıyacak tek bir egemen tayin edip bu egemenin ortak barış ve güvenlikle ilgili işlerde yapacağı veya yaptıracağı şeylerin sebebi olmayı kabul ettiler” ve kendi varlıklarını o egemenin varlığına, kendi iradelerini o egemenin iradesine, kendi akıllarını o egemenin aklına ve kendi ahlaklarını o egemenin ahlakına tabi kıldılar. “Böylece herkesin bir ve aynı korku örgütlenmesinde birleşmesini” sağladılar (Çetin, 2012:10). Kitleler aynı tür korkular nedeniyle belirsizlik içinde yaşamaktadırlar. Terörden, mültecilerden, bulaşıcı hastalıklardan ve insan eliyle yaratılan felaketlerden aynı derecede korkulmaktadır. Siyasi iktidar, özellikle kitle iletişim araçlarıyla korkuların şiddetini artırmakta ve bu şekilde belirsizliği hakim kılmaktadır. Kitleler belirsizlik, kaygıların fitilini ateşlemektedir ve belirsizliğin kitleselleşmesi bulaşıcıdır. LeBon’un toplumsal bulaşma kuramına göre; duygular, heyecanlar, tepkiler tıpkı hastalıklar gibi bulaşıcıdır (Çakır, 2007:65-66). Toplumun neye güleceği, üzüleceği ya da öfkeleneyeceği siyasi iktidarın iradesine bağlıdır. Siyasi iktidar düşünen, sorgulayan kitlelerle baş etmek istemez. Onun yerine karşısında düşünmekten ve eyleme geçmekten vazgeçmiş kitleler görmek ister. Bu şekilde kitlelerin bilincini kontrol

altına almak, duygularını yönetmek ve heyecanlarını söndürmek iktidarın varlık sebebidir.

Kitlelerin yaşadığı dini, politik ve ekonomik buhranlar da onların ortak korkularını oluşturmaktadır. Siyasi iktidar, korkuyla olan bağına hiçbir zaman koparmamıştır dolayısıyla bu tip buhranları bir fırsat olarak görmüştür. Örneğin; ekonomik krizin toplumu daha büyük krizlere sürüklemeye ihtimali, siyasi iktidarın meşruiyetini garanti altına alabilir. Çünkü farklı siyasi bir seçenek, ya daha kötü olursa şüphesini kuvvetlendirebilir. İktidar bu anlamda korkuyu bir eğitim aracı gibi kullanmaktadır. Kitleleri korkuyla eğitir, ehlileştirir, yönetim ve iletişim kaynağı olarak kullanır. İnsanların neden korkacağını belirler, gerçek bilgiyi saklar ya da çarpıtır. Bilgiyi korkutma amaçlı kullanır. Aslında gerçek bilgi kendi tekelindedir. Siyasi iktidar, gerçekleri toplumdan saklayarak özgürlüğüne engel olmaktadır (Çetin, 2012:24). İktidar esareti altındaki kitleleri, korkunun kölesi haline getirmiştir. Korkudan dehşete kapılanların panzehiri yine korkudur. Bu girdaptan ancak başka bir korkunun yardımıyla çıkılabilir. Toplum açısından olan biten en somut ifadeyle, donup kalmaktan ibarettir (Mukavemet, 2017:33). İktidarın yaşattığı korku şokları hiç kuşkusuz başka bir iktidarca da sürdürülecektir.

3.2. Medya ve Korku

Devletler, sosyal korku ve bununla ilgili sorunlar yaratmak için bazı kaynaklardan yararlanırlar. Bu anlamda, en büyük kamuoyu yaratma araçlarından biri medyadır (Çetin, 2012:23-24). Medya iktidarın kaybetme korkusu için destekleyici kültürel bir ortam yaratmaktadır. İktidarlar bu şekilde hem medya üzerindeki denetimi hem de halkın suni gündemlerle meşgul olmalarını sağlarlar. Ninova, “*Kitle Kültürü, Korku ve Korkuyu Tüketmek*” isimli makalesinde medya denetiminin, bir algı yönetimi olduğundan bahsetmektedir. Medyayı kim kontrol ediyorsa zihinleri de onlar kontrol etmektedir (Ninova, 2016). Kamuoyunu iktidarın istediği şekilde ve de oranda bilgilendirmek medyanın görevidir. Çarpıtılmış bilgi akışı ve yarattığı simülasyon ile sorgulama ihtiyacını bertaraf etmektedir.

Kimine göre medya, gerçek bilgiye erişimin önündeki en büyük engeldir. Örneğin; televizyon haberciliğinden gerçekte neler olduğuna dair bilgi almak pek mümkün değildir. Çünkü iktidarın bu konudaki ambargosuna takılmaktadır. Kitleler her şeyin yolunda gittiğine, zaten olması gerektiği gibi yönetildiklerine inandırılırlar. Öte yandan izlenmek zorunda kalınan diziler - bu konuda halk bunu istiyor gibi bir argüman da mevcuttur – yarışma programları, yemek programları ve özellikle gündüz saatlerinde yayınlanan kadının konu edildiği programlar, toplumun bilinçaltında gereksinimlerin karşılandığı yanılgısı oluşturmaktadır. Bu programlar kitlelerin lehine olabilecek şeylerin çaresizlikle kabul edilmesini telkin etmektedir. Medya, içinde bulunduğu en olumsuz durumda bile şükreden, itaatkâr kitleler yaratmaktadır. Bu arada iktidara karşı olabilecek eleştirileri ya da öfkeleri bastıran tartışma programları da üzerine düşen görevi yapmaktadır. Korku imgesi üzerine çalışan popüler medya, kaygıdan bahsederken, çoğunlukla ilaçlar veya yeni rahatlama teknikleri yardımıyla kaygıyı yatıştırma tekniklerinden bahsedebilir (Salecl, 2011:25). Oysa korku/kaygı içeren konulardan bahsetmek bile onların açığa çıkmasına neden olabilir. İzlenen ve dinlenen her şeyin korkutucu nitelikte olması, korkudan beslenen kitleler yaratmaya yeter. Haber kanallarının şiddet içeren eylem söylemleri halkın bunları normalleştirmesine, korku ve strese maruz kalmasına neden olur. İnsan uzun süre stres ve korkuyla baş edemez.

Medyanın korku/kaygı yönetimi halkın iktidara tam teslimiyetini destekleyen bir konudur. Tarih korku/kaygı yönetiminin kazandırdığı zaferlerle doludur: Büyük İskender'in Kral Darius'a karşı, Augustus'un muhaliflerine karşı ve George W. Bush'un 11 Eylül sonrası kazandıkları zaferler böyle bir korku/kaygı yönetimiyle açıklanabilir. Devletin güçlenmesi için halkın mevcudiyeti, çalışması ve tüketmesi esastır. Bu bir vatandaşlık görevidir. Bu sayede iktidar güçlenir, şirketler kazanır ve medya bu ikisinin çıkarını gözetecek şekilde hareket eder. Devletin bekası için kitleler korkutularak yönetilmelidir. Medyanın bu görevi yerine getirmesi ve bu gücü koruması için de kontrol edilmesi gerekmektedir. Bu nedenle medyayı kontrol eden zihinleri de kontrol eder (Ninova, 2016). İktidar medyanın bahsettiği kaygıları menfaatine çevirmekte, bu şekilde halkı kendine bağımlı kılmaktadır. Bu bağımlılığın buhran anlarında arada bir toplumsal karışıklıklar çıksa da medya yine görevini yapar, ülkenin kolluk kuvvetleriyle ortak bir çalışma yürütür. Halk gördüğü şiddet karşısında panikler ve ölmektense boyun eğmeyi tercih eder. Oy kullanacağı zaman da yine içinde taşıdığı korku duygusuyla hareket eder. Kendisini en çok kim korkutuyorsa

oyunu ona verir.

İktidar medyayı, medya kitleleri yönetmektedir. Yine de haber kaynaklarının oldukça kısıtlandığı noktada yeni arayışlara girilmiştir. Medya, iktidar ve büyük şirketlerin ortaklığıyla, bilgi alma özgürlüğü kısıtlanan, manipüle edilen insanlar gerçek bilgiye erişmek için alternatif ağlara yönelmişlerdir. İnsanlar arasında; ırk ve din, fikir ve cinsiyet, yaş ve eğitim, sınıf ve statü gibi bireysel farklılıkların neredeyse olmaması ve herkesin erişimine açık olması dolayısıyla internet cazip bir seçenektir. Ayrıca, internet hiyerarşinin olmadığı sanal bir alandır. Bu sanal alanda iletişim halinde olunanın ilgisi dışında başka bir şey önemli değildir. Bu yeni sanal kamusal alan, insanların kendilerini rahat bir biçimde ifade edebildiklerinden ve istedikleri sosyal ağlar içerisinde var olabildiklerinden gittikçe genişlemektedir (Şentürk, 2007:728-729). Bahsi geçen yeni medya sayesinde bireyin bilgi ve haber alma, alışveriş alışkanlıkları değişmiştir. Eskiden yüz yüze görüştüğü sosyal çevresinin yerini, bazen sayısı milyonu aşan sanal sosyal ağlar almıştır. Böylesi bir dijitalleşme aslında bireyi yalnızlaştırmasına rağmen, katıldığı sosyal ağlar; takipçi kazanma hırsını, beğenilme arzusunu güçlendirmiştir. Sosyal paylaşım kişisel bilgi değiş tokuşudur. İnsanlar özel hayatlarının detaylarını paylaşmaktan mutlu görünmektedirler (Bauman ve Lyon, 2016:42). Fakat bu sefer de başka bir korkuyla karşı karşıyadır. Beğeni alamama stresi hayatının odağı haline gelmiştir hatta kimi zaman ruhsal çöküntü yaratmaktadır. İnternet, hayatındaki en büyük amacı sosyal medya fenomeni olmak isteyen bireyler ortaya çıkarmıştır. Sosyal medyanın var ettiği bu biriciklik duygusu, bireyi egosal çatışmaların içine sokmuştur. Çataloluk, çatışma korkusu olarak adlandırılabilir “hal”in, kabullenilme isteğiyle, beğenilme arzusuyla ilgili olabileceğini ve sosyal medyanın buna etkisinin psikologlar tarafından tartışılması gerektiğini ifade etmektedir (Çataloluk, 2017:38). Buna ek olarak psikolojik ve sosyal yönden gözlem yapıldığında araştırmalar, bilgisayar ağlarının yoğun kullanımı sonucunda toplumdan bireyin yalıtılması, duygularda yüzeyselleşme ve sıklık, yalnızlık ve depresyon gibi sonuçlara işaret ettiği anlaşılmaktadır (Şentürk, 2007:729).

Günümüzün kitle imha silahı medyadır, cephanesi ise korkudur. Gerçek bir kitlesel zehirlenmenin, bulaşıcı hastalıklara yakalanma riskinin ya da nükleer tehlikelerin yapamadığını, medya artan kaygı düzeyinin kontrolünü sağlayarak yapar. İktidarın hoşlanmadığı her türlü rasyonel düşünce medya tarafından çarpıtılmaktadır.

İktidar gücünü; gelecek kaygısı duyan, geçim sıkıntısıyla boğuşan ve kendini güvende hissetmeyen uyuşturulmuş kitlelerden almaktadır. Birey hayatının ve de varlığının hiçbir önemi olmadığına inandırılmıştır. İtiraz etme hakkını kullanamamaktadır ve bu kısır döngü içinde medya üzerine düşeni yapmaktadır. Esas mesele iktidarın meşruiyetini yitirmekle ilgili korkuya kapılmasıdır.

3.3.Teknokapitalizmde Korku

Ateşin bulunmasından beri insanlık bir teknoloji üretimi içindedir. İnsanın temel gereksinimlerini karşılamak için üretime girmek zorunda kalması, teknolojinin ilerlemesini sağlamıştır. Kendi yaşam araçlarını geliştirmek uğruna teknolojide gelinen nokta ise hayrete düşürmektedir. Ama her teknolojik buluş bir takım olumsuzlukları da beraberinde getirir. Sanayi devriminden itibaren gelişimin teknoloji odaklı olması, kapitalizm olarak bilinen sermaye düzeni ile teknoloji arasında güçlü bir bağ kurmuştur. Modernlik diye de bilinen kapitalizm, özel mülkiyetin gelişmesinden beri baskının/zorbalığın tarihidir. Nesin, sermayenin korkak olduğundan bahseder. Sermayenin korkusunun nedenini de sömürü olarak açıklamaktadır. Kapitalizm, korku üretecektir ve korktuğu için de korkutmak zorundadır (Nesin, 2016:13). Teknolojinin sunduğu olanaklarla birlikte korku nesnelere de değişmektedir.

Teknokapitalizm günümüz gerçekliğinin korku nesnelere biridir. Modern kapitalist toplumlarda baskı, feodal toplumlardaki baskıdan farklı yapıdadır. Bu baskı, arkasında hiçbir zaman açlıktan kemikleri çıkmış varlıklar bırakmaz; içinde köle emeğinin ve cellâtların hüküm sürdüğü gettolara yol açmaz. Ama yeni tip bir köle ruhu üretir: Kişiliği, kanaati ve baş kaldıracak cesareti olmayan, uyum sağlatılmış insan. Modern kapitalist toplumda örtük ama derin bir korku bulunmaktadır. Bu korku; sağlıklı insanda, başkalarının kendi hakkında ne düşüneceği korkusu; konuşma korkusu; amirlerden ve rakiplerden, üniformalardan ve kurumlardan duyulan korku; cinsel ilişki öncesinde ve sırasında beliren korku; başarısızlık ya da hastalık korkusu olarak çok çeşitli görünümde ortaya çıkmaktadır. Bu korku kapitalizmin üretimindedir. Sistemin bir parçası olan modern insan bu anlamda tedavisi olmayan bir hastalığa sahiptir (Duhm, 2009:42-43). Bilim ve teknolojideki gelişmelere bir de tüketim hastalığı eklenmiştir. Teknolojinin sunduğu olanakları kullanma ve ona sahip olma arzusu sermaye düzeni tarafından çok iyi pazarlanmaktadır. Kapitalizmin teknolojiyle iç içe geçtiği bu çağda tüketen kitleler, teknokapitalizmin varlık sebebidir.

Fakat yine de arzu ettiğine sahip olunca mutlu olacağını düşünen insan mutsuzdur. Ne kadar yüksek yaşam standardı elde etse de, ekonomik, sosyal ve siyasal risklerle yaşadığından, tüketim çılgınlığı onu mutlu etmeye yetmemektedir. Bu küresel bir mutsuzluktur. Teknokapitalizm artan güvensizlik ve kaygı hissiyatını güçlendirmektedir (Şentürk, 2007:719). Örneğin; son çıkan bir akıllı telefon alma arzusunun, insanın mutsuzluğunu gidereceği sanılır fakat öyle olmaz. Bu mutsuzluğu gidermenin yolu başka bir teknolojik ürün almak olabilir. Bu sefer de insan gelirini aşan harcamalar yaptığından, daha fazla kazanç elde etmenin yollarını arayacaktır. Koşulları bunun için oluşmamışsa borçlarını ödeyememe korkusuyla yaşayacaktır. Bu noktada insanın ailesine ya da yakın çevresine olan gereksinimi artacak, destek göremeyince de güvensizlik ve kaygı duyduğu bir ortamla karşı karşıya kalacaktır. Bu duyguları zamanla sadece yakın çevresine değil, yaşadığı coğrafyaya karşı da geliştirecektir.

Maddi temelini canlı emeği sömürüsüyle olağanüstü güçlendiren kapitalizm, modern kapitalizmde teknoloji ile yeni bir kölelik anlayışı geliştirmiştir. Teknokapitalizm ile canlı emeği sömürmeyi fazla yüz göz olmadan yapmakta, kazanılmış paradan kazanç elde etmektir. Son teknoloji ürünleri satın alabilmek için başka bir sermaye sahibine kölelik eden birey, kazandığı üç kuruşu da kaptırmaktadır. Teknokapitalizmin satın alma davranışı konusunda kurduğu baskı, bireyi sosyal yönden strese sokmaktadır. Yeni nesil bir bilgisayara ya da akıllı telefona sahip olmayan biri başkasının gözünde sosyal statüsünü yitireceğini düşünmektedir. Bu kaygı insanı görünmez bir yarışa sokmuştur. İtibarını yitirecek derecede korkuya kapılan insan teknokapitalizmin dayattığı tüketim formunu kabullenmiştir. Korku duygusunun tüketim davranışını harekete geçiren etkisi stresli kitleleri ortaya çıkarmış, alışveriş tercihleri korku, kaygı ve stres kaynaklı olmuştur.

Teknokapitalizm, teknolojik bir ürüne sahip olmanın dışında yeni iletişim teknolojilerinin kullanımıyla da büyüyen bir etkiye sahiptir. Sosyal medya mecralarında yapılan paylaşımlar, kişinin kendisini olduğundan farklı gösterme çabası onu sanal benlik üretimiyle karşı karşıya bırakmaktadır. Kişi başkalarına göstermeye çalıştığı yaşam biçimini idealize etmekte ve abartmaktadır. Yaptığı paylaşımlarda pahalı restoranlarda yemek yemekte, gösterişli ve lüks ortamlarda yaşamakta, pahalı ve uzak seyahatlere gitmektedir. Sahip olduğu her şey çok pahalı ve elde edilmesi oldukça güçtür. Ya da öyleymiş gibi göstermektedir. Birey, bunlara sahip olmadığı

anlaşırsa sosyal lince maruz kalacağını bile düşünmektedir (Mukavemet, 2017:69-71). Sanal benlik üretiminin insana yaşattığı geçici heyecanın yanında bu paylaşımların niteliğini sorgulayan birileri de vardır ama başkaları tarafından sosyal lince uğruma korkusu yaşamaktansa, irrasyonel bir dünyada yaşamak daha az risk içerir.

3.4.Toplumsal Denetleme Aracı: Gözetleme

Korktuğunu anlayamayan insanların yaşadığı bir dünya yaratılıyor. Hepimiz birbirimizden korkuyoruz ve korku içerisinde yaşıyoruz. Sosyal bir ortamdaki topluluktan, iş arkadaşlarımızdan, e-postamıza gelen postadan, faturalardan, toplu ulaşım aracında seyahat etmekten, durakta beklemekten, v.s. bütün bunlar aynı zamanda bir denetleme içerdiği için de korkuyoruz. Buna gözetlenme korkusu da denilebilir. Bir anlamda toplumsal huzurun sağlanması gözetlemeyle bağlantılıdır. Gözetimin esas nedeni toplumun denetlenmesi, istenmeyen davranışın engellenerek istenilen davranışın açığa çıkmasıdır. Bu nedenle toplumsal denetim iktidar ve egemenlik ilişkisinin temel aracıdır. Toplumsal denetimi sağlayan gözetim insanlık tarihi kadar eskidir. Ama küresel boyuttaki denetimi modernizm ile elde etmiştir. Sanayi devrimi, kapitalizm, modernizm ve bilgi teknolojileri toplumsal denetlemenin ve gözetlemenin yayılmasını sağlamıştır.

Gözetleme en ilkel kabilelerin, krallıkların ve dinlerin toplum üzerindeki tahakkümlerini kurma işlevi görmüştür. Toplumsal denetleme genelde toplumların güvenlik ve önlem alma kaygısı adına yapılmıştır. Bunun temelinde toplumsal düzene zarar verilmesi ihtimali yatmaktadır. Gözetleme, toplumda gelişen korkular nedeniyle yine toplumun doğal rızasıyla gerçekleşir. Bu nedenle denetleme mekanizmaları; iktidarlar, ibadethaneler, eğitim kurumları, medya, kolluk kuvvetleri v.s. karşı tarafın rızasını istemek zorunda hissetmezler. Gözetleme doğal haklarıdır ve bunların bütünü devletin gözetleme pratiklerini oluşturmaktadır. Bu pratikler; geleneksel toplumlarda savaşıcı gruplar ile topluluğa ait bilgilerin derlenmesi; inanç sisteminde, dini otorite ile dini kurumların halk üzerindeki yaptırımları; ulus-devletin, ulusal güvenlik ile toplumsal düzen için vatandaşların izlenmesi, fişlenmesi ve istihbarat faaliyetleri; günümüzde de küresel egemenlik iddiasında olan gelişmiş devletlerin uyguladıkları elektronik gözetim konularını kapsamaktadır (Dolgun, 2015:23-24). Toplumsal denetim içinde insanlara belli bir disiplin kazandırılmak istenir. Her birey bir topluluğa, örgüte ya da kolluk kuvvetine aitmiş gibi giyinirse de, hissiyatı ve de

davranışları bir sadakât programı içerisindeymiş gibidir. İnsanlardan, disiplinli olduğu belli olmayan disiplinli bir toplum yaratılmaktadır. Bu insanlar aynı üniformayı giymemektedirler, değişik renk ve biçimlerde giyinmekte ve özgür olduklarını sanmaktadırlar. Üniformalarını içselleştirdikleri için de aynı biçimde düşünmektedirler. Birey, üstbeniyle kendi kendinin jandarmasıdır. Herkes kendi kendisinin gözetimi altındadır (Nesin, 2016:19).

Devlet, vatandaşlarının iletişimlerini, ilişkilerini ve davranışlarını sistematik bir şekilde denetler. Bu denetim hem kendine olan bağlılığı sağlar hem de devletin istediği gibi yaşadığı bireyler yaratır. Toplumsal denetlemedeki gözetim her zaman sert yöntemler içermez. Gözetimin daha yumuşak yapıldığı kitle iletişim ve enformasyon araçları da mevcuttur. Gözetimi yapanlar, bu yumuşak üslûpla insanları yolda yürürken, seyahat ederken, metroda, iş yerinde, okulda, postanede, banka makinesinden para çekerken hatta daha özel alanlarda bile izler. Gelinek noktada vatandaş devletin nesnesidir. Enformasyon teknolojileri; uydu, bilgisayar, akıllı telefon, internet sayesinde bunu daha kolay ve hızlı yapabilmektedir (Çakır, 2015). İzleme teknolojileri vatandaşların geçici davranışlarını bile takip edebilmektedir. Gün içinde kimlerle görüşüp konuştuğu, hangi televizyon kanalını seyrettiği, internette hangi siteleri ziyaret ettiği, işe giderken hangi toplu ulaşımı kullandığı, özel aracıyla hangi ışıklardan geçtiği, yemekte nerede ve ne yediği asla bir sır değildir (Dijk, 2016:177-178). Bu interaktif sosyal takip her vatandaşa yapılmaktadır. Normal şartlarda takip edilme düşüncesi korkutucudur, bilinmediği sürece sorun teşkil etmez. Öte yandan baskı ve zorbalıkla yönetilen ülkelerde vatandaşlar izlenmekten korksalar da bu gerçeğe yaşamak zorundadırlar. Aksi takdirde şiddet içeren uygulamalarla karşı karşıya kalabilirler. Gözetlenmenin normalleştirildiği panoptik toplumlarda korku hissedilen bir duygu değildir, mahremiyetini yitirmiş bir gerçekliktir, birey nesneye dönüşmüştür.

Devlet kendine yabancılaşan muhalif yapıları bertaraf etmek, onları tam gözetim altında tutmak ister. Geçmişte bunu daha kısıtlı, örneğin telefon dinlemek gibi imkânlarla yaparken, günümüzde kitlesel öz-iletişimle yapmaktadır. Kitlesel öz-iletişim; sosyal medya ve mobil telefonlarla kişiler arası ve kitle iletişimi arasında yeni bir iletişim türüdür. Bu iletişim türü kullanıcıları özgürleştirir fakat diğer yandan, siyasi kurumlar dahil, mevcut tüm kurumların da kuyusunu kazar (Dijk, 2016:159). Kitlesel öz-iletişim aynı zamanda devletin vatandaşına kurduğu tuzaktır. Sosyal

medya gibi karşı-enformasyon üretilebilen platformlar, devletin tam gözetim sağladığı mecralardır. Bu ortamlarda özgürce paylaşım yapanlar, siyasi iktidara muhalif içerikler ürettikleri için suçlanabilir ve tutuklanabilirler.

Günümüzde insanın en basit davranışı bile kapalı devre kameralarla izlenmektedir ve bu koşullarda yaşayan biri özgür olamaz. Durumu kabullenmekten başka seçeneği yoktur, onun için kurgulanan gerçeklik tam gözetimde yaşamaktır. Pek çok açıdan güvenli olan da budur. Sosyal bir karışıklık çıkarmakla, üyesi olduğu ağlardan atılma korkusuyla yaşamaktansa, gözetlenme korkusuyla yaşamayı tercih eder. Belki devletin istihbarat birimleri belki de güvenlik birimleri tarafından ya da sadece komşusu tarafından gözetlenmektedir. Özel hayatın gizliliği diye bir şey kalmamıştır daha da ötesi sosyal ağlar kimlerle kurulmuşsa fazla açıklamaya da gerek yoktur. Üyesi olunan topluluk fişleme için yeterli bir kanıttır. Bu nedenle “dünya hiçbir zaman bu kadar özgür olmamış olabilir ancak aynı zamanda, hiç bu kadar karşılıklı bağımlı ve bağılı da olmamıştır” (Dijk, 2016:12). Vatandaşların ne kadar özgür olacağı gözetleyiciler tarafından belirlenir, “... gözetleyici güç, ... daha büyük olabilir; böylelikle her gözetleyici duruma göre bir diğerinden nöbeti devralır (Bentham, 2016:21). İktidarlar değişse de gözetleyen güç değişmez. Küresel anlamda da gözün iktidarı devam eder. Gözetleyenler daha büyük güçler tarafından gözetlenirler. Daha küçük gözetleyiciler, dünyaya hükmeden büyük gözetleyicilerin sürekli yeni bir düşman arayışından korktuklarından, üzerlerindeki denetime karşı çıkamazlar. Devleti yaratan korku, devlet tarafından büyütülür, güçlü başka bir devlet tarafından belirlenir ve denetlenir. Korku, beşeri bedenlerden toplumsal bedenlere, oradan ulusların bedenine, oradan da evrenselin bedenine ruh olur (Çetin, 2012:26).

Toplumsal denetimin gözetleme mekânizması korkuyla kurgulanan benlikler üretmiştir. Korkan insanlar kendileri gibi korkanlarla bir araya geldiklerinden kolektif korku düzenini geliştirmişlerdir. Bu düzen kendi kendini denetlemektedir ve çoğu zaman büyük gücün organize gözetleme olanaklarını kullanmasına gerek yoktur. Korku ile yaratılan güvenlik sendromu bahanesiyle toplumsal gözetimin otokontrolü sağlanmıştır. Üstbeni oluşan insan, egemen güçlerin isteği doğrultusunda kendi kendine buyurmaya, kendi kendine yasaklar koymaya başlamıştır. Üstben, toplumun egemen güçlerinin yerini almıştır. Bu durumda toplumun egemen güçlerinin koyduğu yasakları çiğnemekten korkacağı için, üstbenin koyduğu yasaklarla birey kendini korumaktadır (Nesin, 2016:15).

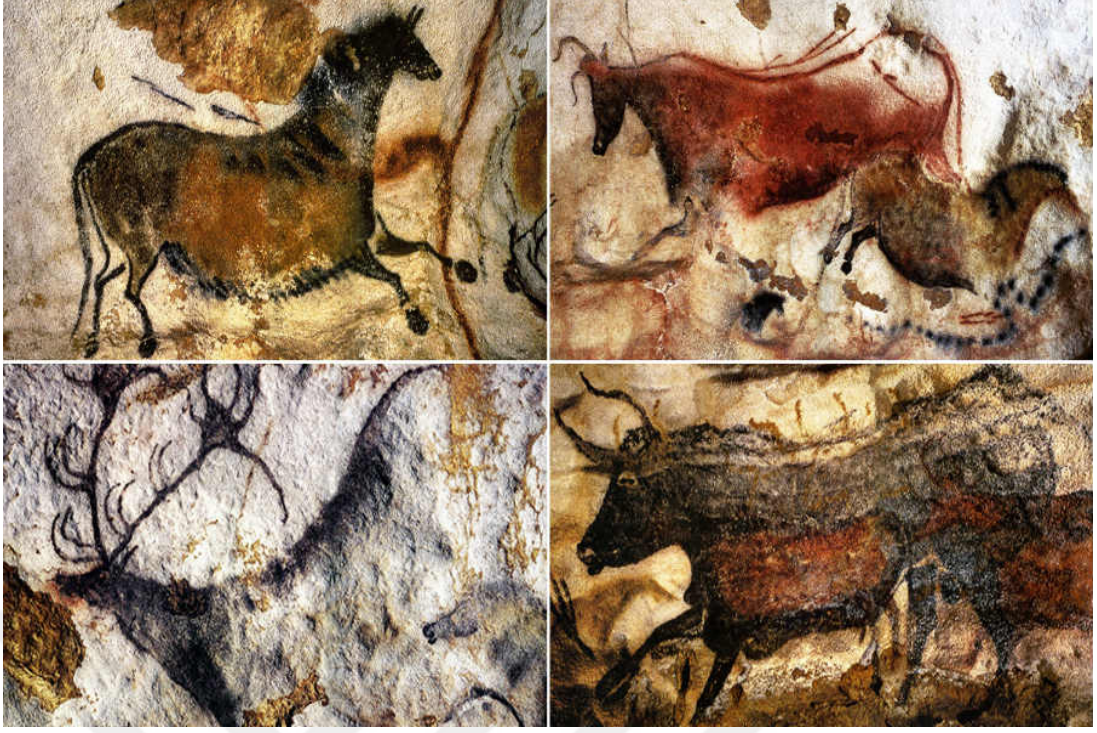
4. BÖLÜM

KORKUNUN GÖRSEL İMGELERLE ANLATIMI

4.1.Korku Temalı Eserler

En ilkel çağlardan beri korku duygusuyla üretilen sanat eserlerine tanıklık edilmiştir. Mağara resimlerini üreten insan sosyal yaşamında başettiği konuları betimlemiş; politik gücü, gelenek ve görenekleri, toplum değerlerini ifade etme ihtiyacı duymuştur. Din, tapınma, büyü içeren törenlerde sanat nesnesi olabilecek nitelikte objelerden de yararlanılmıştır. İkel toplumlarda betimleme aracı olarak kullanılan fetişler ve masklar, korku ve kaygı gibi duyguların harekete geçmesini sağlayan doğa olaylarının, insanı ne yönde etkilediğini göstermiştir (Çimen, 2010:300).

Mağara resimlerinin ne amaçla yapıldığına dair pek çok görüş bulunmaktadır. Özellikle hayvan betimlemeleri belki tapındığı ve de korktuğu belki de avın iyi geçmesi yönünde bir yakarıştır. Bazı antropologlara göre resimler dini anlamlar taşımaktadır. Buna dayanak olarak insan temsilini yasaklayan tabuları öne sürmektedirler. Bu teoriye göre kutsal oldukları düşünülen insanlar, rüyaya yatmak için mağaraya inzivaya çekilmişler ve rüyalarında gördüklerini duvarlara resmetmişlerdir (Wannart, 2017). Bu eserlerin hangi duygularla üretildiğiyle ilgili pek çok fikir ortaya atılmış olabilir ama yine de korku duygusunun bu üretimlerdeki etkisi görülmektedir. Günümüzde hâlâ büyüsel amaçlarla kayalıklara hayvan resimleri çizen ilkel topluluklar bulunmaktadır. Bu şekilde, av hayvanına karşı güç sağlayacaklarına inanmaktadırlar (Gombrich, 1997:42). Sanatın icra edildiği her dönemde korku temalı eserlere rastlamak mümkündür.

Kaynak: <https://www.wannart.com>, 2018.

Resim 4.1.1. 35.000 Yıllık Mağara Resimleri ve İnsanlığın İlk Animasyonları.

Kötü güçlerin korkutucu betimlemeleri sayesinde ün kazandığı bilinen Hieronymus Bosch'un "Cennet ve Cehennem" adlı üçlü tablosu, iyi bir insan olmazsa kendisini bekleyen felaketler konusunda Ortaçağ insanının yakasını hiçbir zaman bırakmayan korkusuna somut bir örnektir.

Kaynak: <https://news.artnet.com>, 2018.

Resim 4.1.2. Hieronymus Bosch, The Haywain Triptych, 1516.

Sanatın imkânlarıyla toplumun dini inancının oluşturulması her kültürde görülür. İnsanları öldükten sonra cennete ya da cehenneme gitmeleri konusunda korkutarak ikna etmek hem tanrının vekilleri olarak kabul edilen din adamlarının hem de hükümdarların asli görevi olmuştur. Dolayısıyla, Bosch'un "*Cennet ve Cehennem*" isimli eserine insanların günahkârlıklarıyla oldukça fazla ilgilenen İspanya kralı II. Philip'in özel bir ilgi göstermesi tesadüf değildir. Bu, Hobbes'un devleti ölüm korkusu üzerine dayandırmasına da iyi bir örnektir ve ona göre hiçbir duygu insanları bir şey yapmaktan alıkoyacak korku duygusu kadar güçlü değildir.

İçinde her çeşit delinin yer aldığı kaba bir korku sahnesini resmeden William Hogarth'ın "*Hovardanın Yazgısı*" isimli eserinde bir hovardanın delirerek, Bedlam akıl hastanesine düştüğü gösterilmektedir (Gombrich, 1997:463). Hogarth'ın eseri, içinde bulunduğu akıl çağının bir yansımasıdır. 1700'lü yıllar aydınlanma hareketinin etkisinde pek çok değişimin yaşandığı bir dönem olarak kabul edilmektedir. Barok hareketin Avrupa'da doruğa ulaştığı dönem olarak da bilinir. Ayrıca Protestan ve Katolik kiliseleri arasındaki karşıtlık toplumda ciddi etkiler yaratmıştır. Bu şartlarda kilise ve ruhban sınıfı toplum üzerindeki etkisini sürdürse de yerini akıl ve estetiğin egemenliğine bırakmıştır. Doğal olarak sanat ve mimaride beğenilen ifadeler akılcı kurallar içermektedir.

Kaynak: <https://www.rsi.ch>, 2018.

Resim 4.1.3. William Hogarth, Hovardanın Yazgısı: Hovarda Bedlam Akıl Hastanesinde, 1735.

Genel kitleye göre karanlık, korkunç ya da iğrenç bulunan sanatçılardan Francis Bacon, II. Dünya Savaşından sonraki çalışmalarından biri olan “Three Studies for Figures at the Base of a Crucifixion (1944)” isimli eserinde insanlığın kaderi konusundaki endişelerini ifade etmektedir.

Kaynak: <https://www.nolm.us>, 2018.

Resim 4.1.4. Francis Bacon, Three Studies for Figures at the Base of a Crucifixion, 1944.

II. Dünya Savaşı sonrasında yapılan eserlerde sanatçılara, özellikle korku duygusu kaynaklık etmiştir. Yaşanılan çağ, insanı tedirginlik, kaygı ve endişeye itecek kadar güçlü uyarılara sahip olmuştur. Savaş sonucu ortaya çıkan baskı, tedirginlik, endişe, yalnızlık ve korku duygusu sanatçıların eserlerinde kendini göstermiştir. Bazı kaynaklara göre, savaş sonunda iktidara gelen Nazi'ler modern sanatı yasa dışı ilan etmiş; akımın öncülerinin çalışmalarını yasaklamış ya da sanatçıları sürgüne göndermiştir. Sanatçıların eserlerinde işledikleri korku vb. duygular, sanatçının var olan gerçekleri yansıtmak istemesi yanında, onun bu duygularının üstesinden gelme isteğinden de kaynaklanmaktadır (Çimen, 2010:307). Sanat tarihinin her döneminde korku dolu betimlemelerin önemli bir çıkış noktası olmuştur. O da avlanmak zorunda kalan insanla, savaşmak zorunda kalan insanın aynı korku duygusuyla verdiği mücadeledir. Modern toplumlar için de korkuya neden olan olayların formu değişse de temelde aynı çıkış noktasına sahiptir. Mücadele etmek, kaçmak ya da uyum sağlamak korkuyla başetme yollarıdır. Bu başetmeler sanatın bütün dallarında anlam kazanmış, iz bırakan etkiler yaratmıştır.

4.2.Korkunun Günümüz Görsel Sanatında Temsil Edilme Biçimleri

Çevremizdeki pek çok şeyi sanat nesnesi olarak seyrettiğimiz şu günlerde, nesnenin biricikliği yerine mecranın/ortamın biricikliğinin öneminden bahsedilmektedir. İfade yöntemleri mecraya göre şekillenmekte ve multidisipliner unsurlar içermektedir. Ticari amaçla kurulan bir mekânın yapımında dahi sanatsal değer sunacak özellikler görülebilir.

Ticari olsun olmasın mekân algısıyla bütünleşen üretim biçimleri ilgi çekmek için bir takım duygulara hitap etmek durumundadırlar. Ufak çaplı bir yayılımın, kulaktan kulağa aktarılan bir iletiye dönüşmesi o andaki duygusal etkisine bağlıdır. Bu anlamda korku duygusuna hitap eden çalışmaların etkisi daha hızlı ve de güçlüdür. Ölüm, acı, savaş, kayıp, baskı/zorbalık, mücadele, mutsuzluk gibi kavramların kullanıldığı eserlerin etki gücünün daha yüksek olduğu görülmektedir. Örneğin; kökeninde ölüm korkusu bulunan, ölüme kafa tutan yöntemler üzerine çalışan sanatçıların eserleri şok edici etkiler yaratmıştır.

“(..., sanat ölümlülük ve ölümsüzlük meseleleriyle tarih boyunca özel olarak ilgilenmiştir. Sanatçılar eserlerinde bu konular üstünde durmakla kalmamış, sanatsal yaratımlarının kendilerine bir tür ölümsüzlük kazandıracağını da umut etmişlerdir. Eski çağlarda sanatçılar ölümlerinin ardından sembolik olarak var olmayı dilerken, son

yirmi-otuz yılda bazı sanatçılar vücutlarını ölümlerinin ardından muhafaza etme yolları tasarlamayı denemiştir. Mesela Orlan, Stelarc ve Marcelli Antunez Roca, ölümsüzlük kazanmak için farklı yollardan bilgisayar teknolojilerini kullanmayı planlamaktadır. Orlan, ölümünün ardından vücudunun mumyalanıp bir sanat galerisine yerleştirilmesini ve ziyaretçilerin bir bilgisayar yardımıyla onunla ebediyen iletişim kurabilmesini tasarlamıştır. Stelarc yıllardır organların değiştirilebilir, cildin daha dayanıklı hale geldiği ve vücudun beklenti olmaksızın eylediği, hafıza olmaksızın hareket ürettiği, hiçbir arzuya sahip olmadığı vs. yeni bir meta-vücut yaratmaya çalışmaktadır. Bu yeni vücut doğum veya ölüm gibi bir yükü uğraşmayacaktır. Üremenin yerini yeniden tasarlama, cinsel birleşmenin yerini özneyle makine arasındaki arayüz alacaktır (Salecl, 2014:49)”.

Sanatçının sanal varlığını sürdürme kaygısı, yaşamın sonlanmasına dair korkusunu içermektedir. Ölümsüz olmak insanın sınırlarının ötesinde bir iddiadır ve ölüm korkusu, yaşayan tüm canlılarda olan doğal bir korkudur. Onu sanatın nesnesi haline getirmek sembolik anlamını daha da güçlendirmektedir. Bu karşı çıkış, ölümsüz olmayı arzularken, ölümlü olduğu gerçeğini pekiştiren bir çabadır. Bu ölüm korkusunun yeniden üretimidir.

4.2.1. Korku ve Sembol İlişkisi

İnsanoğlu ilk çağlardan beri korku duyduğu kaynağı kontrol edebilmek için bazı simgeler üretmiştir. Korkulan nesneden kaçınmak ya da korunmak amacıyla sembollerin oluşturduğu totemlerden yararlanmıştır. Bu amaçla üretilen mask, mühür, aksesuar, hayvan figürü gibi objeler insanın günümüzde de kullandığı sembollerden olmuştur.

Sembole yüklenen anlam tanrısal güce; onun koruyucu ve bir anlamda yok edici etkisine öykünmedir (Küçüköner, 2005). Sembol bu anlamda tanrının yeryüzündeki eli gibidir. Kontrolünün ve gücünün ötesinde korkuyla baş etmekte zorlanan insan, ilahi gücü semboller vasıtasıyla var eder. Bu şekilde az da olsa müdahaleyi mümkün kılar. Korkusunu, nesnesi olan bir şeye yönlendirerek azaltır. Semboller dinlerin ve mitlerin üretiminde; ölüm korkusu, tanrı korkusu, günahkâr olma gibi kavramların pekiştirilmesi için de iyi bir araç olmuştur. Korku sembollerinin zamanın etkisiyle ve kültürlere göre farklılık gösterdiği, bunların ikonik üretiminin form değiştirdiği görülmektedir. Örneğin günümüzde, maskların koruyucu anlamından ziyade, dekoratif anlamı ve temsil ettiği kültürün çağrışımı değer kazanmıştır. İlk çağlarda büyük bir hayvandan duyulan korku modern toplumlarda - kimi zaman bir canlandırmayla - kurmaca korkulara yerini bırakmıştır.

Günümüzde insanın korku duyduğu şeyler temelde aynıymış gibi gözüke de nedensellik bakımından değişime uğramıştır. İnsan doğasının özelliklerinden biri olan korku duygusu, kitleler üzerinde etkisi olacak şekilde yeniden üretilmektedir. Bu şekilde insanın ortak bilincinde korkunun yeni sembolleri oluşturulmaktadır. Bunun yansımalarına günümüz görsel sanatında korku-sembol ilişkisi kullanımıyla tanıklık etmekteyiz. Burada korkunun yeniden üretimi eleştirel bir tavır olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kuzey İrlanda'nın uluslararası tanınmış sosyal bilinçlendirme poster tasarımcısı Christopher Scott'ın eserlerinde yaşam korkusu, evsiz kalma korkusu, benlik korkusu, çevresel felâket korkusu gibi korkunun pek çok formuyla karşılaşmak mümkündür. Christopher Scott, afişlerinde kavramları güçlü görsel yansımalarıyla kullanmaktadır. Bu anlamda çalışmaları rahatsız edici unsurlar içerir. Eserlerinin ve tasarımlarının temelinde insanlık ile ilgili güçlü ve anlamlı mesajlar yatmaktadır. Doğal unsurlar ve insan yapımı objeler gibi belli başlı formları tipografik sembolere dönüştürerek yorumlamaktadır. Şok edici etkisi olan, kışkırtıcı nitelikteki afişleriyle izleyiciyi hayatın sert gerçekleriyle yüzleştirmektedir.

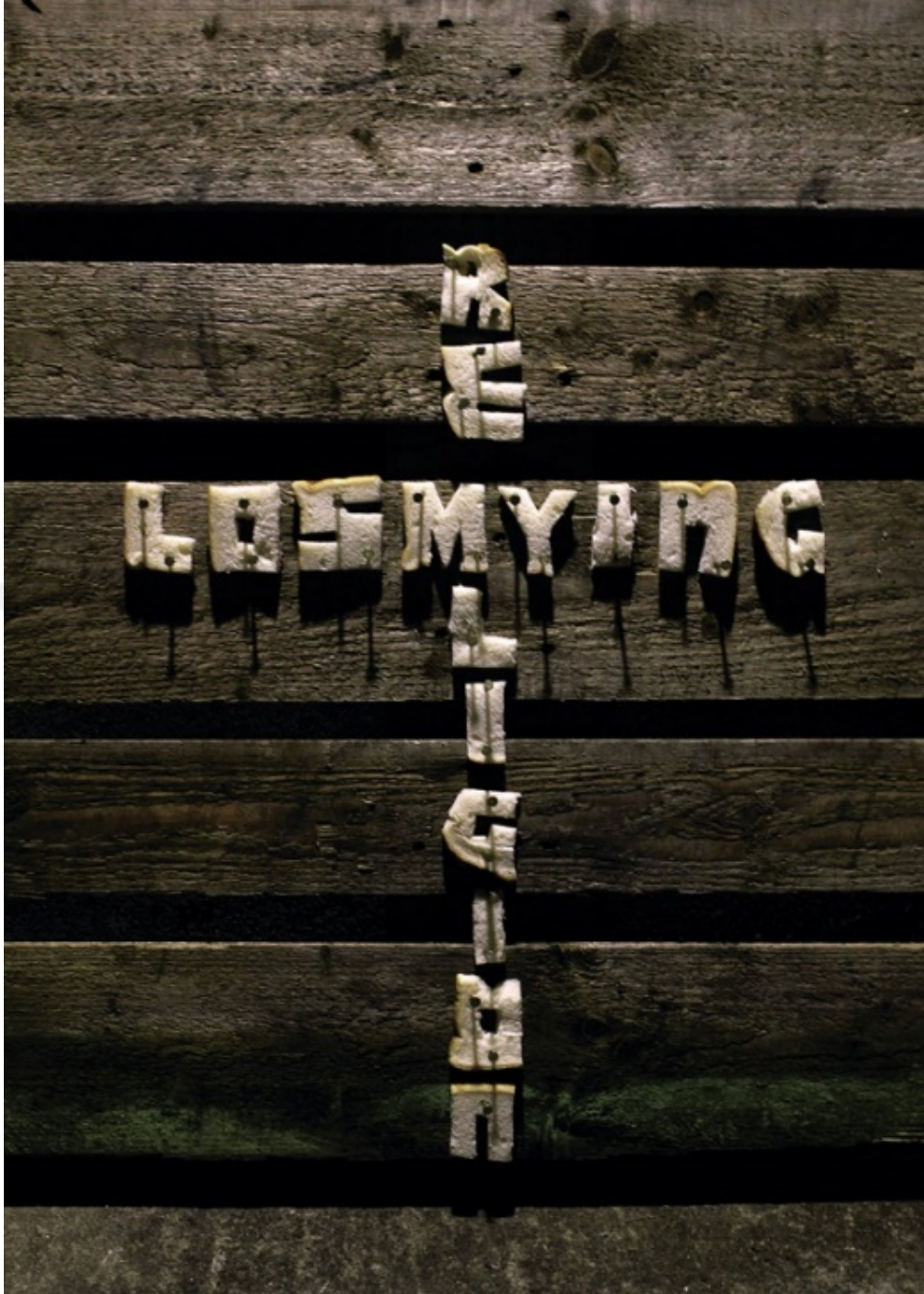
Kaynak: <http://vsual.co/category/graphic-design-2/>, 2017.

Resim 4.2.1.1. Christopher Scott, Put Yourself in Their Shoes, 2011.

Kaynak: <http://vsual.co/category/graphic-design-2/>, 2017.

Resim 4.2.1.2. Christopher Scott, Put Yourself in Their Shoes, 2011.

Kaynak: <http://vsual.co/category/graphic-design-2/>, 2017.

Resim 4.2.1.3. Christopher Scott, Put Yourself in Their Shoes, 2011.

Kaynak: <http://vsual.co/category/graphic-design-2/>, 2017.

Resim 4.2.1.4. Christopher Scott, Put Yourself in Their Shoes, 2011.

Kaynak: <http://vsual.co/category/graphic-design-2/>, 2017.

Resim 4.2.1.5. Christopher Scott, Put Yourself in Their Shoes, 2011.

Kaynak: <http://vsual.co/category/graphic-design-2/>, 2017.

Resim 4.2.1.6. Christopher Scott, Put Yourself in Their Shoes, 2011.

Korkulan Şeye karşı üretilen semboller korunma amaçlıdır fakat aynı zamanda korku nesnesinin bir tezahürüdür. İnsan yaşam örüntüsünü korkudan korku üretecek biçimde oluşturmuştur. Korkulan Şeye hükmetme arzusuyla da formu sürekli değişen bir unsur olmuştur. Fotoğraf sanatçısı Ali Alışır'ın toplumsal sorunlar içerisindeki bireyin durumunu ele aldığı ‘‘Virtual Wars’’ isimli serisi korku duygusunun yönlendirilebilir olduğuna iyi bir örnektir. Dijital görüntülerle oluŐturulmuŐ semboller savaş kavramı ile iliŐkilendirilen çağrışımlar yapmaktadır. Sanatçı kullandığı teknikle

sanal sebeplerle savaş fikrinin kurgulanması teması üzerinde durmaktadır. Eserler savaş düşüncesini destekleyen; F16, askeri mühimmat, savaş alanları gibi imgelerden oluşmaktadır.

Dijital ortamda çok renkli yapıda üretilen bu eserler savaşın gerçek anlamdaki tahrip edici etkilerinden uzaklaştırmaktadır. Fakat bunu sanal ortamda kurgulayarak insanın savaş düşüncesine hükmetme arzusunu öte yandan onu sürekli var ederek baskı ve zorbalıkla elde etmeye çalıştığı korku mediyetini hakim kılmaktadır. Bu sindirilmiş gerçekliğin eleştirel bir üretimidir. Savaşlar olmasın ama olma ihtimali kendini sürekli ve her yerde hissettirsin. Savaş ya da kaos ihtimalinin yarattığı belirsizlik duygusu kaygılı toplumlar inşa etsin.

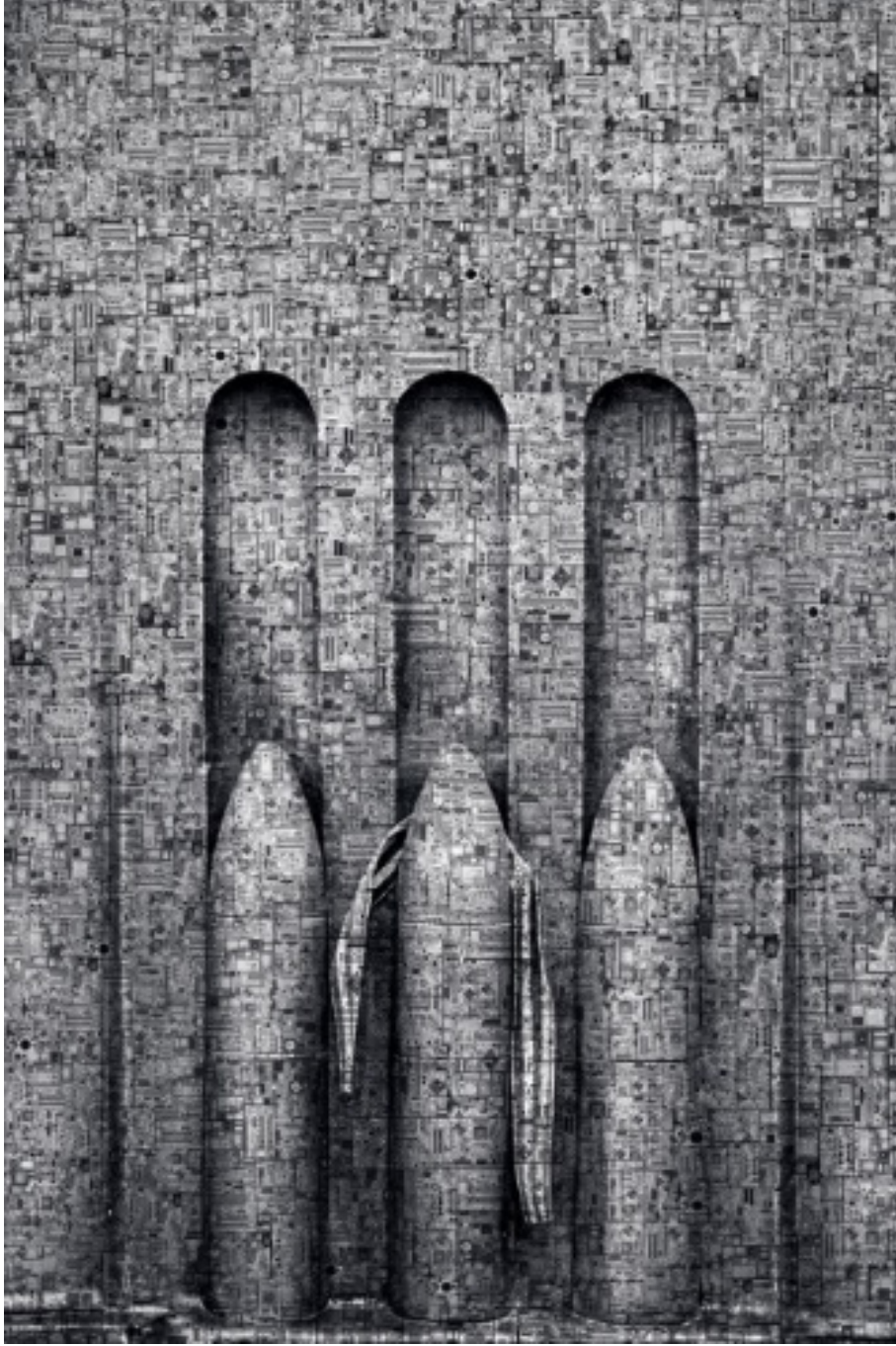

Kaynak: <http://www.alialisir.com/virtual-wars-2013>, 2017.

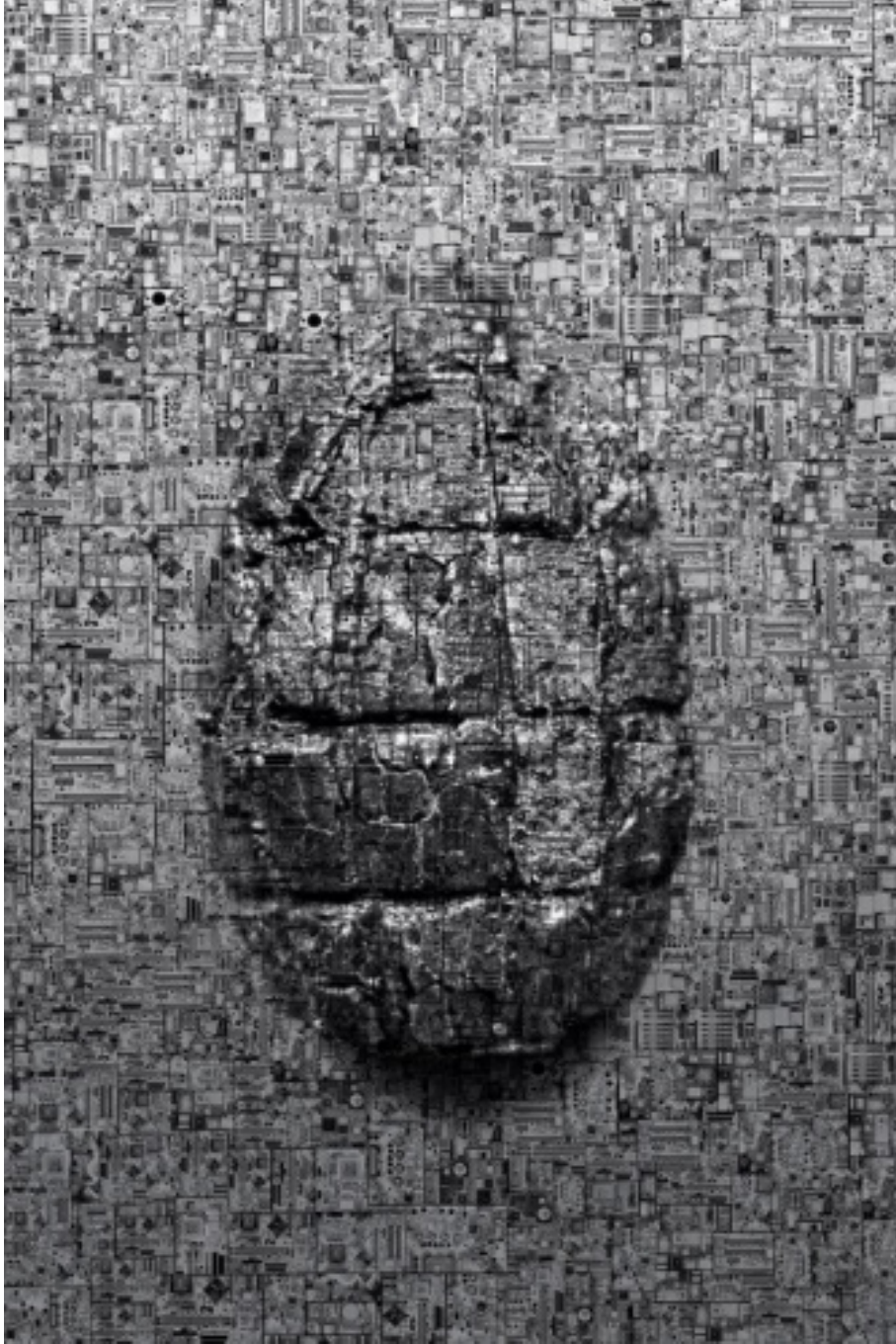
Resim 4.2.1.7. Ali Alışır, Virtual Wars, 2013.

Kaynak: <http://www.alialisir.com/virtual-wars-2013>, 2017.
Resim 4.2.1.8. Ali Alışır, Virtual Wars, 2013.

Kaynak: <http://www.alialisir.com/virtual-wars-2013>, 2017.
Resim 4.2.1.9. Ali Alışır, Virtual Wars, 2013.

Kaynak: <http://www.alialisir.com/virtual-wars-2013>, 2017.

Resim 4.2.1.10. Ali Alışır, Virtual Wars, 2013.

Ali Alışır'ın kurgusal serisi egemen gücün korkutan sembolik anlamına güçlü bir katkı sağlamaktadır. Bu semboller, ilkel çağlarda insanların tehlikelerden korunmak adına kullandığı totemler gibidir. Modern toplumların tehlikelerden kaçınma biçimi de benzerdir, korkularıyla yine semboller üreterek başatmaktadır fakat bu totemik semboller günümüzde form değiştirmiştir.

İranlı grafik sanatçısı Mohamad Jamshidi de “Fear and Mental Hurts” isimli poster serisinde sembolik anlamlar içeren görsellere yer vermiştir. Farsça metinlerden meydana gelen insan bedenleri, korku duygusunun fiziksel tepkilerini temsil etmektedir. Burada hem yazının sembolik gücünden hem de yazıyla oluşturulan formun sembolik anlamından faydalanılmıştır. Siyah ve beyaz olarak üretilen posterlerde siyahın hakimiyeti, karanlık olanın korkutucu anlamına vurgu yapmaktadır. Posterlerde esaret, içe kapanma, gizlenme gibi görselleştirilmiş kavramlar üzerinden insanın sahip olduğu korkular ve zihinsel acılar anlatılmak istenmiştir.

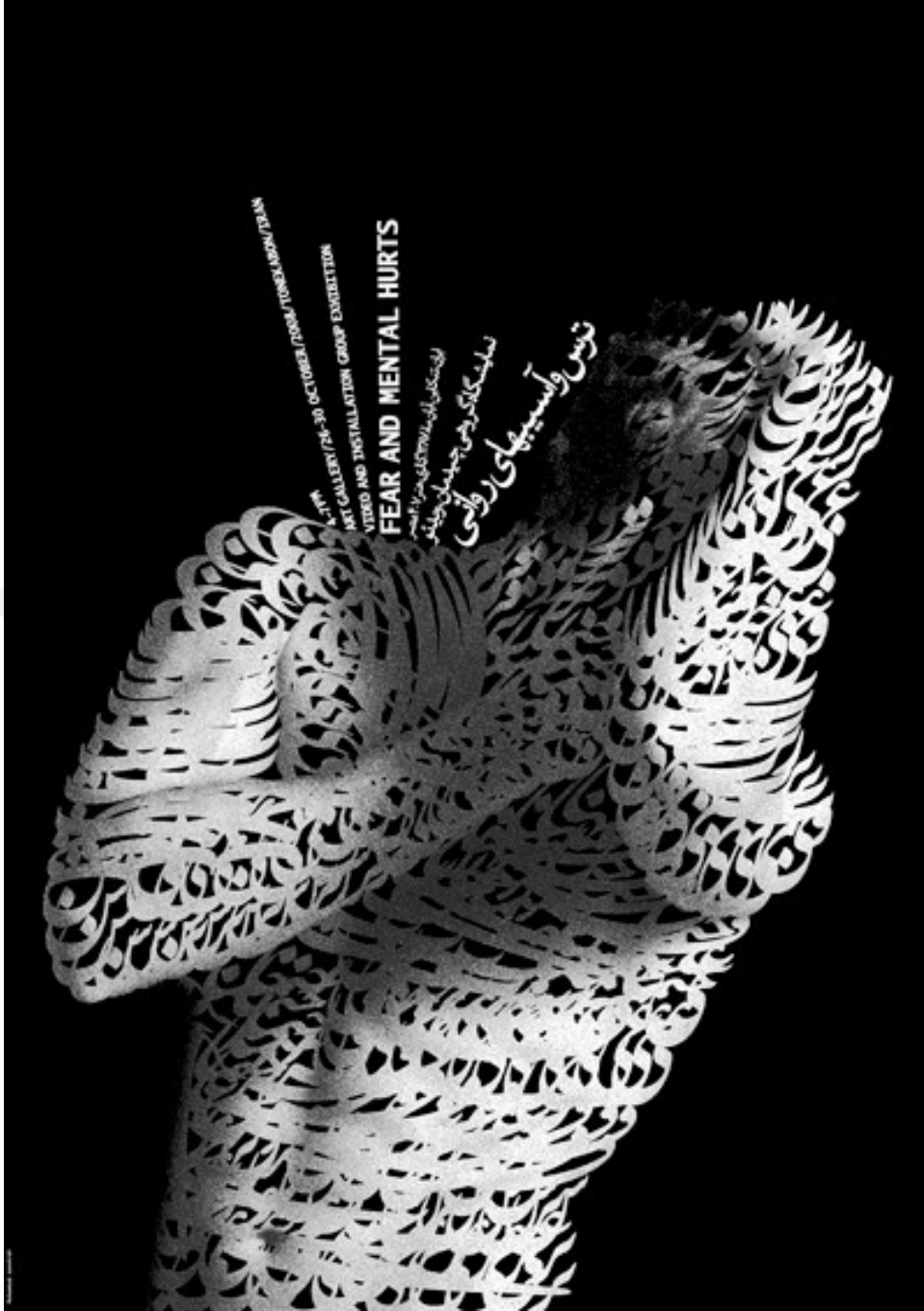
Kaynak: <http://www.momayez.ir/en/exhibitions/>, 2017.

Resim 4.2.1.11. Mohamad Jamshidi, Fear and Mental Hurts, 2010.

Kaynak: <http://www.momayez.ir/en/exhibitions/>, 2017.

Resim 4.2.1.12. Mohamad Jamshidi, Fear and Mental Hurts, 2010.

Kaynak: <http://www.momayez.ir/en/exhibitions/>, 2017.

Resim 4.2.1.13. Mohamad Jamshidi, Fear and Mental Hurts, 2010.

Sembolik anlatıma örnek başka bir çalışma - reklam sanatı içerisinde önemli bir yere sahip olan - Ogilvy & Mather Japonya ve ADOT ortaklığıyla, “Kelimeler savaşları öldürür” başlığıyla üretilmiş posterlerdir. Bu posterler, Ukrayna ve Rusya arasındaki çatışma ve gerginliğe karşı toplumda bir farkındalık oluşturmak amacıyla yaratılmıştır. Korku duygusu; posterlerin sağ tarafında şiddet içeren, sol tarafında ise barışçıl ifadeyi güçlendiren nesnelere temsil edilmiştir. Herhangi bir nesnenin

kavramsal anlamı simgeselleştirilmiştir. Kullanılan nesnelere, “Kelimeler savaşları öldürür” ifadesinin savaş karşıtı sembolik anlamını güçlendirmektedir.

Kaynak: <http://www.inspiration-now.com>, 2017.
Resim 4.2.1.14. Ogilvy & Mather, Japonya, 2016.

Kaynak: <http://www.inspiration-now.com>, 2017.
Resim 4.2.1.15. Ogilvy & Mather, Japonya, 2016.

Kaynak: <http://www.inspiration-now.com>, 2017.
Resim 4.2.1.16. Ogilvy & Mather, Japonya, 2016.

Kaynak: <http://www.inspiration-now.com>, 2017.

Resim 4.2.1.17. Ogilvy & Mather, Japonya, 2016.

Toplum belleğinde savaşın bilinen unsurları birer korku nesnesine dönüşmüştür. Dolayısıyla bu korku nesnelerinin sembolik çağrışımları oldukça güçlüdür. Diğer yandan bazı toplumlar için; aslında korku yaratan silah gibi yıkıcı unsurlar o toplumun gündelik yaşamının bir parçasıdır ve korkulacak bir nesne değil insanın üzerinde taşıdığı bir aksesuardır. Bu şekilde insan yanında taşıdığı bir silahla korkulan şeye, yine korkuyu üreten nesneyle karşı durmaktadır. Buradaki sembolik anlam ilk insanın kendini tehlikelere karşı korumak için geliştirdiği totemik inançla neredeyse aynıdır.

4.2.2. Korku ve Renk İlişkisi

Renk duyuşsal bir olaydır ve her renge verilen farklı fizyolojik tepki ile açıklanır. Işığın yapısındaki niteliklerin nesnelere üzerindeki yayılımına bağlı olarak göz üzerine yaptığı etkidir. Bu etki, ışığın maddeler üzerine çarpması ve kısmen soğurulup kısmen yansınmasıyla çeşitlilik gösterir (Avcı, 2014). Rengin tek başına ışıktan üretildiği fikri bilimsel çalışmalarla kanıtlanmıştır ve renk güneş ışığından meydana gelmektedir. Işığın olmadığı bir ortamda yani karanlıkta renk yoktur.

Rengin algılanması beyinde ve bilinçaltında gerçekleşmektedir. Bu anlamda renklerin duygusal olarak etki gücünden de söz edilebilir. Bu etki evrenseldir ancak insan psikolojisine, kültürel farklılıklara ve yaşadığı ortama göre değişkenlik gösterebilir. Dolayısıyla renklerin vücut üzerinde fizyolojik etkileri bulunmaktadır. Örneğin; sıcak renkler kan basıncını artırırken, soğuk renkler düşürür. Güç, tehlike, heyecan ve dışa dönüklük gibi anlamları olan kırmızının en belirgin özelliği uyarıcı etkisidir. İnsanı alarma geçirir ve tedirgin eder. Bu noktada korku duygusuyla doğrudan bir bağı vardır. Kırmızının sıcak, ateş, kan gibi kavramlarla olan ilişkisi acı veren, yıkıcı etkisi olabilecek fiziksel olaylara çağrışım yapmaktadır.

(“Kırmızı, dikkat çekici, dinamik ve tahrik edici bir renktir. Ateş unsurudur, adrenalin salgısını artırır, sınırları uyarır, kan dolaşımını hızlandırır (Erim, 2016:12)”.

Çalışmalarında zıtlıklar kullanarak gerilim oluşturmayı hedefleyen Nur Gürel'in “Marilyn” isimli eserinde kırmızının şiddet içeren etkisi korku ve renk ilişkisini temsil etmektedir. Sanatçı bu çalışmasında ideal güzellik anlayışını bir hayvan kafası kullanarak manipüle etmiştir. Hayvan kafasıyla kırmızı rengin kullanımı tedirgin edicidir. İzleyicinin korku duymasını sağlayan bir algı yaratmaktadır. Buna ek olarak sarının aydınlık, parlak ve neşe veren anlamıyla da karşıtlık oluşturmaktadır. Marilyn eğlenceli, neşeli ve parlak algısı olan bir ünlüdür. Fakat hiçbir şey görüldüğü gibi değildir. Arka planda siyah hakimiyeti bu karşıtlığı daha da ortaya çıkarmaktadır. Siyah; ciddiyet, keder, ölüm ve korkunun rengidir. Marilyn (memento mori), insana ölümlü olduğunu hatırlatan, ideal ve sonsuz güzelliğin olamayacağına dair bir manipülasyondur.

Kaynak: <http://www.bozluartproject.com/en/korku-fear/>, 2017.

Resim 4.2.2.1. Nur Gürel, Memento Mori, Marilyn, 2016.

Renklerin korku duygusunu pekiştiren gücü insandaki fizyolojik tepkilerle anlaşılmaktadır. Kırmızıda olduğu gibi insanın siyaha karşı verdiği tepkiler de benzerdir. Fakat siyahın temsil ettiği duygular kırmızıya göre daha değişkendir. Bir yanda karanlık, suç ve kötülük gibi olumsuzluk içeren anlamları varken, diğer yandan sadakat, sebat etmek, dayanıklılık, ihtiyat, bilgelik ve güvenilirlik gibi olumlu anlamlarla da ilişkilendirilir. Bir tarafta iktidar ve güç anlamına gelirken diğer taraftan karamsarlık, acı, keder ve yas gibi anlamları da vardır.

Çin’li sanatçı Song Ling’in elle boyanmış noktalar kullanarak ürettiği siyah/beyaz çalışmalarında, siyahın olumsuz anlamı açık bir şekilde görülmektedir. Genellikle zıtlık içeren, dokusal yüzey efektleriyle oluşturulan bu çalışmalar, bir dizi yüz ifadesinden meydana gelmektedir. Acı, keder, karamsarlık ya da isyan gibi duyguların sembolik aktarımlarının yer aldığı bu ifadeler, izleyicinin kaygı seviyesini artıran bir etkiye sahiptir. Bu çalışmalar izleyiciyi, kaygı ve korku duygusu arasındaki ince çizgide tutmaktadır. Kaygı, korku duygusunun belirsiz alanıdır ve süreklilik arz eder. Siyahın kullanımı burada kaygılı bir ruh haline teşvik etmektedir.

Kaynak: <https://ocula.com/artists/song-ling/artworks/>, 2017.
Resim 4.2.2.2. Song Ling, Face 60, 2012.

Kaynak: <https://ocula.com/artists/song-ling/artworks/>, 2017.

Resim 4.2.2.3. Song Ling, Face 61, 2013.

Kaynak: <https://ocula.com/artists/song-ling/artworks/>, 2017.
Resim 4.2.2.4. Song Ling, Face 80, 2013.

Kaynak: <https://ocula.com/artists/song-ling/artworks/>, 2017.

Resim 4.2.2.5. Song Ling, Face 82, 2013.

Kırmızı ve siyahın birlikte kullanımına örnek, İranlı grafik tasarımcı Ebrahim Haghghi'nin "All Mankind Are Equal" isimli poster çalışmasıdır. Bu çalışmada korkunun ölüm, öldürmek ve cezalandırmayla ilişkili simgeleri yer almaktadır. Posterde yer alan imgeler de, cezalandırmanın ilahi olanın izniyle yapıldığının alegorisi gibidir.

Kaynak: <http://a-g-i.org/member-work/work/199>, 2017

Resim 4.2.2.6. Ebrahim Haghghi, All Mankind Are Equal, 1977.

Kaynak: <http://www.beyzaboynudelik.com/works>, 2017.

Resim 4.2.2.7. Beyza Boynudelik, Saving Young Wild Boar 2015.

Kaynak: <http://www.beyzaboynudelik.com/works>, 2017.
Resim 4.2.2.8. Beyza Boynudelik, Strong enough (2) 2012.

Kaynak: <http://turkishpaintings.com/index>, 2017.

Resim 4.2.2.9. Beyza Boynudelik, Nükleer çocuklar, 2016.

4.2.3. Korku ve Anlam İlişkisi

Korkunun insan davranışlarına yön veren, toplumun sosyal ve kültürel kodlarını oluşturan özelliği onun anlamsal boyutudur. Korkunun her dönemde değişen biçimsel ve simgesel ifadesi gibi anlamsal ifadesi de insanın ortak bilincini oluşturmaktadır. Korku ve anlam ilişkisi temel korkularla ilgilidir ve insanın doğal korkularını içermektedir. Doğumdan sonra farklı bir algısal boyuta geçen insanın duyduğu korku temel korku türüdür. Bunun yanında doğanın ani değişimleri karşısında korkuya kapılmak da doğaldır ve anlamsal boyutu öncelikli olarak davranışsaldır. Örneğin; korkan insan, fizyolojik yönden bedeninde bazı uyarılmalar

yaşar. Özellikle yüz kısmında yaşanan bu tepkilerde, ağız ve gözler belirgin bir biçimde şekil değiştirir. Gözbebekleri büyür ve korkulan nesne ya da olaya odaklanılır, bedensel kısırdama engellenir. Ağız ise, şaşkınlıkla yarı açık bir şekil alır ve alt çene kemiği düşer (Çimen, 2010). Günümüz görsel sanatında korkunun fiziksel reaksiyonları üzerine geliştirilen örnekler bunun birebir ya da dolaylı yansımaları şeklindedir.

Fotoğraf sanatçısı Dan Monick ve kolaj sanatçısı Lola Dupré'nin, ortak olarak ürettiği poster serisi insanın en yaygın duygudurumlarına dikkat çekmektedir. Tarayıcı, dijital kamera, makas, kâğıt ve yapıştırıcı kullanarak ürettikleri bu çalışmalar el yapımı olmalarıyla dokunsal bir deneyim de sunmaktadır. Bu seri içerisinde yer alan "fear" isimli çalışma, korku duygusunun fizyolojik yansımalarını göstermektedir. Buradaki korku ifadesinin izleyicinin zihnindeki etkisi, yine izleyicinin bu duyguya karşı geliştirdiği anlamsal boyutu ortaya çıkarmaktadır. Bu çalışmaya bakan biri bireysel olarak yaşadığı korkuları referans alacaktır ve bu duygu her insan için az da olsa anlamsal farklılıklar içerecektir.

Kaynak: <http://alfalfastudio.com/sadness-fear-and-happiness/>, 2017.

Resim 4.2.3.1. Dan Monick - Lola Dupré, Sadness, Fear and Happiness, 2016.

Özer Toraman'ın, "One" isimli eseri korkunun tarif edilebilir ve somutlaştırılabilir olduğunu göstermektedir. Miami Ad School'un, "Published/Aired" isimli işlerinde ise toplumsal hayatta konuşma özgürlüğünün kısıtlanması ve korku unsuruna dönüştürülmesi eleştirilmektedir. Bu çalışmalar korku duygusunun doğrudan çağrışımından ziyade anlamına odaklıdır. Yalnızlık ve dışlanma korkusu, baskı altında yaşama korkusu anlam bakımından kişisel farklılıklar gösteren duygulardır. Bu nedenle ilişkili görsellerin duygu aktarımı izleyici için değişkendir.

Kaynak: <http://www.bozluartproject.com/en/korku-fear/>, 2017.
Resim 4.2.3.2. Özer Toraman, One, 2016.

Kaynak: <http://adsoftheworld.com/media/print/>, 2017.
Resim 4.2.3.3. Miami Ad School, Published/Aired, 2015.

Kaynak: <http://adsoftheworld.com/media/print/>, 2017.

Resim 4.2.3.4. Miami Ad School, Published/Aired, 2015.

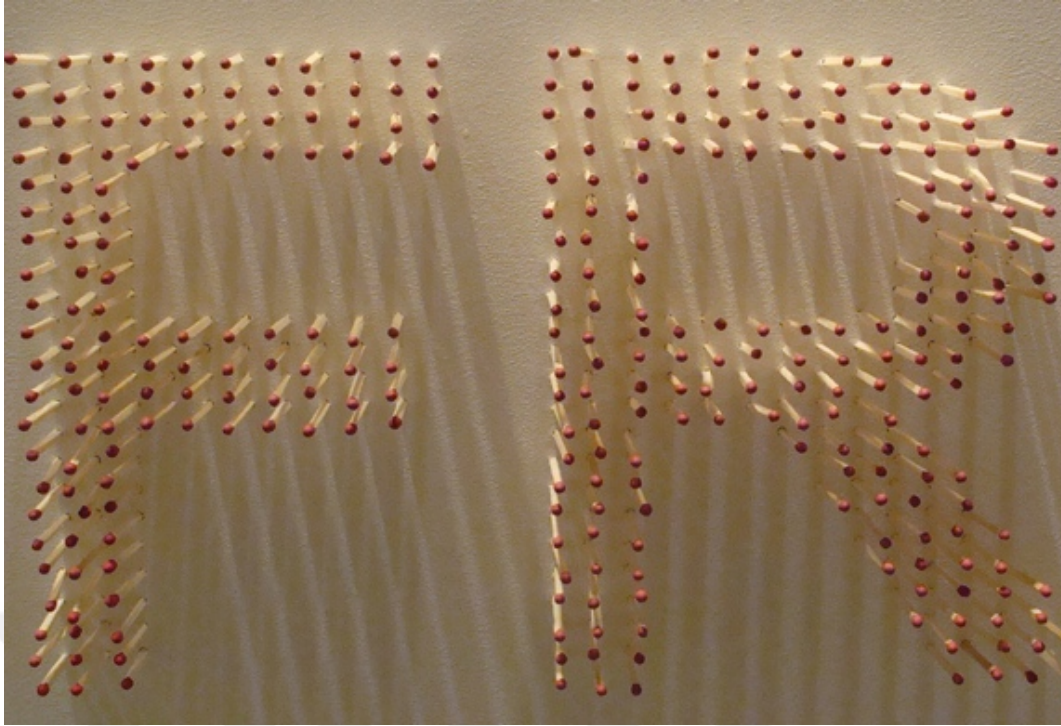
4.2.4. Korku ve Mekân İlişkisi

Korku duygusu yaşanan çağa ve mekâna göre değişiklik gösterse de insanın varoluşsal yolculuğunun önemli bir parçasıdır. Mekân kullanımının sanatın etkili bir malzemesi olduğu görülmektedir. Sanat eseri mekânla gerçekliğine kavuşur. Aktarılmak istenen duygu kullanılan mekân aracılığıyla gerçeklik kazanır, farklı yaşam evrelerinin temsil edilmesi sağlanır.

Korku duygusunun nesnesi olan bir şey olduğu düşünülecek olursa, bu duyguyu ortaya çıkaran nedenin mekânsal etkilerinden de bahsetmek mümkündür. İnsanda oluşan fobilerin çoğunda mekânsal çağrışımlar da yer almaktadır. Mekân aracılığıyla oluşturulan gerçeklik, kalıcı etkili korkulara neden olabilir. Değişen dünya düzeni ve kurgulanan yaşam alanlarıyla doğrudan bağlantısı olan toplumsallaşmış korkular, çağımızın yarattığı korkulardır. Savaşlar, doğal afetler, salgın hastalıklar ve de doğal olmayan şeyler üzerine geliştirilen felâket senaryoları günümüz sanatının mekânla ilişkilendirerek kullandığı konuları arasında yer almaktadır.

Korku duygusunun mekânla birlikte temsiline örnek olabilecek çalışmalardan biri “They Hate Us For Our Freedom” cümlesiyle oluşturulan düzenlemedir. İktidara karşı duyulan korkunun toplumu etkisizleştiren, edilgen kılan özelliğini elıştiren bu düzenleme, Parisli neo-kavramsal sanatçı Claire Fountain’e aittir. Bir kısmı performans içeren çalışmada, Claire Fontaine kibritleri kullanarak “They Hate Us For Our Freedom” yazısını oluşturur. Bitirdikten sonra sanat eserini yakar ve yaktığını izler. “They Hate Us For Our Freedom” isimli sergisi George Bush’un 11 Eylül’den sonraki konuşmasının bir cümlesinden ibarettir ve gelecekteki savaşları haklı çıkarması beklenen doğu dünyasıyla ideolojik ve ekonomik bir mesafeyi ifade eder. Claire Fontaine sergisinde, liberal toplumlarda özgürlüğün anlamı sorusunu gündeme getirmiş ve yönetilmenin basit olgusundan kaynaklı şiddeti buna karşın bağımsızlık eksikliğini açıkça göstermiştir (CAM, 2008).

“They Hate Us For Our Freedom” söylemi insanların özgürlüklerinin resmi olarak ellerinden alındığını ilan eden bir tarihi sembolize etmektedir. Terör saldırısı karşısında şoka uğrayan bir kitlenin yaşadığı korku üzerine söylenmiş bu söz onları daha güvenli bir ülke için özgürlüklerinden vazgeçericek eylemlerin fitilini ateşlemiştir.

Kaynak: <https://donaldearlcollins.com/2011/09/10/>, 2017.

Resim 4.2.4.1. Claire Fontaine, *They Hate Us For Our Freedom*, 2008.

Kaynak: <https://donaldearlcollins.com/2011/09/10/>, 2017.

Resim 4.2.4.2. Claire Fontaine, *They Hate Us For Our Freedom*, 2008.

Kaynak: <https://donalddearcollins.com/2011/09/10/>, 2017.

Resim 4.2.4.3. Claire Fontaine, They Hate Us For Our Freedom, 2008.

Kaynak: <https://donalddearcollins.com/2011/09/10/>, 2017.

Resim 4.2.4.4. Claire Fontaine, They Hate Us For Our Freedom, 2008.

4.3.Eserler Hakkında

Bu eser-metin çalışmasına paralel olarak üretilen 12 adet posterde, modern toplumların korku duygusuyla şekillendirdiği yaşam biçimi ele alınmıştır. Günümüz yaşam koşulları özellikle iktidarların kurguladığı formda, korkuyla yeniden üretilmektedir. Buna göre, üretilen eserlerin çağımız insanının korkunun malzemesine dönüştürülmesiyle ilgili olduğu da söylenebilir. Modern dünyanın insanları korkunun yarattığı tehdit ortamında yaşamakta ve bu yaşam biçimini normalleştirmektedirler.

Korkunun kolektif etkisi, toplumsallaşmış korkuyu ortaya çıkarmış ve sınırlarını oldukça genişletmiştir. Bireyin terör korkusu kitlesel bir korkuya dönüşmüştür (Sayfa 77: Resim 4.4.1. Güvende Değilsin!). Diğer yandan da bu tip bir korkunun varlığı olması istenen bir şeydir. Çünkü en azından kitlelerin kontrolü korkularak da olsa sağlanabilmektedir. Ne kadar çok insan korkarsa yönetilmeleri o kadar kolaydır. İnsanın dışarıdan ya da içeriden gelebilecek tehlikeler karşısında geliştirdiği kaçınma davranışı onun belirsiz bir korku içinde yaşamasına neden olmaktadır. Dolaylı olarak toplumda artan kaygı düzeyi varlığını hiç yitirmeyen bir huzursuzluk şeklinde sürdürmektedir. Korku içinde yaşayan toplumlar kitlesel huzursuzluk ve içe kapanma, yaşanan ortama duyulan güvensizlik ve şüphe gibi sorunlarla baş etmek zorunda kalırlar. Temel gereksinimler gibi gerçek sorunlarının yanında bu sorunlar onları yapay bir döngüde tutmaya yarar. İşte bu nedenle de bu tip korkuların kurgulayıcısı iktidarlardır. Buradaki kolektif bilinç, iktidarı var eden ve de sürekli kılan, geleceğinden hatta yaşadığı andan korku duyan toplumların özelliğidir.

Doğal koşullarda hayatta kalma becerisini unutan insan, ihtiyaçlarından yoksun kalma korkusuyla yaşamaktadır. Modern toplumlarda bu olasılıkla karşı karşıya kalma düşüncesi dayanılmazdır. Günün birinde mülteci olarak hiç tanımadığımız bir coğrafyada yaşamak zorunda kalabilirsiniz (Sayfa 78: Resim 4.4.2. Mülteciler Hoş Geldiniz!) ve bunun sorumlusu aslında sizsinizdir. Çünkü bunun önüne geçebilecek önlemler tarafınızca alınmamıştır. Aslında bu şekilde düşünülmesini sağlayan sistemin kendisidir. Sistem topluma şunu telkin eder: “Her an yaşadığın ülkede bir savaş çıkabilir ve mülteci durumuna düşebilirsin”. Bu düşüncenin pekişmesi için ülkede çok sayıda mültecinin yaşaması sağlanır ki, toplumda bu düşünceye karşı kendini frenleyen bir reaksiyon oluşsun (Sayfa 79: Resim 4.4.3. Geleceğin Benim!). Bu pasif reaksiyonla kitleler sorgulaması gereken şeyleri

konuşmaktan kaçınacaktır. Kısıtlayıcı ve engelleyici bu tutumlar bireyi yalnızlaştırdığından giderek daha izole bir yaşam sürdürmek istemektedir.

İzole bir yaşam, bireyin ilişkilerinin algılanan kalitesidir. Kendine zorunlu olarak izole yaşam biçimi planlayan günümüz insanı, sosyal izolasyonu koruma kalkanı gibi görmektedir. Aslında sosyal izolasyon, insanların sahip olduğu temasların sayısının objektif bir ölçüsüdür. İnsanlar az sayıda kişiyle temas halinde olmayı seçebilir. Fakat bu günümüz toplumlarında zorunlu olarak yapılan bir tercih ve de aynı zamanda tedbirdir.

Sosyal izolasyon sadece kim olduğuna değil, yaşanılan yere de bağlıdır. Bazı sosyal ortamlar sosyal izolasyonu teşvik edebilir. Toplumda izole yaşam biçimine zorlayan nedenler arasında bir gruba, ırka ya da dine mensup olma gibi özellikler belirleyici rol oynamaktadır. Dolayısıyla yaratılan stresin sadece birey üzerinde değil toplum üzerindeki etkisi de toplumsal tecrite dönüşmüştür. Bunun dışında alt popülasyonlarda sosyal tecritin daha belirgin olduğu görölmektedir. Günümüz insanının izole bir hayat sürmesi için parmaklıklara ihtiyacı yoktur (Sayfa 80: Resim 4.4.4. Adaleti Bekle!). Kalabalıklar içinde hissettiği yalnızlık duygusu onu görünmez parmaklıklar içinde tutmaktadır.

Toplumun iç dinamikleri dışında uluslararası gerilimler ve çatışmalardan etkilenmesi de söz konusudur (Sayfa 81: Resim 4.4.5. Nerede Olsan Bulurum!). Neredeyse savaş kültürüyle yaşamak zorunda bırakan bu gerilimler kimi zaman sınırlarında ya da kilometrelerce uzakta olsa da toplumsal korkuların gelişmesi için yeterlidir. Savaş korkusunun toplumun tüm kanallarına sirayet etmesi, sınırlarındaki tel örgüler gibidir. Bu tel örgüler sınırların güvenliği adına çekilmiştir fakat sınırlardan içeriye giren ve kitleleri içten içe tehdit eden korku unsurudur. Tel örgüler kendini güvende hissetmenin değil tehlikede bulunduğunun sembolüdür. Her an bir savaşın çıkma olasılığına karşı alınan önlemdir. Bölünmüş bölgeler, izinsiz girilemeyen alanlar sınır barışını sağlama adına planlanan yapay uygulamalardır (Sayfa 82: Resim 4.4.6. Sınırı Geçme!). Devletlerin vatandaşın toprağı koruma sadakatine dayalı politikaları, sınır içinde ya da sınır dışında çıkabilecek ayaklanmalara karşı halkı teyakkuzda tutma çabaları korku kültürünü besler. Bu tip isyanlar karşısında halk tek bir yürek olmalı ve gerektiğinde emniyet kuvvetleriyle birlikte hareket etmelidir. Burada patlak vermesi muhtemel isyanlara karşı kitlelere ürettirilen enstrüman korkudur. Bu enstrüman sayesinde toplumsal etki-tepki istenilen dozda

yönetilmektedir. Öyle ki bu doz halkın özgürlük arayışında tepkisini göstermesinde de kontrolü sağlayan mekanizmadır.

Daha iyi yaşam koşulları için sesini duyurmak isteyenler, isyancı olarak etiketlenebilir ve toplumun huzurunu bozan eylemler içerisinde bulduklarından cezalandırılmaları sağlanır. Bu isyancılar iyi niyetli kimselerden oluşsa da onların iyi niyeti korku üretimiyle perdelenir. Yaratılan illüzyon korku duygusunun eseridir. Toplumun, haklarını savunan küçük kitlelere karşı öfke ve nefret duyguları geliştirmesi sonrasında bu duygu yerini korkuya bırakır. Toplum farkında olmadan bireysel haklarının savunulmasına ya da korunmasına karşı toplumsallaşmış korku geliştirmiştir. Bu tip bir savunma karşısında isyancının ya da eylemcinin büyük bir hata içerisinde olduğu düşünülmektedir. Devlete ya da iktidara başkaldırmış sayılmaktadır (Sayfa 83: Resim 4.4.7. Karşı Gelme!). Bütün toplumu bunun için ayaklandırmaya çalıştığı düşüncesi ve de korkusu devletin bekasını sarsmaktadır. Buna izin veren her türlü tavır ve davranıştan kaçınan bir toplum yaratma çabasıyla bu korkuların canlı tutulması önemlidir. Vatandaşların faaliyetlerinin gizlice denetlenmesi devletlerin güvenlik önlemleri arasında yer almaktadır. Politik bir polis gücü tarafından kontrol edilen toplumlar emniyet güçleriyle ilişkili de korku geliştirmektedir. Aslında güvenliğin sağlanması için yapılan denetleme politik, ekonomik ve sosyal yaşamın baskıcı kontrolü ile karakterize edilmektedir (Sayfa 84: Resim 4.4.8. Hoş Gelmedin!). İdari ve yargı organlarının düzenli çalışması yerine polis gücünün kullanılması toplumun bu oluşuma karşı korku duygusunu çalıştırmaktadır.

Güvenlik önlemini artıran toplumlar giderek daha da kolektif korku üretimi içerisine girmektedirler. Önlemler genişledikçe, tedirginlik ve gerginlik duygusu artmakta, bunun endişesiyle yaşayan kitleler oluşmaktadır. İktidarlar, sistemin istedikleri gibi işlemesi adına gerçekleri kitlelerden saklamanın en iyi yol olduğunu düşünürler (Sayfa 85: Resim 4.4.9. Gerçek Yok!). Toplumun tamamını olumsuz etkileme ihtimali olan yatırımlar parlatılarak olmayan faydaları üzerine söylemler geliştirilir İnsanlar başka seçenekleri olmadıklarına inandırılırlar. Karşı karşıya kalınan bir felâketle ilgili de kadercı bir yaklaşım geliştirilir. Bu şekilde yapılanların ya da yapılacakların sorgulanma ihtimali de ortadan kalkmış olur. Kolektif korku, sorgulamaya ve eleştirmeye izin vermez. Halk iktidarın söylediklerine inanmayı tercih eder çünkü öteki türlü başının belaya girmesinden korkar. Bu tip bir korkuyla yaşamaktansa kabul ediş en iyi yoldur. Örneğin; modernlik ölçütünün betonlaşma

olduğu telkin ediliyorsa, bunu olduğu gibi kabul eder. Nükleer enerji en iyi üretim tekniğidir denildiğinde de bunu kabul eder (Sayfa 86: Resim 4.4.10. Havada Bulut Yok!).

Liderler, manipülatif konuşmalar yaparak toplumun sorgulamasının gereksiz olduğu inancıyla yaşamasını isterler. Kendi liderliklerinin kitleler için kurtuluş yolu olduğu düşüncesi hakimdir. Sahip oldukları gücün ilahi bir anlamı olduğu gayesiyle hareket ederler (Sayfa 87: Resim 4.4.11. Geçit Yok!). Liderlerin eleştirilmeleri durumda halk, tanrının gazabına uğrama korkusuna koşullandırılır. Lideri eleştirmek ya da sorgulamak, tanrıyı sorgulamakla eş değer tutulmaktadır ki korku bütün toplumu sarsın (Sayfa 88: Resim 4.4.12. İtaat Et!). Egemen olma ülküsüyle varlık gösteren liderler, korku imparatorlukları kurmaktadır. Kitleler korku duydukları liderler tarafından yönetilseler de bundan rahatsız olduklarını ifade edemeyecek durumdadırlar.

4.4.Uygulama: Poster Serisi

Eser metin çalışmasında yer alan posterler, dijital ortamda 29,7x42 cm boyutunda, 12 adet üretilmiştir. Manipülasyonla oluşturulan bu grafik tasarım ürünleri, yapay bir şekilde yapılandırılan korku duygusunun temsillerini içermektedir. Posterlerin pek çok müdahale içiren teknik özelliği gibi kolektif korkunun üretimi de manipülasyona dayanır. Toplumdaki korku duygusunun sürekliliği için yaratılan illüzyon, anlamsal olarak posterlerde de yaratılmak istenmiştir.

Posterlerde ağırlıklı olarak siyah ve kırmızı renkler kullanılmıştır. Bu renklerin korku duygusunu pekiştiren olumsuz çağrışımlarından yararlanılmıştır. Siyah; acı, keder, karamsarlık ya da isyan gibi anlamları, uyarıcı olan kırmızı ise; sıcak, ateş, kan gibi kavramlarla bağlantısının yine acı veren, tedirgin ve tahrip edici etkisi dolayısıyla kullanılmıştır. Bu şekilde izleyicinin rahatsız ve tedirgin olması amaçlanmış, korku duygusunun bir grafik tasarım ürünü olan poster vasıtasıyla aktarımı sağlanmıştır. Posterin dolaysız anlatım gücü, korkuyla ilişkili mesaj ve estetik değeri doğrudan yansıtmaktadır dolayısıyla konuyla bütünlük sağlayan bir tercihtir.

Posterlerde yer alan tipografik öğeler, serifsiz karakterlerden oluşmaktadır. Ayrıca karakterlerin tahrip edilmiş yapıları, belirsizlikten kaynaklı tedirgin ve rahatsız edici hissiyat için seçilmiştir. Yazılar diğer unsurlara göre daha küçük kullanılmıştır. Bu şekilde posterlerin odak noktasını görseller oluşturmuştur. Sloganlar bazı

posterlerde görselin doğrudan anlamına bazı posterlerde ise dolaylı anlamına vurgu yapmaktadır. Başlıklar, dil düzeyi bakımından çoğunlukla emir kipinde kullanılmış, yine bu sayede karşı tarafı rahatsız eden, öfkeliendiren ve korkutan bir üslupta kullanılmıştır.

Renklerin ve tipografinin korkuyu çağrıştırmasının yanında, görsellerin bazı yerlerde belli belirsiz ve zarar görmüş olmaları da bu duyguyu güçlendirmektedir. Kullanılan fotoğraflar bazı posterlerde neredeyse amorf yüzeylere dönüşmüştür. Yer yer belirsiz bu imgelerle, ansızın beliren endişe halinin izleyicide ortaya çıkması istenmiştir.

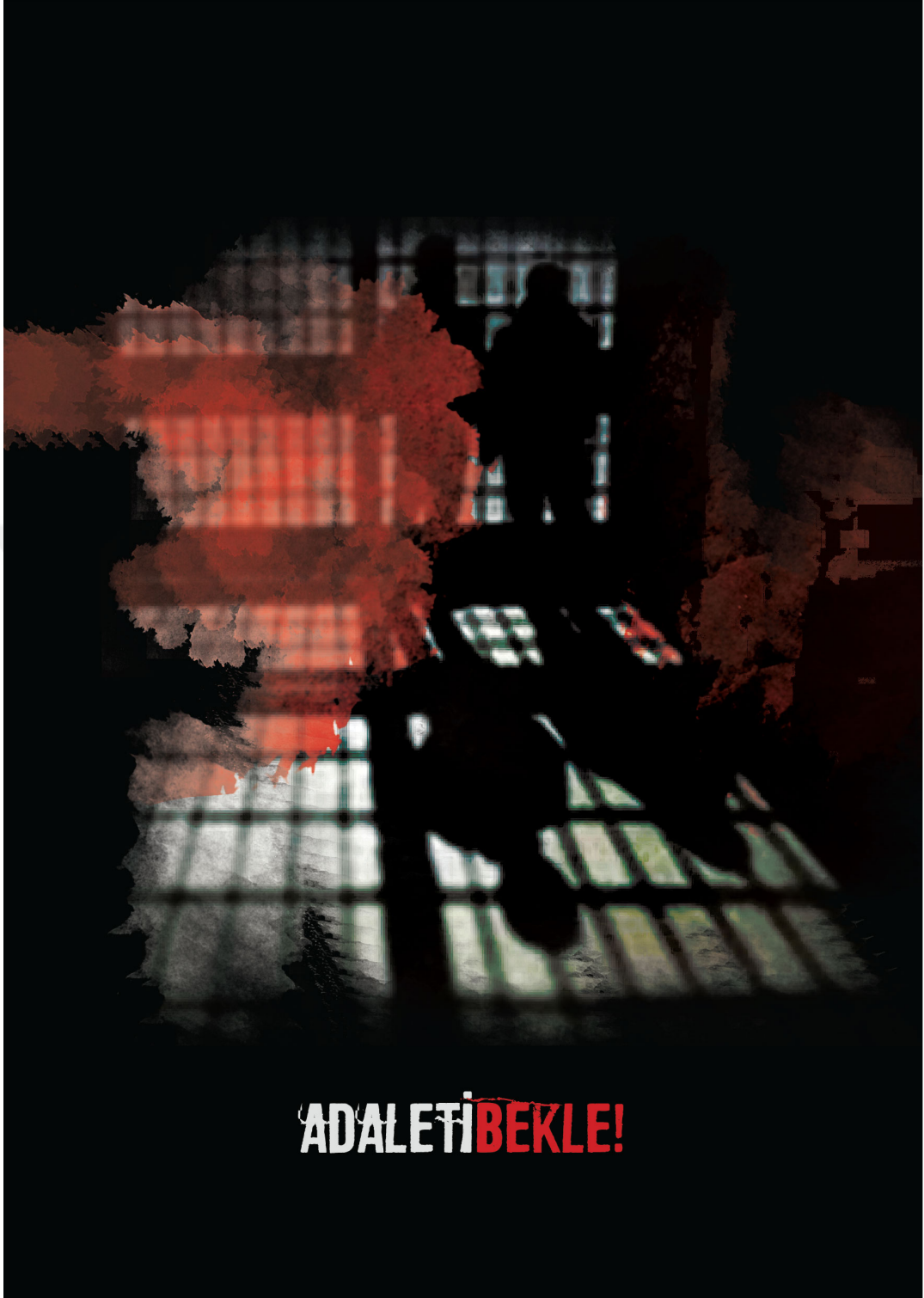
Resim 4.4.1. Başak Çakmak, Güvende Değilsin! 2019.

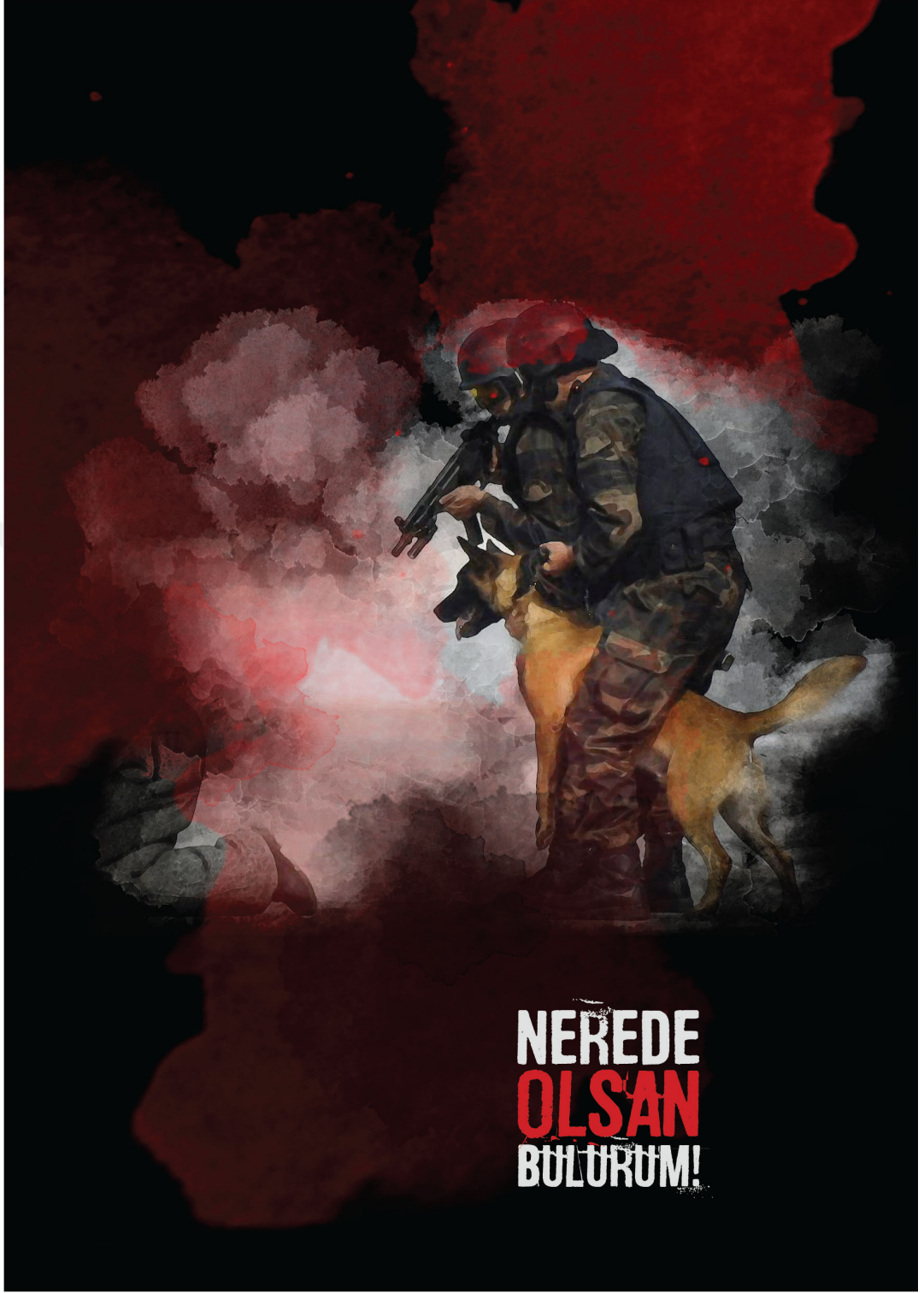
Resim 4.4.2. Başak Çakmak, Mülteciler Hoş Geldiniz, 2019.

Resim 4.4.3. Başak akmak, Geleceğin Benim! 2019.

Resim 4.4.4. Başak Çakmak, Adaleti Bekle! 2019.

Resim 4.4.5. Başak Çakmak, Nerede Olsan Bulurum! 2019.

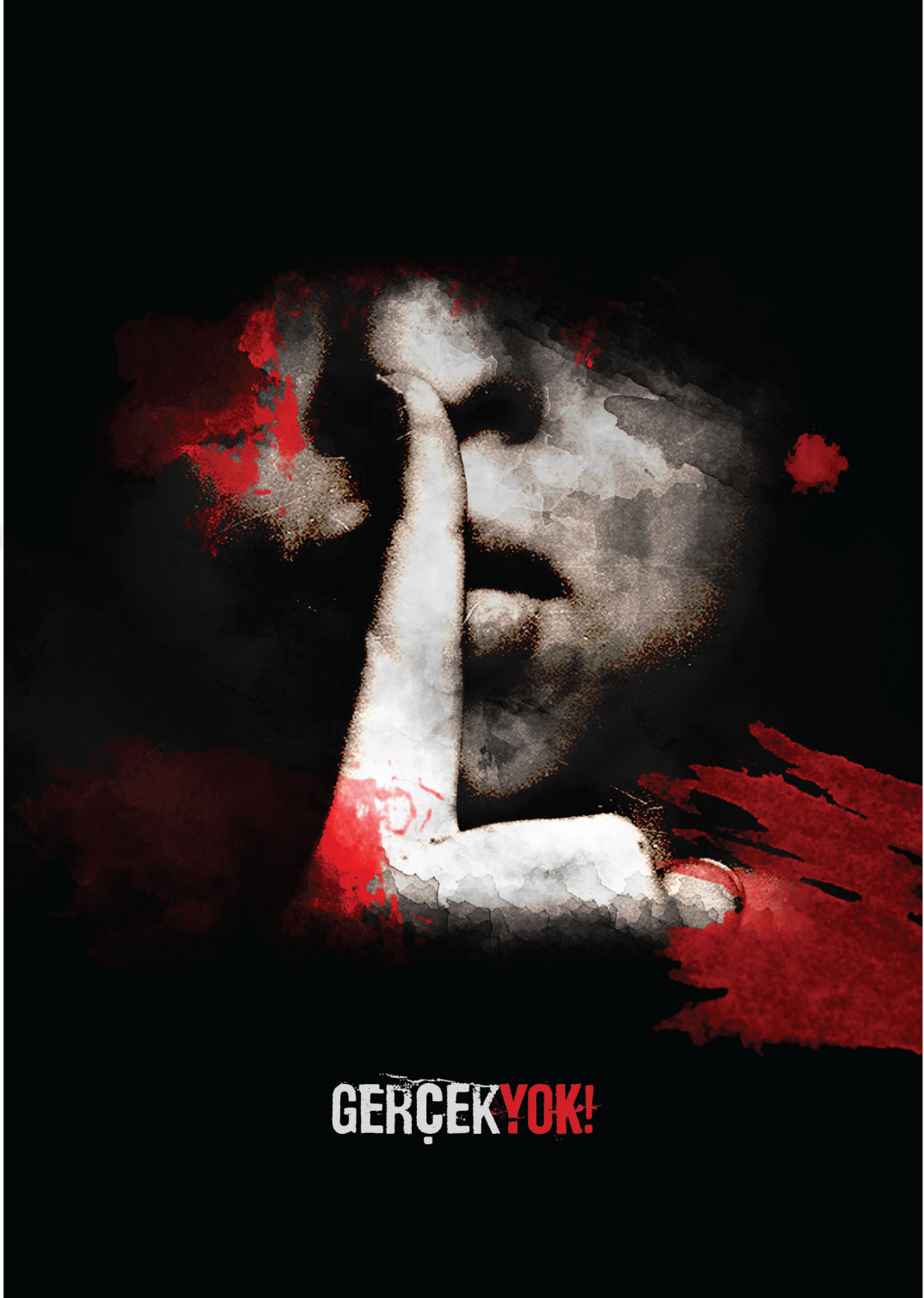
Resim 4.4.6. Başak Çakmak, Sınırı Geçme! 2019.

Resim 4.4.7. Başak Çakmak, Karşı Gelme! 2019.

Resim 4.4.8. Başak Çakmak, Hoş Gelmedin! 2019.

Resim 4.4.9. Başak Çakmak, Gerçek Yok! 2019.

Resim 4.4.10. Başak akmak, Havada Bulut Yok! 2019.

Resim 4.4.11. Başak Çakmak, Geçit Yok! 2019.

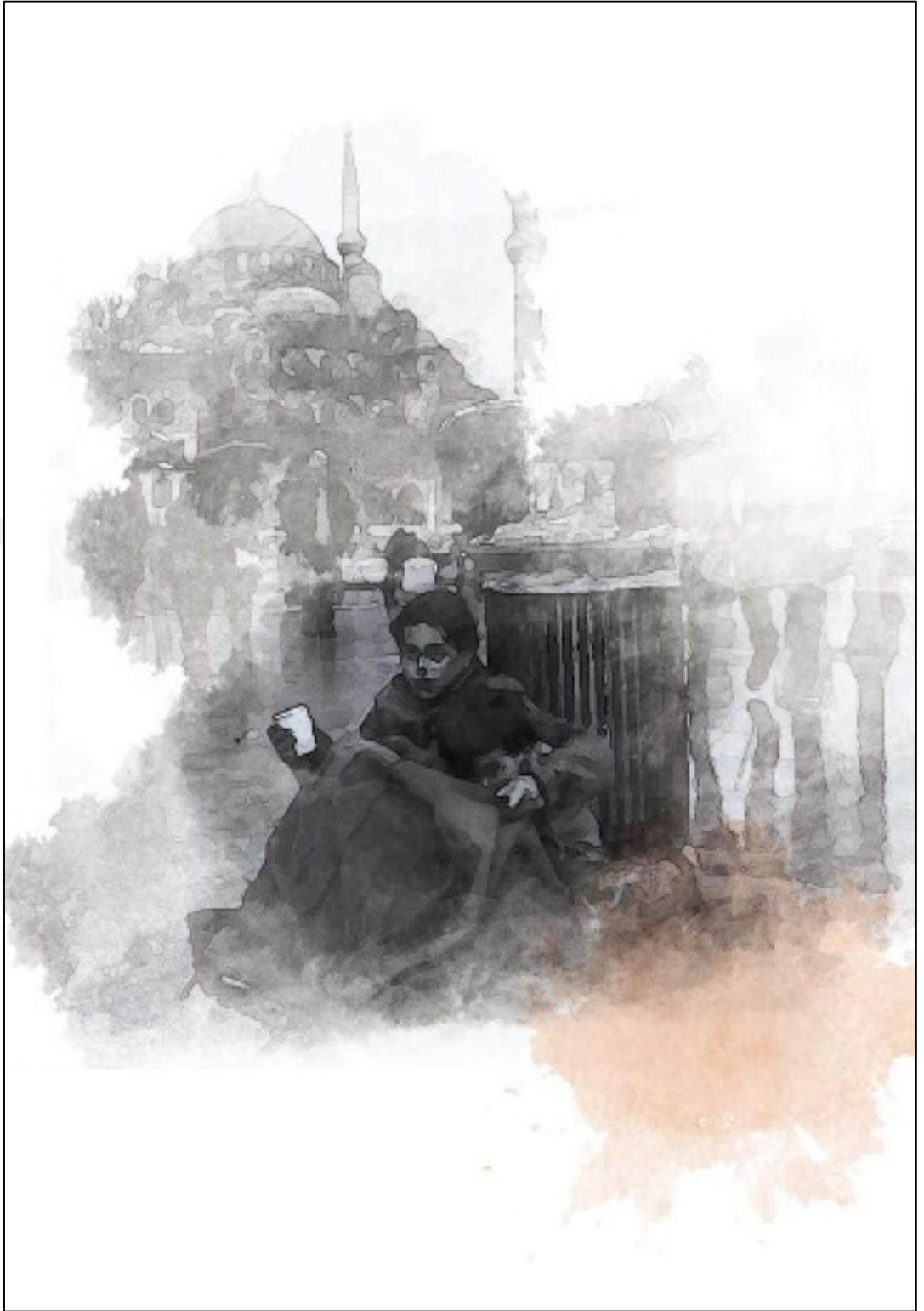

Resim 4.4.12. Başak Çakmak, İtaat Et! 2019.

4.5.Eskizler

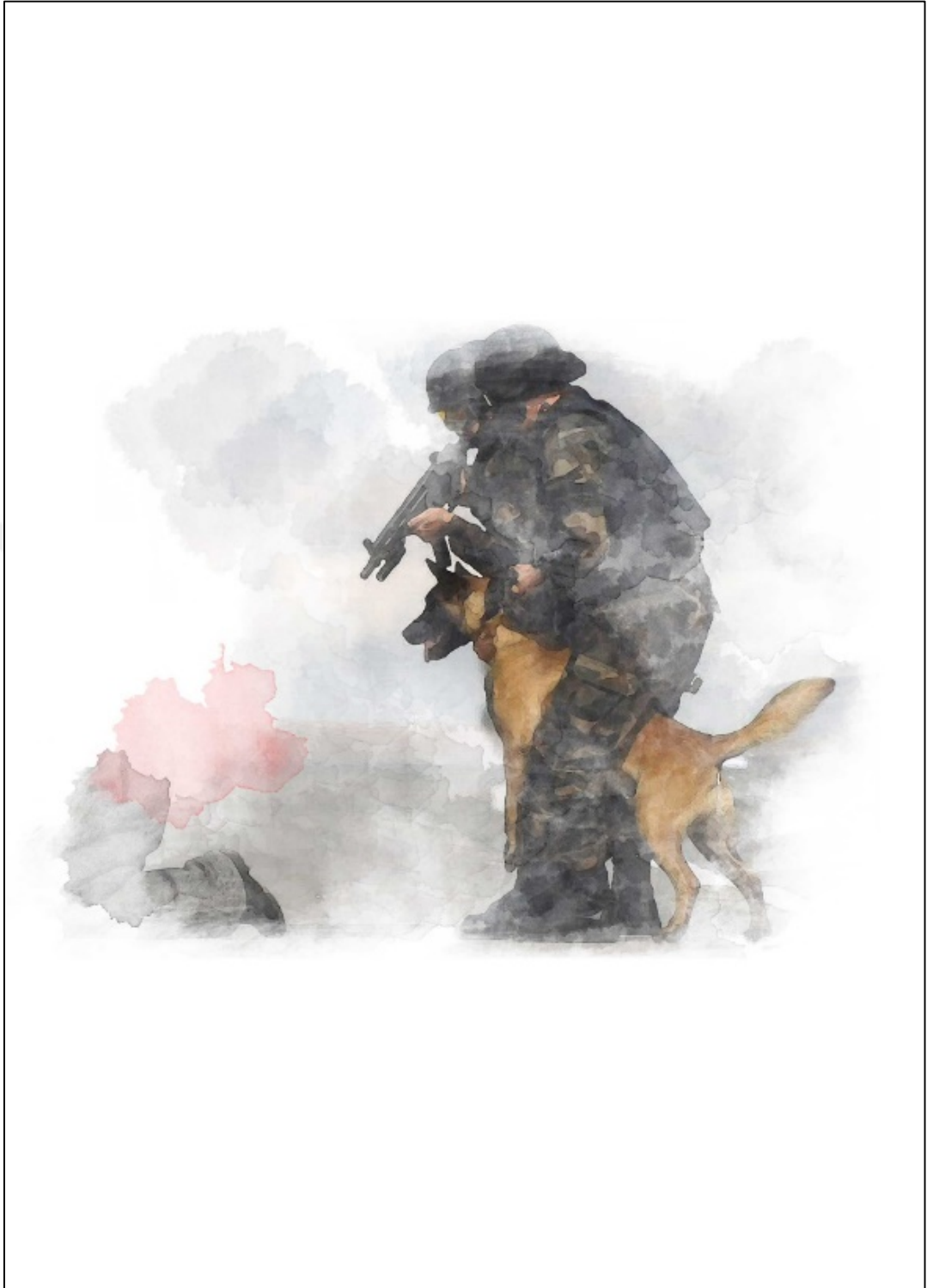
Resim 4.5.1.

Resim 4.5.2.

Resim 4.5.3.

Resim 4.5.4.

Resim 4.5.5.

Resim 4.5.6.

Resim 4.5.7.

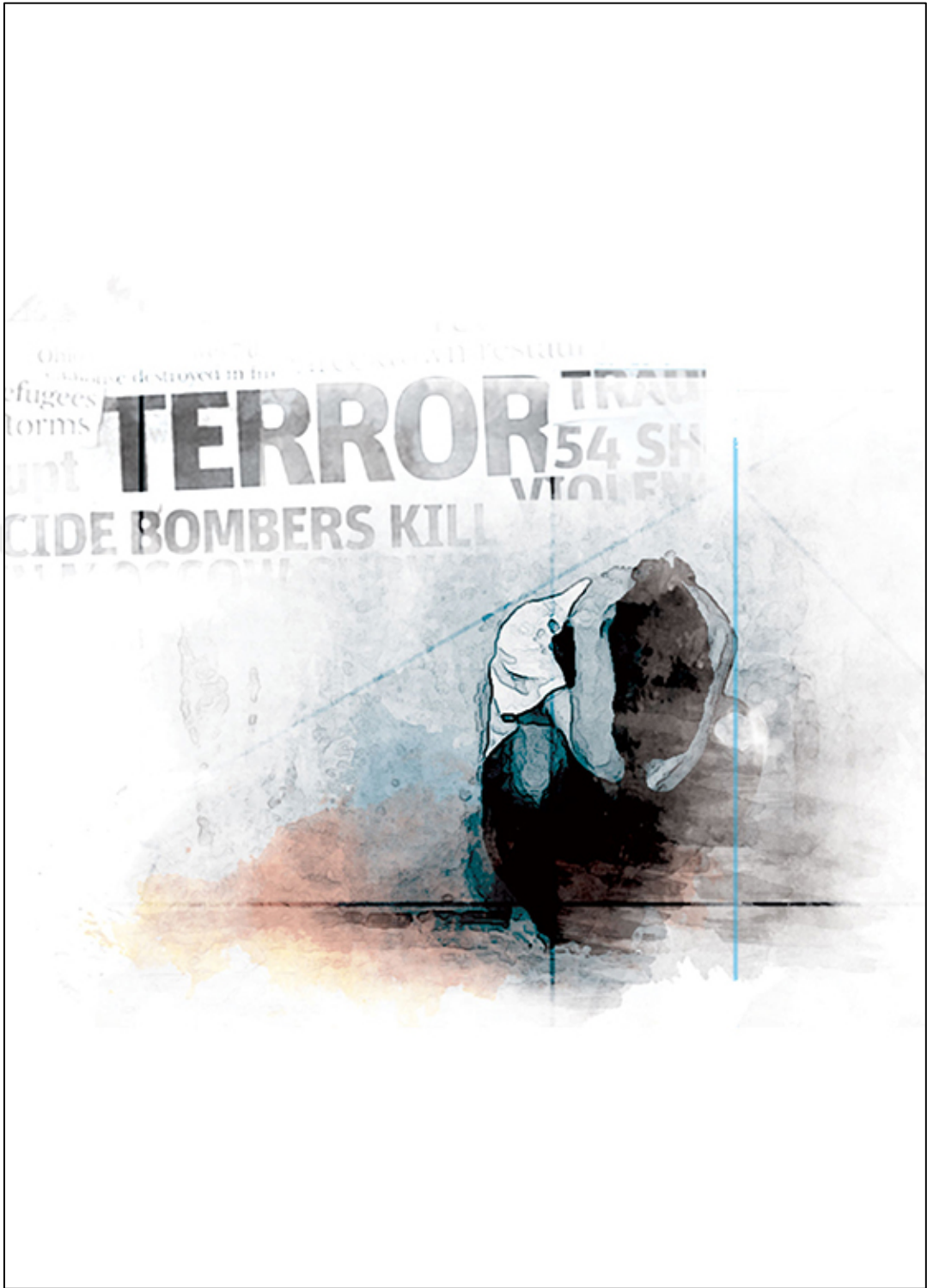
Resim 4.5.8.

Resim 4.5.9.

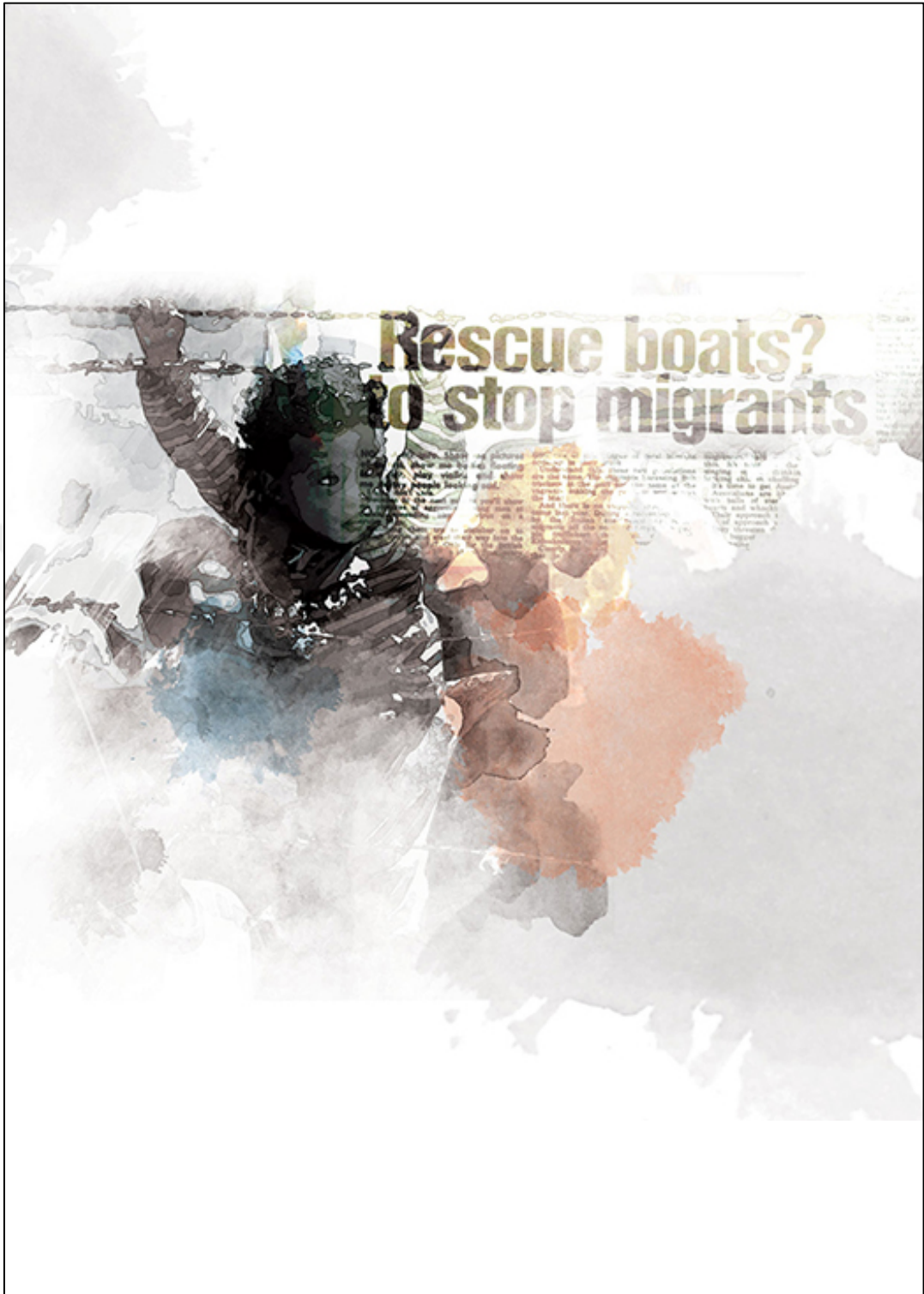
Resim 4.5.10.

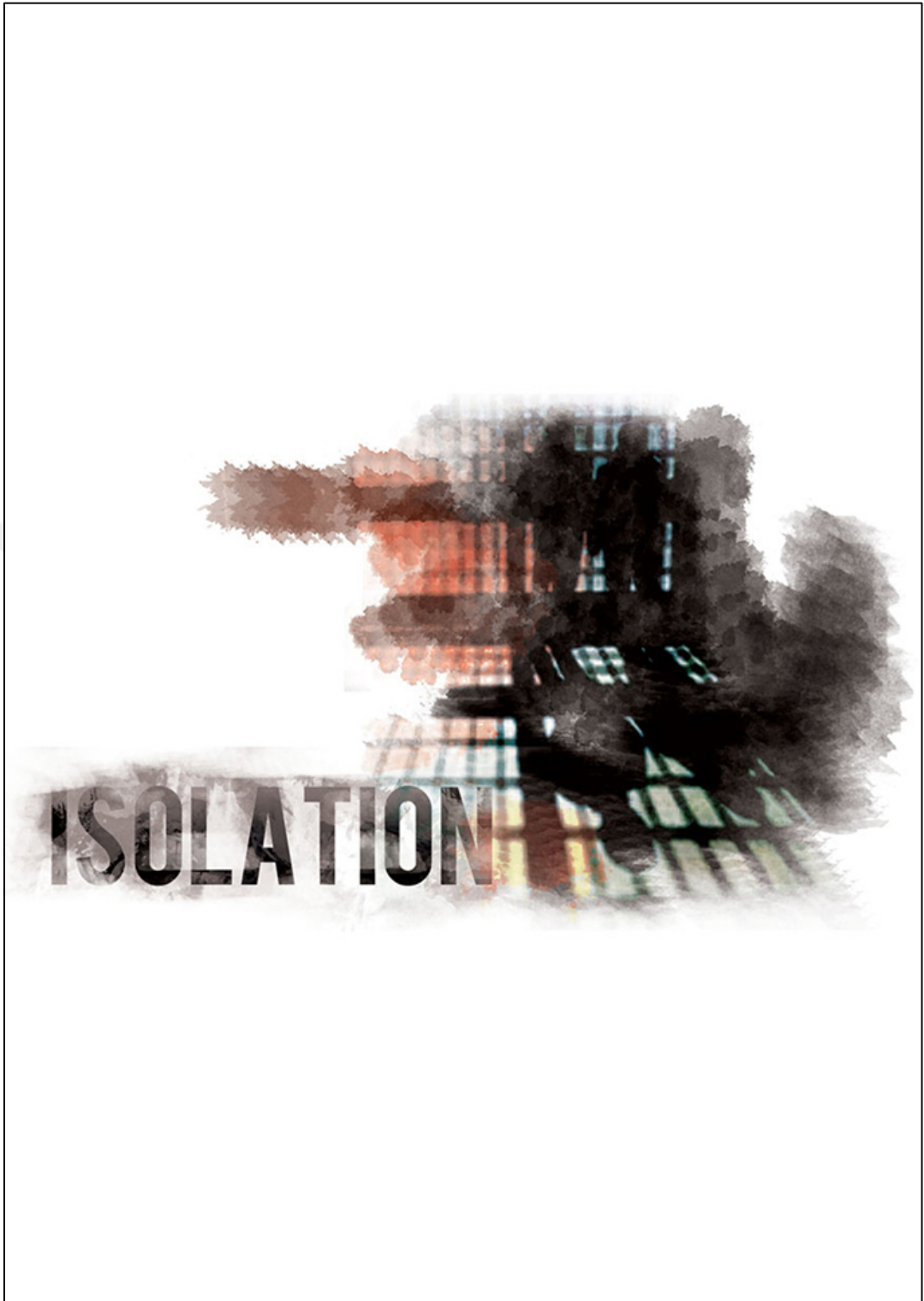
Resim 4.5.11.

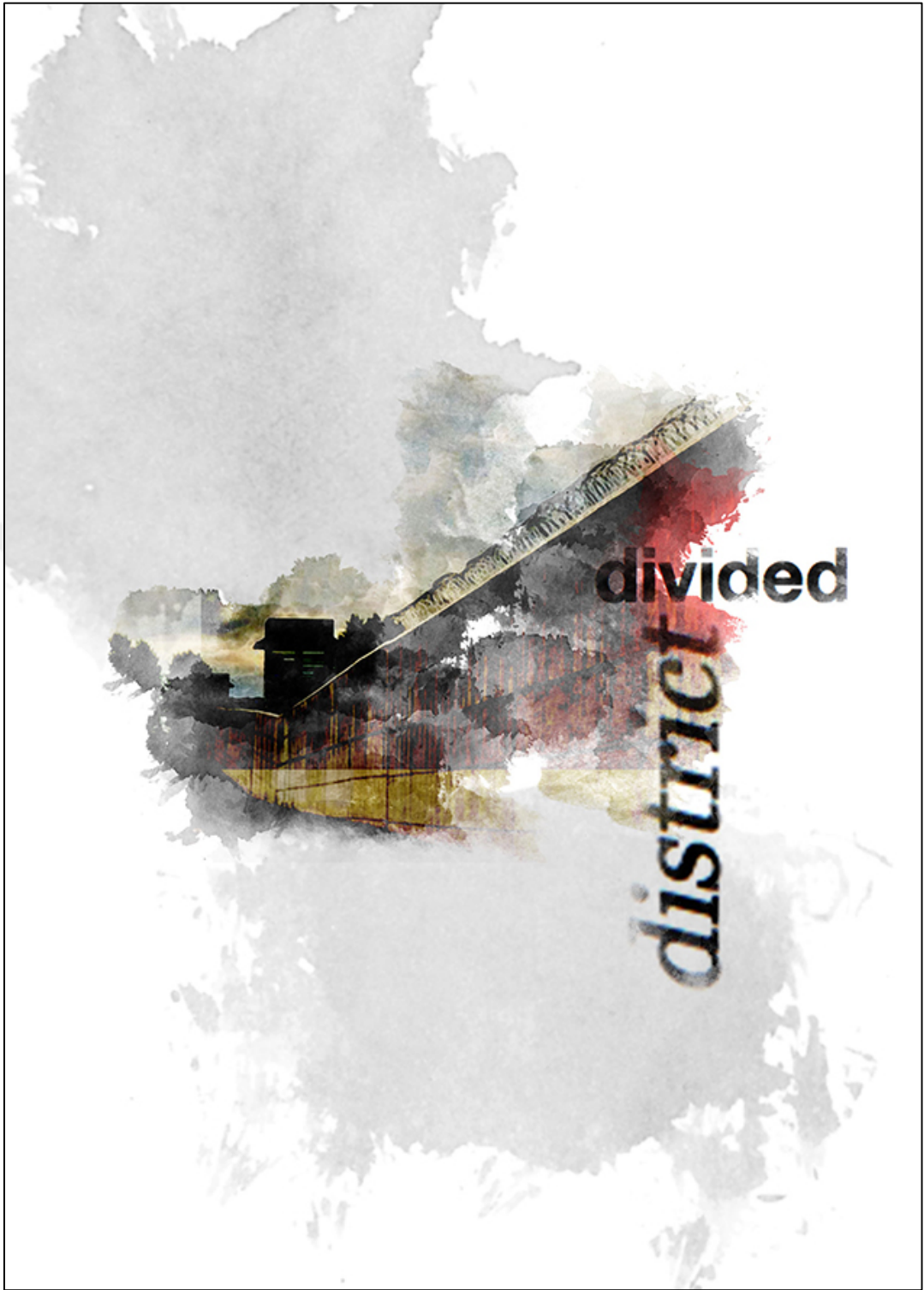
Resim 4.5.12.

Resim 4.5.13.

Resim 4.5.14.

Resim 4.5.15.

Resim 4.5.16.

Resim 4.5.17.

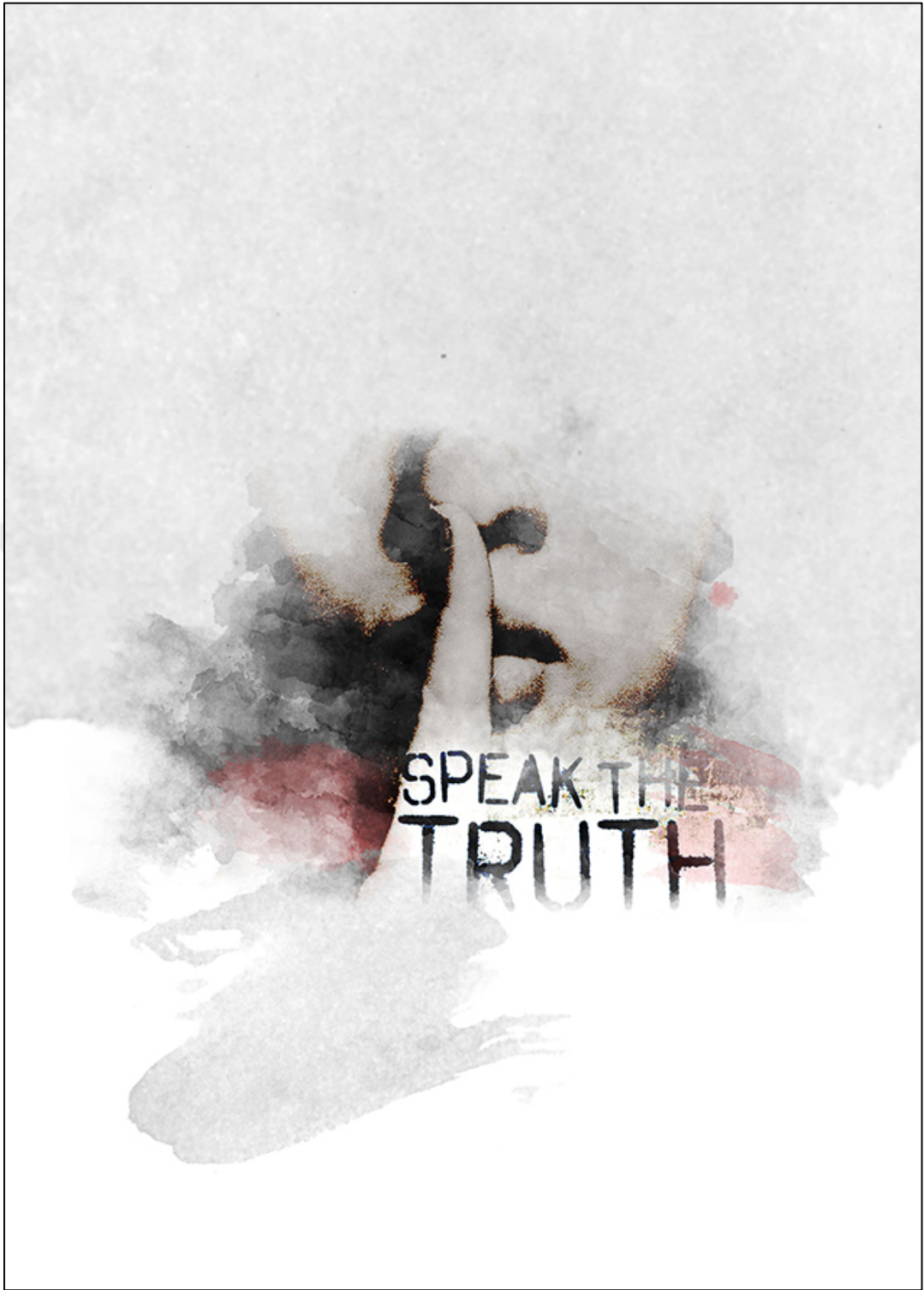
Resim 4.5.18.

Resim 4.5.19.

Resim 4.5.20.

Resim 4.5.21.

Resim 4.5.22.

Resim 4.5.23.

Resim 4.5.24.

Resim 4.5.25.

Resim 4.5.26.

5. BÖLÜM

SONUÇ

“Toplumsallaşmış Korkunun Grafik Anlatımı” isimli bu tezde günümüz toplumsal yaşamını şekillendiren, kurgusal korku üretiminin yansımaları üzerinde durulmuştur. Korku, insanoğlunun hayatta kalmasını sağlayan en temel duygusu ve günümüz toplumsal yaşamında davranışları büyük ölçüde belirleyen bir duygudur. Korku, sonradan öğrenilebilir bir şey olsa da beklenmeyen ve öngörülemeyen bir durumla karşılaşıldığında insan zihninin odaklanmasını sağlamaktadır.

Başka bir deyişle, bugün yaşadığımız korkuların çoğu; hayal gücümüzü ve korkularımızı şekillendiren kişisel deneyimlerimizden kaynaklanmamaktadır. Korku duygusu, insanın ezeli rakibi olmasına rağmen bu duygu dışarıdan gelebilecek müdahalelere açıktır. Modern dünyanın insanları manipülatif korkunun yarattığı tehdit ortamında yaşamaktadır. Bu ortaya koymaktadır ki korku duygusu günümüzde toplumu yöneten ve de yönlendiren, kolektif bir harekete dönüşmüştür. Terör korkusunun kitlesel bir korkuya dönüşmesi buna iyi bir örnektir.

Korktuğumuz şey, gördüğümüz, duyduğumuz ve nesnel olarak ayırt ettiğimiz şeydir. Bunu sözlü olarak ifade edebildiğimiz gibi davranışlarımızla da ifade ederiz. Bu, yükseklikten ya da bazı hayvanlardan korkmak şeklinde nesnelleştirilebilir. Fakat nesnesi olmadığı zamanlarda korku yerine kaygıdan bahsedilir. Nesnesiz bir korkma ise kolayca ifade edilebilen bir şey değildir. Nesnesi belirsiz korkular üzerinde durulan bu tezde, toplumda artan güvenlik önlemleri neticesinde oluşan tedirginlik ve gerginlik gibi duyguların kolektif bilinci yöneten duygular olduğu görülmektedir. Çıkış noktası her ne kadar saf korku duygusuymuş gibi düşünülse de bu çalışma, ortaya koymaktadır ki korkularımız kaygı düzeyinde yaşama biçimleri üretmektedir. Buna şu açıdan karşı çıkanlar olabilir: “İnsan hayatı kolay değildir ve de yeterince korkutucudur”, içinde yaşanan zaman dilimi onu kendisini korumak adına temkinli bir yapıya dönüştürmüştür. Bu doğrudur fakat günümüzde yaratılmak istenen korku bu türden bir korku değildir. Bu çağda yaşamsal korkuları olan biri; özgürlük, haysiyet, sağlık, sosyal statü ve yaşamın kendisiyle ilgili önemli şeyleri kaybetmekten korktuğunu ifade eder. Sadece kendisi için değil, değer verdiği insanlar adına da korkar. Elbette ki insan tehlikelere karşı kendisini ve de önemsediklerini korumak ister.

İnsan; sağlığının bozulmasından, ekonomik olarak zor durumda kalmaktan, itibarını yitirmekten ya da ölmekten korkar. Fakat bütün bunlar insan korkmasa da gerçekleşmesi muhtemeldir. Aşırı korku biçimleri, normal korkular ve fobik korkular arasında çok ince bir çizgi vardır. Üretilen eserler, bu kritik çizginin doğal olarak oluşmadığı temeline dayanmaktadır. Eserlerin bu anlamdaki katkısı, yaşadığımız dünyada korkulması gereken pek çok şeyin yapay olarak üretilen korkulara ait olduğu yönündedir. Posterlere konu olan korku duygusunun yoğunluğu, korkulan şeyden kaçma ve yüz yüze gelmekte zorluk çekme gibi korkunun şiddetini belirleyen unsurlar kurmacadır. Bu korkular, sistem tarafından kurgulanmaktadır. Günümüz insanı, doğaya verdiği zararın kalıcı olmasından ya da yolda yürürken bir saldırıya hedef olmaktan korkmaktadır. Bu korkma halinin süreklilik içermesi arzu edilen şeydir. Burada yaratılmak istenen; insanın bilinmeyene karşı hissettiği temel korku duygusunun, toplumsal kaynaklı korkulara dönüştürülmesidir.

Posterlerde gösterilenler; birey toplumsal güçlerin sağlıklı, koruyucu kolektif gücünden faydalanamamaktan korkmaktadır şeklinde de algılanabilir. Buna alternatif olarak bireyin yabancılaştığı toplumsal güçler, onun üzerinde baskı yaratmakta ve korkutmaktadır. Resmi makamlar, üniformalılar, hükümeti temsil edenler ya da emniyet güçleri gibi toplumsal gücü temsil eden yapılar neredeyse bütün toplumun korktuğu yapılarıdır. Bunun yanında posterler; terör korkusu, savaş korkusu, egemen güç korkusu gibi ortaklaşa toplumsal korkuları betimlemekte; korkunun yaşanmadığı zamanlarda ise huzursuzluk halinin devam ettiğini vurgulamaktadır.

Bu eserler; toplumları etkisi altına alan küresel kaygı ortamıyla, dünyanın evrensel bir korku imparatorluğuna dönüştürüldüğünü akla getirmektedir. İnsan ne kadar korkmamak istese de korkunun onu bu tip bir illüzyonla sardığı gerçeğini görsel yolla ifade eder. Bu araştırma göstermektedir ki insanın sahip olduğu temel korkular, yapılandırılan toplumsal korkulara dönüşmüştür. Tanrı korkusu, iktidar korkusu, mahalle korkusu ve gelecek korkusu gibi bilindik korkular toplumlarda baskın hale gelmiştir. Yine ortaya çıkarmaktadır ki kitlelerin yaşadığı dini, politik ve ekonomik buhranlar onların ortak korkularıdır. Devlet tarafından sistematik bir şekilde denetlenen, gözetlenen insanlar ilişkilerini kurarken bu ihtimali göz önünde bulundurmamak zorundadırlar. Vatandaş devletin nesnesi olduğu düşüncesine alıştırılmıştır ve devletin kitle iletişim araçlarını kullanarak yaptığı yumuşak gözetime izin vermesi sağlanmışır.

Sonuç olarak; hem kavramsal hem de günümüz görsel sanatındaki araştırmalar ışığında yürütölen bu eser metni ve grafik tasarım ürünü olan posterlerde, korku duygusunun toplum bilincini yönlendirici gücü ortaya konmaya çalışılmıştır. **Eserlerin tamamı;** korku üreten toplumsal güce uyumlanmanın, ona boyun eğmenin, ona karşı sessiz kalmanın, kendini güvende hissetmemenin fakat buna rağmen korkmuyormuş gibi yaşamının yansımalarını içermektedir.

Posterlerdeki korkuyu çağrıştıran imgeler, izleyicide korku ve kaygı duygularını ortaya çıkartmak amacıyla kullanılmıştır. Bunun için özellikle görsellerin belli belirsiz ve tahrip edilmiş illüstratif görünümünden faydalanılmıştır. Kullanılan yazı tipiyle de bu grafik üslup desteklenmiştir. **Posterlerin anlatı yapısı;** korku ve kaygı atmosferinde yaratılmıştır. Siyah ve kırmızı renklerinin olumsuz anlamları kullanılmış dolayısıyla acı verici, tedirgin edici yıkıcı etkinin oluşması istenmiştir. Ayrıca anlatı yapısı korku duygusunun hayatta kalma mücadelesini destekleyen acı, keder ve ölüm gibi olgularından meydana gelmiştir.

Eserlerde kullanılan fiziksel mekân; arka plandaki diğer unsurların yer aldığı yüzey siyahtır. Siyah, bilinen olumsuz anlamlarının yanında gerçeği gizler ve belirsizlik anlamı katar. Ansızın beliren endişe halini ortaya çıkartır. Buna siyah arka planla birlikte bazı posterlerdeki belirsiz yüzeyler de eşlik etmektedir. Bu şekilde fiziksel mekân olarak gerçekdışı bir çevreden yararlanılmak istenmiştir.

Posterlerin dil düzeyi; emir kipindeki sloganlardan oluşmuştur. Burada başlıkların içerdiği alt anlamlar sayesinde izleyicide kaygı ve korku duyguları yaratılmak istenmiştir. Özellikle bazı posterlerin dolaylı anlam içeren dil düzeyiyle bu hissiyat pekiştirilmiştir.

KAYNAKÇA

- Akış, Y. (2015). *Søren Kierkegaard'da Kaygı Kavramı*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Akın, D. (2009). Kitle İletişim Araçlarında Yaratılan Mitlerde Korku Kullanımının Amaç ve Sonuçları Reklâmlar Üzerine Bir İnceleme. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 1(2), 80-102.
- Aktaş, E. (2017). Kendimiz Olmaya Devam Ediyoruz. *Mukavemet*(1), 45.
- Akyüz, Y. (2014). Korku Ütopyalarında Din Algısı. *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*(37), 71-94.
- Andre, C. (2016). *Korkunun Psikolojisi*. (İ. Yerguz, Çev.) İstanbul: Say Yayınları (2015).
- Appadurai, A. (2008). *Küçük Sayılardan Korkmak : Öfkenin Coğrafyası Üzerine Bir Deneme*. (F. B. Aydar, Çev.) İstanbul: Timsah Kitap.
- Armfield, J. M. (2007). Understanding animal fears: a comparison of the cognitive vulnerability and harm-looming models. *BMC Psychiatry*, 1-12.
- Avcı, S. (2014). Bilimsel Renk Bilgisinin Resim Sanatındaki Yansımaları. *Yedi: Sanat, Tasarım ve Bilim Dergisi*, 53-67.
- Büyükaşahin, T. (2013). *Korku - Hedef Belli: Korkun ve Susun!* İstanbul: Aya Kitap.
- Basat, O. (2016). Edmund Burke'de Muhafazakâr Korku. *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(6), 119-129.
- Bauman, Z. (2013). *Postmodernlik ve Hoşnutsuzlukları*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bauman, Z. (2016). *Cemaatler: Güvenli Olmayan Bir Dünyada Güvenlik Arayışı*. (N. Soysal, Çev.) İstanbul: Say Yayınları.
- Bauman, Z., & Lyon, D. (2016). *Akışkan Gözetim*. (E. Yılmaz, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları (2013).
- Baydar, A. (1999). *Kur'an açısından Korku ve Büyü*. İstanbul: Beyan Yayınları.
- Bentham, J., Pease-Watkin, C., Werret, S., Çoban, B., & Özarslan, Z. (2016). *Panoptikon: Gözün İktidarı*. (B. Çoban, & Z. Özarslan, Çev.) İstanbul: Su Yayınevi (2008).
- Bewes, T. (2008). *Şeyleşme: Geç Kapitalizmde Endişe*. (D. Soysal, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.
- Bon, G. L. (1997). *Kitleler Psikolojisi*. (Y. Ender, Dü.) İstanbul: Hayat Yayıncılık.
- Cüceloğlu, D. (2016). *İnsan ve Davranışı*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Canetti, E. (2006). *Kitle ve İktidar*. (G. Aygen, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları (1998).
- Clark, G., & Rock, A. (2016). Processes Contributing to the Maintenance of Flying Phobia: A Narrative Review. *Frontiers in Psychology*, 1-21.
- Çakır, B. (2007). Belirsizlik ve Korkunun Yeni Düzenin Oluşmasına Katkısı. *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Konferansları Dergisi*(36), 63-82.
- Çakır, M. (2015). *İnternette Gösteri ve Gözetim: Eleştirel Bir Okuma*. Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Çetin, H. (2012). *Korku Siyaseti ve Siyaset Korkusu*. İstanbul: İletişim Yayınları.

- Çimen, F. (2010). Sanat Eserlerinde Korku İmajı ve Korku Duygusu Yenebilmede Sanatın Rolünün İrdelenmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(31), 295-309.
- Dağ, İ. (1999). Psikolojinin Işığında Kaygı. *Doğu Batı Düşünce Dergisi*(6), 181-189.
- Dijk, J. V. (2016). *Ağ Toplumunu*. İstanbul: Kafka, Epsilon Yayıncılık.
- Dolgun, U. (2015). *Şeffaf Hapsihane Yahut Gözetim Toplumunu: Küreselleşen Dünyada Gözetim, Toplumsal Denetim ve İktidar İlişkileri*. İstanbul: Ötüken.
- Duhm, D. (2009). *Kapitalizmde Korku*. (S. Şölçün, Çev.) İstanbul: Kırmızı Yayınları (2009).
- Dursun, Ö. (2017). Amigdala: Savaş ya da kaç. *Mukavemet*(1), 24-25.
- Eren, A. (2005). Korku Kültürü, Değerler Kültürü ve Şiddet. *Aile ve Toplum Eğitim - Kültür ve Araştırma Dergisi*, 2(8), 23-35.
- Furedi, F. (2014). *Korku Kültürü*. (B. Yıldırım, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları (1998).
- Gall, A. L. (2012). *Anksiyete ve Kaygı*. (İ. Yerguz, Çev.) İstanbul: Dost Kitabevi Yayınları (2006).
- Garcia, R. (2017). Neurobiology of fear and specific phobias. *Learning & memory*, 462-471.
- Gençöz, T. (1998). Korku: Sebepleri, Sonuçları ve Başetme Yolları. *Kriz Dergisi*, 6(2), 9-16.
- Gombrich, E. (1997). *Sanatın Öyküsü*. (Ö. E. Erol Erduran, Çev.) İstanbul: Remzi Kitabevi.
- İlbar, Z. (1994). Kültür ve Stres. *Kriz Dergisi*, 2(1), 177-179.
- Küçüköner, M. (2005). Sanatta İmge, Simge ve Gösterge İlişkilerine Bir Bakış. *Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Sanat Dergisi*, 76-82.
- Kabakçı, G. Z. (2012). Eğitimli Kadınların Gündelik Hayatını Kuşatan Korkular. *İletişim Araştırmaları*, 10(1.2), 47-76.
- Kierkegaard, S. (2015). *Korku ve Titreme*. (İ. Kapaklıkaya, Çev.) İstanbul: Araf Yayınları.
- Krishnamurti, J. (2012). *Korku Üzerine*. (A. Tatlıer, Çev.) İstanbul: Ayna Yayınevi (2012).
- Kristeva, J. (2014). *Korkunun Güçleri: İğrençlik Üzerine Deneme*. (N. Tural, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları (2004).
- Kur'an. Bakara Suresi, Ayet 40.
- Kur'an. Enbiya Suresi, Ayet 49.
- Kur'an. Mülk Suresi, Ayet 12.
- Kur'an. Müminun Suresi, Ayet 52.
- Kur'an. Nisa Suresi, Ayet 1.
- Loken, E. K., Hettema, J. M., Aggen, S. H., & Kendler, K. S. (2014). The structure of genetic and environmental risk factors for fears and phobias. *Psychol Med.*, 1-20.
- Manay, F. (2011). Kaygı Kavramı. *Toplum Bilimleri*, 5(9), 201-211.
- Mukavemet. (2017). Sokağın Endişeleri Ses Veriyor. (1), 37.
- Nesin, A. (2016). *Korkudan Korkmak* (9 b.). İstanbul: Nesin Yayınevi.

- O'Gorman, F. (2016). *Kaygı - Edebi ve Kültürel Tarihi*. (P. Akkoç, Çev.) İKÜ Yayınevi.
- Olgun, U. (2015). *Şeffaf Hapishane Yahut Gözetim Toplumu: Küreselleşen Dünyada Gözetim, Toplumsal Denetim ve İktidar İlişkileri*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Polat, S. (2012). *Korkunun Efendileri*. İstanbul: Kibele Yayınları.
- Reich, W. (1979). *Faşizmin Kitle Ruhu Anlayışı*. (B. Onaran, Çev.) İstanbul: Payel Yayınları (1975).
- Salecl, R. (2011). *Kaygı Üzerine*. (B. E. Aksoy, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.
- Sorokin, P. A. (1997). *Bir Bunalım Çağında Toplum Felsefeleri*. (M. Tunçay, Çev.) İstanbul: Göçebe Yayınları.
- Steimer, T. (2002). The biology of fear- and anxiety-related behaviors. *Dialogues in Clinical Neuroscience*, 231-249.
- Svendsen, L. F. (2017). *Korkunun Felsefesi*. (M. Erşen, Çev.) İstanbul: Redingot Kitap (2017).
- Şatır, S. (2004). *Başlangıçta Bilgisizlik ve Korku Vardı - Düşünmenin Öyküsü*. İstanbul: Pan Yayıncılık.
- Şentürk, Ü. (10-15 Eylül 2007). Modern Toplumların Öne Çıkan İki Sorunsalı: Güvensizlik ve Kaygı. *Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi (ICANAS38)* (s. 717-737). Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu.
- Wani, A., Ara, A., & Bhat, S. A. (2014). Blood Injury and Injection Phobia: The Neglected One. *Behavioural Neurology*, 1-7.
- Yürür, F. (2015). *Bilimkurgu Sinemasında Güncel Korkuların Yansıması: Post Apokaliptik Filmler, Yüksek Lisans Tezi*. T.C. Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Radyo Televizyon ve Sinema Anabilim Dalı, Kocaeli.
- Yaldır, H., & Kiraz, S. (2008). Nedensellik, Bilim ve Metafizik. *Kaygı: Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi*(11), 147-163.
- Yentür, H. (2016). *Animasyonda Korkunun Temsili ve Örnek Bir Uygulama Filmi, Yüksek Lisans Tezi*. Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, Eskişehir.
- Zadeoğlu, S., & Sağır, A. (2013). Göğü Delen Adam: Papalagi. *Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi*, 2(3), 328-333.
- Zeyd, N. H. (2014). *Korku Çemberleri: Kadın Söylemine Dair Eleştirel Bir Okuma*. (H. Afacan, Çev.) İstanbul: Mana Yayınları.

İnternet Kaynakları

- Aktolga, M. (2008, Mart). *aktolga*. 13 Kasım 2018 tarihinde, <http://www.aktolga.de: http://www.aktolga.de/m9.pdf> adresinden alındı
- Artnet News. (2015, Ağustos 31). *Bosch Triptych of Sinful Everyday Life Returns to the Netherlands After 450 Years*. 2018 tarihinde, <https://news.artnet.com: https://news.artnet.com/art-world/bosch-triptych-returns-to-netherlands-329152> adresinden alındı
- Başkanlığı, D. İ. (1997, Nisan 05). <https://kuran.diyamet.gov.tr/>. 29 Ekim 2018 tarihinde, <https://diyanet.gov.tr: https://kuran.diyamet.gov.tr/Tefsir> adresinden alındı

- Bilgin, M. (2016, Temmuz 29). *Biri Bizi Gözetliyor: Gözetim Toplumu Dünyanın Yeni Düzeni Mi Yoksa Eskinin Güncel Bir Yorumu Mu Sorunsalı Üzerinden Türkiye'nin Durumu*. 04 Ağustos 2016 tarihinde, Merbii: <http://merbicreativewriting.blogspot.com.tr/2014/01/gozetim-toplumu-uzerine-bir-makale.html> adresinden alındı
- Bitlislioğlu, B. (2014, Ekim 29). *N'olmuş*. 21 Kasım 2018 tarihinde, <https://www.nolm.us/>: <https://www.nolm.us/105-yil-once-bugun-dogan-ekspresyonist-ressam-francis-bacon/> adresinden alındı
- Clc Publications. (2018, Ekim 15). *kristina-flour-185592-unsplash (1)*. 2018 tarihinde, <https://www.clcpublications.com/>: <https://www.clcpublications.com/resisting-gossip-5-years-later/kristina-flour-185592-unsplash-1/> adresinden alındı
- DNA India. (2016, Kasım 2016). *Pakistani national languishing in Kerala prison*. 2018 tarihinde, <https://www.dnaindia.com/>: <https://www.dnaindia.com/india/report-pakistani-national-languishing-in-kerala-prison-2278418> adresinden alındı
- Dreamicus. (2016, Kasım 12). *The meaning of the dream symbol: Fear*. 2018 tarihinde, <http://dreamicus.com/>: <http://dreamicus.com/fear.html> adresinden alındı
- Erim, G. (2016). *Rengin Psikolojik Etkileri*. 2018 tarihinde, <http://dergipark.gov.tr/>: <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/265739> adresinden alındı
- Kızıgın, M. E. (2016, Nisan 07). *Kaygı nedir? Belirtileri nelerdir?* 13 Ekim 2018 tarihinde, doktorsitesi.com: <https://makale.doktorsitesi.com/kaygi-nedir-kayginin-belirtileri-nelerdir> adresinden alındı
- Le Figaro. (2014, Mayıs 15). *La Turquie en colère au lendemain de la catastrophe minière*. 2017 tarihinde, <http://www.lefigaro.fr/>: <http://www.lefigaro.fr/photos/2014/05/15/01013-20140515ARTFIG00203-la-turquie-en-colere-au-lendemain-de-la-catastrophe-miniere.php> adresinden alındı
- Milliyet. (2018, Nisan 01). *Donald Trump bu kez Twitter'dan tehdit etti!* 2018 tarihinde, <http://www.milliyet.com.tr/>: <http://www.milliyet.com.tr/donald-trump-bu-kez-twitter-dan-dunya-2638948/> adresinden alındı
- My Gaste. (2017, Ocak 22). *ABD'li protestoculara 'Geziciler'den Hükümet düşürme tüyoları*. 2018 tarihinde, <http://www.mygaste.com/>: <http://www.mygaste.com/abdli-protestoculara-gezcilerden-hukumet-dusurme-tuyolari-15175> adresinden alındı
- Ninova, Ü. (2016, Ağustos 08). *Kitle Kültürü, Korku ve Korkuyu Tüketmek*. 12 Kasım 2016 tarihinde, Gaia Dergi: <https://gaiadergi.com/kitle-kulturu-korku-korkuyu-tuketmek> adresinden alındı
- Northend Agent's. (2018, Temmuz 06). *What Impact, if any does the Syrian Crisis have on Black America? By Demetrius Dillard*. 2018 tarihinde, <http://www.northendagents.com/>: <http://www.northendagents.com/impact-syrian-crisis-black-america-demetrius-dillard/rtx1gjc-e1468619101358/> adresinden alındı
- Peçenba, S. (2016, 04 25). *How Turkey's Promise to Stop the Flow of Refugees Is Creating a New Crisis*. 2018 tarihinde <https://www.nytimes.com/>: <https://www.nytimes.com/interactive/2016/04/18/world/middleeast/How->

Turkeys-Promise-to-Stop-the-Flow-of-Syrian-Refugees-Is-Creating-a-New-Crisis.html adresinden alındı

Rsi.ch. (2014, Mayıs 18). *William Hogarth*. 2018 tarihinde, <https://www.rsi.ch:https://www.rsi.ch/rete-due/programmi/cultura/riguardiamoli/William-Hogarth-1260160.html> adresinden alındı

Sezen, B. (21, 03 2016). *Deutsche Welle Türkçe*. 12 Kasım 2016 tarihinde, DW: <http://dw.com/p/1IH06> adresinden alındı

TPZ.AL. (2018, Şubat 14). *Ekonomia e Ruisë dhe fushata elektorale*. 2018 tarihinde, <http://www.tpz.al: http://www.tpz.al/2018/02/14/ekonomia-e-rusise-dhe-fushata-elektorale/> adresinden alındı

Voa News. (2013, Nisan 12). *Turkey Passes Anti-terrorism Law Reform*. 2018 tarihinde, <https://www.voanews.com: https://www.voanews.com/a/turkey-passes-anti-terrorism-law-reform/1640169.html> adresinden alındı

Vsual. (2011, Aralık 02). *Christopher Scott, Put Yourself in Their Shoes*. 2017 tarihinde, <http://vsual.co/: http://vsual.co/category/graphic-design-2/> adresinden alındı

Wannart. (2017, Ekim 26). 21 Kasım 2018 tarihinde, <https://www.wannart.com:https://www.wannart.com/35-000-yillik-magara-resimleri-ve-insanligin-ilk-animasyonlari/> adresinden alındı

Wannart. (26, Ekim 2017). 21 Kasım 2018, <https://www.wannart.com/:https://www.wannart.com/35-000-yillik-magara-resimleri-ve-insanligin-ilk-animasyonlari/> adresinden alındı

Weymann, N. ve Liebherz, S. (2013, 02 28). *Agorafobili panik bozukluk nedir?* 13 Ekim 2018 tarihinde, www.psychenet.de: https://www.psychenet.de/tr/ruhsal-saglik/bilgiler/agorafobili-panik-bozukluk.html adresinden alındı

Yakupoğlu, D. (2016, 06 03). *Korku ve Korku Türleri*. 13 Ekim 2018 tarihinde, www.pisikonet.com: http://www.pisikonet.com/Yazilarimiz-korku-ve-korku-turleri-14.html# adresinden alındı

ÖZGEÇMİŞ

E-Posta Adres : basakcakmak@gmail.com
Telefon (İş) : 02129242444-1448
Adres : Sütlüce Mah. İmrahor Cad. No: 82

Öğrenim Bilgisi

Yüksek Lisans 2009 2011	İSTANBUL BİLGİ ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ/REKLAM TASARIMI (YL) Tez adı: Televizyon Reklamlarında Düz Anlamdan Kopuş: Video Art Tez Danışmanı: ZAFER ARACAGÖK
Lisans 1996 2000	MİMAR SİNAN GÜZEL SANATLAR ÜNİVERSİTESİ GÜZEL SANATLAR FAKÜLTESİ/SERAMİK VE CAM TASARIMI BÖLÜMÜ/ SERAMİK TASARIMI ANASANAT DALI

Görevler

ÖĞRETİM GÖREVLİSİ 2012	HALIÇ ÜNİVERSİTESİ/MESLEK YÜKSEKOKULU/TASARIM BÖLÜMÜ/GRAFİK TASARIMI PR. (TAM BURSLU) (Grafik Tasarım)
---------------------------	---

İdari Görevler

MYO/Yüksekokul Müdür Yardımcısı 2017-2018	HALIÇ ÜNİVERSİTESİ/MESLEK YÜKSEKOKULU
--	---------------------------------------

Ödüller

- Atasay 75. Yıl Logo Tasarımı, Atasay Kuyumculuk, 2012 - İkincilik Ödülü

Dersler

	Öğrenim Dili	Ders Saati
2018-2019		
BİLGİSAYAR II	Türkçe	3
BİLGİSAYAR I	Türkçe	3
BİTİRME PROJESİ	Türkçe	5
TEMEL GRAFİK TASARIM	Türkçe	4
GRAFİK TASARIM II	Türkçe	4
GRAFİK TASARIMI I	Türkçe	4
MULTİMEDYA II	Türkçe	3
MULTİMEDYA I	Türkçe	3

2017-2018

REKLAM ANALİZİ	Türkçe	2
TEMEL GRAFİK TASARIM	Türkçe	4
BİLGİSAYAR II	Türkçe	3
BİLGİSAYAR I	Türkçe	3
BİTİRME PROJESİ	Türkçe	6
MULTİMEDYA II	Türkçe	3
GRAFİK TASARIM II	Türkçe	4
MULTİMEDYA I	Türkçe	3
GRAFİK TASARIM I	Türkçe	4

Uluslararası bilimsel toplantılarda sunulan ve bildiri kitaplarında (proceedings) basılan bildiriler:

1. ÇAKMAK BAŞAK (2016). Televizyon Reklamlarında Video Art Etkisi. III. Uluslararası Güzel Sanatlar Bilimsel Araştırma Günleri (Sözlü Sunum) (Yayın No:2815433)
2. ÇAKMAK BAŞAK (2014). Grafik Tasarım Eğitiminde Yaratıcı Düşünme Yöntemleri. Anadolu Uluslararası Sanat Eğitimi Sempozyumu (Sözlü Sunum) (Yayın No:3437584)

Sanat ve tasarım etkinlikleri:

1. Ulusal, SERGİLER/Karma sergiler /19.07.2000, Genç Seramikçiler Sergisi, Çanakkale Seramik, (No: 3492)
2. Ulusal, SERGİLER/Üniversitelerin düzenlediği sergiler /11.07.2000, Mezunlar 2000 Sergisi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Osman Hamdi Salonu, (No: 3498)
3. Uluslararası, WORKSHOP /Workshop /12.03.1999, Olimpik Park ve Olimpik Parkın İstanbul ile Entegrasyonu, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi-Fındıklı, (No: 3508)
4. Uluslararası, SERGİLER/Uluslararası Sergiler /31.08.2000, Balkan Gençlik Festivali, Yunanistan, (No: 3523)
5. Ulusal, SANATSAL ÖDÜLLER /Ulusal özel ödüller /05.01.2012, Atasay 75. yıl kuruluş yıldönümü logo tasarım yarışması, Armagga Mağazası/Nuruosmaniye, (No: 3602)
6. Ulusal, SERGİLER/Üniversitelerin düzenlediği sergiler /20.05.1997, Sanatta Yaratıcılığa Giriş, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Osman Hamdi Salonu Fındıklı, (No: 3408)
7. Ulusal, SERGİLER/Özel kuruluşlarca düzenlenen sergiler /21.04.2000, Türk Seramik Derneği Tabak Sergisi, Adnan Franko Sanat Galerisi, (No: 3425)
8. Uluslararası, SERGİLER/Bianeller, trianeller /31.03.2000, 2. Uluslararası Öğrenci Trienali, Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi-Acıbadem, (No: 3450)
9. Uluslararası, WORKSHOP /Workshop /14.05.2014-16.05.2014, Kağıt Çubuklar, Anadolu Üniversitesi, (No: 18703)
10. Uluslararası, SERGİLER/Karma sergiler /29.04.2017-01.05.2017, II. Uluslararası Akdeniz'de Güzel Sanatlar Sempozyumu ve Kültür Sanat Çalıştay, (No: 144477)

11. Ulusal, SERGİLER/Kamu Kuruluşlarınca düzenlenen sergiler /26.05.2016-29.05.2016, 27. Uluslararası Bandırma Kuşçenneti Kültür ve Turizm Festivali 26-29 Mayıs 2016 Afiş Yarışması/Sergi Seçkileri, Bandırma, (No: 88113)
12. Uluslararası, SERGİLER/Sanat Sempozyumları /Sempozyuma katılım / 08.04.2016-10.04.2016, III. Uluslararası Güzel Sanatlar Bilimsel Araştırma Günleri, Cumhuriyet Üniversitesi, (No: 88114)
13. Uluslararası, SERGİLER/Karma sergiler /03.05.2016-08.05.2016, ArtTurkey JAPAN 2016, Tokyo-Machida Uluslararası Grafik Sanatları Müzesi, (No: 88112)

Üniversite Dışı Deneyim

2011-2012	Art Director	Fabrika Reklamcılık, Reklam ve Tanıtım hizmetleri yaratıcı faaliyetleri. (Ticari/Özel)
2010-2011	Art Director	TTReklam-Web, Reklam ve Tanıtım hizmetleri yaratıcı faaliyetleri. (Ticari/Özel)
2008-2009	Art Director	Statü, Reklam ve Tanıtım hizmetleri yaratıcı faaliyetleri. (Ticari/Özel)
2007-2008	Art Director	By Smart, Reklam ve Tanıtım hizmetleri yaratıcı faaliyetleri. (Ticari/Özel)
2005-2007	Jr.Art Director	Anajans/MIQ, Reklam ve Tanıtım hizmetleri yaratıcı faaliyetleri. (Ticari/Özel)
2003-2005	Grafiker	Fikir Merkezi Reklam Ajansı, Reklam ve Tanıtım hizmetleri yaratıcı faaliyetleri. (Ticari/Özel)

Tasarım

1. 2. Uluslararası Boğaziçi Film Festivali, Uluslararası Boğaziçi Sinema Derneği, Sanatsal Tasarım (Bina, Çevre, Eser, Yayın, Mekan, Obje), 14.11.2014 -28.11.2014
2. Polonya Türk Filmleri Haftası, Uluslararası Boğaziçi Sinema Derneği, Sanatsal Tasarım (Bina, Çevre, Eser, Yayın, Mekan, Obje), 03.10.2014 -10.10.2014